

ברית ותיקי מלחמת העולם השנייה שנלחמו בנאצים
VETERAN'S UNION OF WORLD WAR II - FIGHTERS AGAINST NAZISM
СОЮЗ ВЕТЕРАНОВ ВТОРОЙ МИРОВОЙ ВОЙНЫ - БОРЦОВ ПРОТИВ НАЦИЗМА

לכל איש יש שם

קורות חיים ועדויות של מי שניצלו בשואה ומי שלחמו בנאצים -
1945 - 1941

גרסה עברית ראשונית של מפעל עדויות וסיפורי חיים שנאספו
בשנים האחרונות ומוצאים לאור ברוסית ע"י ברית ותיקי מלחמת
העולם השנייה שלחמו בנאצים

חלק ב'

2024

תוכן

6	אברהם מיכאל גרינזייד
9	נינה קיטאיגורודסקי
12	אברהם סחובלר
14	יפים סטוליארוב
16	בלומה סטרלביצקי
18	שרה סיגל
20	מריה פולישצ'וק
26	מויסיי סלוצקי
28	זיאמה סמייני
30	מיכאל סנדלר
32	יפים ספקטור
34	יעקב פבליוקיס
36	ויטלי פולונוב
38	מנפרד פוקס
40	אהרן פורטניאנסקי
44	מאיר פיאנקו
46	יוסף פייגנבוים
48	בוריס פלדמן
50	יוסף פסין
52	ארקדי פרידמן
54	שמואל צ'בט

57	יעקב צוקרניק
59	קלרה ציפריס
61	יפים צ'רניאבסקי
64	מויסיי (משה) קוטליאר
67	יעקב קונטלינסקי
69	אלכסנדר קיפניס
71	יצחק קיצ'ין
74	קלוד קרובי
75	מטביי קרולינסקי
77	זלמן רויזמן
79	גריגורי רולבורד
80	צדיק ריטוב
82	בנימין רפופרט
85	ראובן רפופרט
87	יעקב שייביץ'
89	סמיון שידר
91	גרייגורי שניטמן
94	יבגניה שניידר
97	יוסף שנקר
100	איליה שליט
102	אידה אובולסקי
104	אברהם דובינסקי

107	שלמה ויינברנד
109	אנדריי קונב
111	דוד קופרשטיין
114	יעקב רבין (ריבין)
117	סולומון קפלון
119	לידיה רזנבלום
121	רומן שטיינגרד
124	נדז'דה איליינה
128	יורי רשקובן
134	יצחק סואליס
139	לאוניד אקסלרוד
142	ליליה סקידנובה
146	בתיה פלדמן
150	שרה מוירדין
157	רוזה רכלינה
161	מיכאיל איליין
167	טטיאנה פרילוצקי
172	אייזיק שוסטין
176	ארקדי תימור

אברהם מיכאל גרינזייד

אברהם מיכאל גרינזייד נולד ב-4 במרץ 1926 בעיירה זגוריצה שבנפת סורוקה (אז ברומניה). הוא סיים בית ספר יסודי בגיל עשר והתקבל ללימודים בתיכון לבנים בעיר סורוקה, שם התגורר בבית סבו לייב דלי, אדם מכובד בעיר, גבאי בית הכנסת הגדול, וסבתו רחל.

ב-1939, בשל סיבות משפחתיות, עבר לגימנסיה היהודית "תרבות" שפעלה בזגוריצה. שם הספיק ללמוד שנה אחת. ב-1940 סופחה בסרביה לברית המועצות, וב-1941 עבר אברהם ללמוד בתיכון רוסי בזגוריצה. כשפרצה המלחמה, משפחת גרינזייד – האב, האם ובנם יחידם – הצליחה להילץ

אברהם מיכאל גרינזייד

מבסרביה הבווערת. תחילה הגיעו למחוז רוסטוב (העיר קאמנסק-שכטינסקי), אחר-כך למחוז אורנבורג, ולקראת דצמבר 1941 הגיעו לעיר אנדיז'ין שבאוזבקיסטן.

האב נפטר ממחלה קשה. האם חלתה קשה. אברהם יצא לעבוד כרצען במפעל לייצור שמן.

בספטמבר 1943 גויס אברהם לצבא האדום. באוקטובר 1943 שירת כצוער בפלוגה של גדוד חי"ר בעיר סמרקנד. השתתף לראשונה

בקרב ליד העיר טרטו (אסטוניה), אחר-כך – בכוח חלוץ בסנדומייז' ובקטוביץ (פולין). ב-12 באוקטובר 1944 השתתף בחציית נהר האוֹדֶר מפולין לגרמניה.

לקח חלק במבצעים בעורף האויב, בלכידת שבויים, בתיקון קווי תקשורת, שחרור פראג, בצעדה רגלית מצ'כיה דרך גרמניה, אוסטריה, יוגוסלביה להונגריה. בעת שירותו בדיוויזיית הצנחנים מס' 103 ביצע 111 צניחות.

ב-23 בפברואר 1945, בגרמניה, אחרי קרבות התקפה ממושכים, הגרמנים הצליחו לעצור את הצבא האדום, שספג אבדות והתפרס על פני קילומטרים רבים. גיחות רבות לעורף האויב לא הניבו תוצאות. מטה הגדוד היה זקוק בדחיפות לשבוי על-מנת לקבל מידע. מפקדת הגדוד החליטה לבצע פשיטה לצורך איסוף המודיעין. היה זה מבצע קשה ביותר. מחיר כבד שולם עבור שלושת השבויים שהלוחמים הצליחו ללכוד. כל משתתפי הקרב ששרדו זכו בעיטורים. לרב סמל גרינזייד הוענק עיטור התהילה מדרגה שלישית.

ב-1950 אברהם שב לביתו כשעל חזו גם עיטור מלחמת המולדת דרגה שנייה, מדליות "העוז", "על הצטיינות בקרב" ו"על שחרור פראג".

הוא סיים בית ספר ערב, מכון למורים, עבד בתור מנהל בית ספר תיכון, מנהל מכללה למורים, מרצה ומנהל במכללה למסחר וכלכלה בקישינב וזכה להערכה רבה על פועלו החינוכי.

ב-1990 עלה אברהם גרינזייד לישראל עם משפחתו. למד עברית והצטרף לפעילות התארגנויות הווטרנים של מלחמת העולם

השנייה. באוקטובר 1992 נבחר לתפקיד יושב ראש סניף ברית ותיקי המלחמה ברחובות, וב- 2005, לתפקיד יושב ראש ברית ותיקי מלחמת העולם השנייה שלחמו בנאצים. משנת 1998 ועד שנת 2003 היה חבר במועצת העיר רחובות. בשנים שונות היה חבר בנשיאות הפורום הציוני והתאחדות עולי ברית המועצות. ב- 2007 הוענק לו תואר "יקיר רחובות" וב- 2010 זכה בתואר "איש השנה". ב-2010, לציון מלאת 65 שנה לניצחון על הנאצים, היה בין מדליקי המשואות בהר הרצל בשם גיבורי המערכה הגדולה נגד הנאצים. כן זכה אברהם מיכאל גרינזייד בעיטורים של כמה מדינות. אברהם גרינזייד הלך לעולמו בן 98 ב-4 באפריל 2024.

נינה קיטאיגורודסקי

נולדה באוקראינה, בעיירה סקווירה שבמחוז קייב. בתחילת המלחמה הגולדה נינה הייתה בת 11 במשפחה יהודית גדולה שבה חוץ ממנה היו עוד ארבעה ילדים שלכל אחד מהם קבעה המלחמה

נינה קיטאיגורודסקי

את הגורל. אחותה הגדולה רוזה פונתה בימים הראשונים למלחמה יחד עם המפעל בו עבדה, אחיה הגדול אלכסנדר שירת בצבא ונשלח לחזית, שם נלקח בשבי הגרמני, מצא את עצמו במחנה, ברח והמשיך להילחם באויב. עוד אח, מיכאל, נלקח לעבודות כפייה. גורלם של האחים הצעירים - משה וגולדה, היה להילחם במחתרת. אבל להיסטוריה של המחתרות הם יכנסו תחת שמות אחרים -

הסייר איוואן ביקוב ואשת הקשר יוליה גברילצ'נקו.

שבוע וחצי לאחר תחילת המלחמה הגרמנים הגיעו לסקווירה שם גרה משפחתו של בודק המסילות חיים ביקוב. אך בנס הצליחה המשפחה היהודית לברוח - תחילה לישוב דוליצקויה הסמוך, שם החביאה אותם אוקראינית צעירה, ידידה של הבן הבכור. בדוליצקויה התאסף הגרעין של מחתרת הצעירים העתידיה - הילדים של הרופא המקומי קובמיר, האחים והאחיות ביקוב,

וצעירים אמיצים אחרים. משפחתו של הרופא החביאה במשך שנים את המשפחה היהודית בעלית הגג, ועל כך האנשים הנועזים האלה קיבלו בישראל את התואר "חסידי אומות העולם". אבל הימים היו ימי מלחמה, ובקרב האוכלוסייה היו לא מעט בוגדים. על מחביאי היהודים הלשינו, ומשפחת ביקוב נאלצה לברוח ליער לאחר מכן למצוא מחבוא בקולחוז נטוש בנובוסיליצה. נינה ואמה הצליחו להגיע לכפר דונייקה, שם נינה הצליחה למצוא עבודה בתור אומנת אצל איכרה ברוכת ילדים. אז לראשונה נינה השתמשה בשמה הבדוי - יוליה גברילצ'נקו. לאיכרה היא סיפרה שהיא אוקראינית, ברחה מקייב ואיבדה את משפחתה. היא נאלצה להיפרד מאמה, כמה שזה לא היה קשה. עוד יצא להן להיפגש, אבל אלה יהיו פגישות סודיות של משפחת המחותרת. בלילות נינה הייתה יוצאת מהכפר בכל מיני תירוצים כדי להיפגש עם האחים שלה ושאר אנשי המחותרת, להעביר להם אוכל ומידע על הגרמנים והמשטרה. יוליה-נינה אפילו הצליחה למשוך לפעילות את המשפחה של האיכרה, שהתחילה באופן פעיל לעזור למחותרת. נינה לקחה על עצמה סיכונים רבים כשאספה אוכל לאנשי המחותרת. פעם, כאשר החביאה תבואה שהייתה אמורה להישלח לגרמניה, היא הוכתה באכזריות על ידי המשטרה, שכמעט ומסרה אותה לידי הגרמנים. המחותרת אז הצליחה להציל את נינה ממעצר אחרי שאיימה על מפקד המשטרה והמקורבים שלו בנקמה. ובכל זאת תושבי דונייקה שילמו ביוקר על התמיכה במחותרות: פעם אחת אחרי קרב בין כוחות המחותרת למשטרה והגרמנים, שנגמר בבריחה מבישה של

הכובשים ועוזריהם, נכנסו לכפר אנשי האיינזצגרופה, שרפו את הכפר והוציאו להורג את כל הגברים. באחד הקרבות נהרג בגבורה אחיה של נינה, משה בן ה-14, או בשמו האחר, הסייר איוואן ביקוב. שתי השמות שלו – היהודי והרוסי – נמצאים ברשימות מוזיאון התהילה של פרטיזנים ולוחמי מחתרת של קייב. אחרי המלחמה נערת המחתרת סיימה לימודים, קיבלה השכלה, התחתנה והפכה לנינה קיטייגורודסקי, הולידה וגידלה בן ובת. היא גרה ועבדה בסקווירה, לאחר זאת עברה לעיר הבירה של מולדובה קישינב. ב-ב-1990 נינה עלתה לישראל. רשמית מוכרת בתור אשת מחתרת מלחמת המולדת וותיקת מלחמת העולם השנייה, היא קיבלה עיטורים על השתתפותה במלחמה נגד הנאצים.

אברהם סחובלר

אברהם נולד ב-1920 בעיר אודסה. בגמר לימודיו התיכוניים הוא החל בלימודים אקדמיים במכון להיסטוריה, פילוסופיה וספרות שבמוסקבה. עם תחילת המלחמה מול פינלנד הוא נשלח לחזית, אך שב לספסל הלימודים בגמר הלחימה.

בין יוני 1941 לאוקטובר 1943 אברהם השתתף בקרבות מול האויב הנאצי במלאו את תפקידי המ"כ וסגן מפקד המחלקה במסגרת אוגדת חירמ"כ. באוקטובר 1941 אברהם השתתף בהנחת מוקשים לאורך צירי ההתקדמות של הטנקים הגרמניים לעבר מוסקבה. במהלך פעילות זו יחידתו נפלה בכיתור הגרמנים, אלא שאברהם, בזכות כושר הניווט שלו, הצליח לחלץ מטבעת הכיתור

אברהם סחובלר

באזור העיר קלין לא רק את כיתתו אלא אף 100 לוחמים אחרים. על מעשה זה אברהם זכה בינואר 1942 במדליה "על האומץ לב" אותה קיבל מידין של מיכאיל קלינין בעצמו, אחד מבחירי הממשל הסובייטי דאז.

ב-1942 אברהם שירת כסייר וביצע לא פעם גיחות למטרות סיור וחבלה מעבר לקווי האויב.

את המלחמה הוא סיים בדרגת סרן בתפקיד חוקר שבויים של החזית האוקראינית הראשונה. על חלקו בלחימה הוא זכה בעיטור מלחמת המולדת מדרגה ב' וכן במדליות "העוז", "על הצטיינות בקרב", "על הגנת מוסקבה", "על כיבוש ברלין" ו-"על שחרור פראג". לאחר שחרורו משורות הצבא באוגוסט 1946 אברהם עבד במשך כ-50 שנה במכון המרכזי לכלכלה של תעשיית הפחם בבריה"מ, שם עבר דרך מקצועית ארוכה ממהנדס זוטרי ועד לראש מחלקה. אברהם סחובלר היה בעל תואר דוקטור לכלכלה ונשא במספר עיטורים ותעודות הוקרה על עבודתו באזרחות. ב-1999 אברהם עלה יחד עם משפחתו ארצה.

יפים סטוליארוב

נולד ב-1924 בעיר שנקראה אז זינובייבסק (עתה - קרפיבניצקי, אוקראינה), אבל מאז 1928 התגוררה משפחתו בחרקוב. יפים למד בבית ספר לתותחנות בחרקוב, וב-1940 הוא התקבל לבית ספר לקציני תותחנים.

בהיותו צוער, ב-3 באוגוסט 1941 הוא יחד עם חברו לסיור לקח בשבי טייס ממטוס גרמני שהופל. הטייס היה לוחם מנוסה המעוטר בצלב ברזל, אבל הוא היה פצוע ולא הצליח להתנגד. היה זה המטוס הגרמני הראשון שהופל באזור חרקוב, ולכן שרידיו הוצגו במרכז העיר בכיכר דזרז'ינסקי. רק בדצמבר הגיע יפים סטוליארוב לחזית הלחימה גרידא, וב-1944 הוא כבר שימש מ"מ בסוללה ו' של

יפים סטוליארוב

גדוד התותחנים מס' 680.

ב-6 באפריל 1945 בעת הסתערות הוא נפגע מהלם קרב, אבל לא עזב את שדה הלחימה. על חלקו בקרבות זכה יפים בעיטור הכוכב האדום, עיטור מלחמת המולדת ובמדליות.

השתחרר מהצבא ב-1948 בדרגת סרן. סיים מכון למשפטים
בחרקוב ועבד במקצוע זה. ב-1963 סיים פקולטה להיסטוריה של
אוניברסיטת חרקוב.

בספטמבר 1995 יפים סטוליארוב עלה ארצה, התיישב בעיר קריית
שמונה ומיד הצטרף לסניף העירוני של ברית ותיקי מלחמת העולם
השנייה שנלחמו בנאצים, ב-1999 עבר לחיפה ונהיה ראש תת-
סניף ברית הוטרנים בשכונת נווה שאנן.

בלומה סטרלביצקי

נולדה ב-1920 בכפר רובנו שבנפת יליסבטגראד באוקראינה. ב-1929 היא התחילה ללמוד בבית ספר יסודי בעיר ביליסבטגראד,

שאז נקראה כבר זינובייבסק, שם אביה מצא מקום עבודה בתור כוראוגרף בתיאטרון היהודי. במקביל הוא היה מנהל אמנותי של להקת מחול לילדים במועדון בונים. בלומה גדלה במשפחת אמנים ובתום לימודיה תיכוניים היא התקבלה למכון התיאטרון בקייב. היא למדה כוראוגרפיה אצל בוריס טאירוב. היא הייתה צריכה לא רק ללמוד, אלא גם לעבוד לפרנסתה, והיא מצאה

בלומה סטרלביצקי

עבודה בסטודיו קולנוע ע"ש דובז'נקו. השתתפה במסיבות לילדים, הצגות לשנה חדשה וגם הצטלמה בתפקידים משניים במספר סרטי קולנוע.

כאשר פרצה המלחמה בלומה הייתה סטודנטית שנה שלישית. סטודנטים נשלחו לקולחוז לעזור בקציר ועל ידי כך לעזור לחזית, אבל היא התקבלה ללהקה של יורי טימושנקו ויפים ברזין, להקה שהופיעה בבתי חולים לפני פצועים. היא שרה, רקדה, הקריאה שירים, עודדה חיילים ומפקדים פצועים.

כאשר הגרמנים היו כבר ליד קייב, הלהקה פורקה, הגברים נשלחו לחזית ולנשים הציעו להתפנות לעורף. כך בלומה נסעה יחד עם הוריה לצפון קווקז, ואחר-כך, כאשר הגרמנים התקרבו גם לשם, המשיכו לאוזבקיסטן. שם היא עבדה בקולחוז בקטיף כותנה, אחר-כך במפעל "רוססלמש", שפונה לטשקנט ב-1941, אבל רצונה היה להגיע לחזית, והיא אף סיימה קורס אלחוטני אוויר.

ב-1942 בלומה התגייסה בהתנדבות לצבא. היא התקבלה ללהקה שפעלה בארמיה ה-18. חברי הלהקה הופיעו בתנאים קשים ביותר, תחת הפגזות, בבתי חולים ובשוחות. כך היה עד סוף שנת 1943 ואחר-כך בלומה הועברה ללהקה של החזית האוקראינית הראשונה, ויחד אתה היא עברה דרך לוצק, רובנו ולבוב. זמן קצר לפני סיום המלחמה היא התחתנה עם מנצח צבאי, וב-1945 נולד להם בן שקרו לו יורי.

על השתתפותה במלחמה היא קיבלה מדליות "על הצטיינות בקרב", "ניצחון על גרמניה". אחרי המלחמה היא עבדה במשך שנים רבות בלהקות מחול, שהיא עצמה הקימה.

בלומה עלתה ארצה ב-1995 והמשיכה לעבוד במקצועה גם כאן, הקימה הרכב מחול בחולון. בלומה סטרלביצקי הייתה פעילה בסניף חולון של ברית ותיקי מלחמת העולם השנייה שנלחמו בנאצים.

שרה סיגל

נולדה ב-1918 באוקראינה, בכפר וסֶלָה שבמחוז זפורוז'יה. במהרה אחרי זה עברה משפחתה בחיפושים אחר עבודה ליוזובסקה (כיום דונצק). למרות שהחיים היו קשים,

במשפחה אהבו לשיר. ושרה אהבה לשיר כל החיים. אם כי היא לא הצליחה להפוך לזמרת מקצועית, הגם שב-1939 התקבלה להקת תיאטרון אופרה. המלחמה היא שמנעה מחלומה מלהתגשם. ב-1941, בלי לומר מילה לקרובים, היא התנדבה לחזית. שובצה ביחידת נ"מ. הקרב הראשון שבו השתתפה היה בסמולנסק. חוץ ממשימותיה העיקריות היה עליה

שרה סיגל

גם להביא דיווחים שוטפים משדה הקרב למטה. אבל גם בעת המלחמה אהבה שרה לשיר. כל המלחמה היא עברה עם היחידה שלה, השתתפה בשחרור בלארוס ופולין. בוורשה היא פגשה את יום הניצחון. אחרי המלחמה, ב-1945, היא השתחררה מהצבא בדרגת סמל, קיבלה עיטורי קרב רבים.

אחרי המלחמה היא חיה כל השנים בדונצק. את בעלה לעתיד, לוחם הצי לשעבר דניאל, הכירה ממש בביתה.

הוא חזר מהחזית ולא מצא איש מקרובי משפחתו, כולם נרצחו על ידי הגרמנים. דניאל הכיר את אביה של שרה וביקש לגור אצלם עד שימצא דירה. כך הם נפגשו, וכך התחילו חייהם המשותפים שנמשכו 65 שנה. הם גידלו בת פאינה ואת הנכדה מאשה שהביאה את סבא וסבתא לישראל.

מות בעלה היה עבור שרה מכה קשה, אבל היא לא איבדה עניין בחיים, היא המשיכה להגיע לאספות של ברית וותיקי המלחמה ותמיד שרה.

מריה פולישצ'וק

בתחילת שנות השלושים ברחנו לדונייצק מהכפר - מפני ה-ההולודומור. בעיר המשפחה שלנו חיה אמנם בבית בוץ, אבל בבית משלה. להורים היה משק: פרה, חזירים, תרנגולות. היינו שלוש אחיות, אני הצעירה. הבכורה באותה תקופה כבר סיימה את השנה הראשונה במכון לרפואה. באוקטובר 1941 מצאנו את עצמנו בעיר סטאלינו (דונצק) הכבושה. כשהגרמנים נכנסו לעיר, מיד חשנו בלחץ: צו לענוד כוכבים משושים, להירשם בלשכת העבודה, עבודות כפייה. כשהם הופיעו ליד הגדר שלנו, ראינו אותם דרך החרכים וברחנו מהבית דרך יציאה אחרת לרחוב המקביל. אחר כך אבא בנה מחבוא בקיר, והיינו נוהרים לשם בשעת צרה. משפחת סוחוז'נקו השכנה, שגם בה היו שלוש בנות וכמו אצלנו, ולפני הכיבוש חיינו איתם כמו משפחה, הפנתה לנו עורף. תחושת הניכור הייתה מייסרת מאוד.

כך חיינו כמה חודשים. אכלנו את מה שבעבר ניתן היה לתת כמאכל לבהמות. לא זוכרת לאן נעלמו הבהמות שלנו.

מריה פולישצ'וק

בנמירוב שבמחוז ויניצה גרה כל משפחתה של אמא. אני לא הכרתי אף אחד מהם. אבל אמא סיפרה הרבה על משפחתה. היא אמרה שבבית שלהם שמרו על כל מנהגי המסורות היהודיות, והיא עצמה עד סוף ימיה (אמא חיה עד גיל 96) הייתה מדליקה נרות שבת – או, כשלא היו נרות, פתיל שמן בצנצנת של משחת נעליים. עם תחילת המלחמה, קרובי המשפחה שלנו מנמירוב ברחו מזרחה וכך הגיעו לדונצק. אז, בפעם הראשונה, פגשנו אותם: את סבתא ציפה, שכבר הייתה בת יותר משמונים, את אחיה הבכור של אמא, אָרן (אהרן), עם אשתו ושלושת ילדיהם, את אחותה הבכורה של אמא, ביילה, עם בעלה וגם שלושת ילדיהם, וגם את משפחתו של אחיה הצעיר של אמא – אשתו הצעירה ושני ילדיהם הקטנים. הוא עצמו נהרג ליד ברסט בימים הראשונים של המלחמה. אח נוסף, זינדל, נשאר בוויניצה ונהרג שם.

שנים רבות לאחר מכן, יצא לנו, לי ולאחותי, לשבת שבוע בארכיון בדונצק, ושם נחשפנו לפקודות של הגרמנים שהופיעו בדונצק באותם ימים. למשל, כזו: "לציון תאריך כזה וכזה מיום שחרור העיר מהמשטר היהודי-קומוניסטי אני מצווה..." – ואז הגיע נוסח הפקודה. או מודעה: "למכירה ריהוט של ז'ידים שנמלטו..."

ב-24 באפריל 1942 נודע לנו שכל קרובינו – 11 איש – הושלכו למכרה מוצף. החל "טיהור" מוחלט של העיר מיהודים. כל לילה

הנאצים היו אוספים את היהודים שגרו ברחוב מסוים. הם התקדמו לפי סדר הרחובות. כשיגיע תורנו, יצאנו מהעיר לפני עלות השחר, כפי שהיינו. בדרך קברנו את המסמכים שלנו כשאנו חופרים את האדמה בידיים.

בבוקר מצאנו את עצמנו על הדרך שעליה בשני הכיוונים הלכו מחליפי סחורות: אנשים הלכו שוב ושוב לכפר כדי להחליף מוצרים כלשהם בדברים שנותרו אצלם. כדי שלא יזהו בנו יהודים, הורדנו את המטפחות נמוך על הפנים, ואבא חבש כובע, הלכנו ממש בשולי הדרך, צמודים לעצים.

כך התגנבנו במשך כמה ימים, עד שהגענו לכפר קרסנוסיוולקה שבמחוז גוליאפולה, באזור זפורוז'יה - בערך מאה קילומטרים מסטאלינו (דונצק). זה היה הכפר שבו נולדתי. אני זוכרת שבימי שלום היו מגיעים אלינו ועוצרים אצלנו עם השקיות שלהם בני הכפר של אבא ואמא שבאו לשוק בדונצק. באחד הבתים האכילו אותנו דייסה חלבית. אני נשארתי רעבה, כי כל חיי אני לא סובלת חלב. ופתאום גיליתי שאף אחד מהקרובים שלי לא היה לידי. רצתי לחפש אותם והשגתי אותם כבר ביציאה מהכפר. מתברר שהשאירו אותי בכוונה אצל אותם כפריים, שהציעו לקחת אותי אליהם ובכך, אולי, להציל אותי.

הלאה הלכנו אחרי שהתפצלנו, כדי לא למשוך אלינו תשומת לב, והיינו נפגשים מפעם לפעם. אחרי אחד מהמעברים איבדנו את

אבא.

לא היה שום מחסה. פעם אחת, במאמץ להציל את עצמנו מגשם שוטף, נצמדנו לבית הרוס ללא גג שעמד בצד הדרך. אבל לא מצאנו שם שום מחסה ועמדנו תחת גשם שוטף, פשוט נצמדים לפינות. הפינות הספיקו: נשארנו ארבעה בלעדי אבא. בלילה התחפרנו בערמת חציר רטובה. בתוכה חרקו עכברים, ואנחנו פחדנו אפילו להוציא את הראש החוצה.

כך נדדנו זמן רב – בלי כיוון, לעיתים קרובות גם בלי דרך. אכלנו מה שמצאנו: במקרה הטוב, קליפות תפוחי אדמה. כשהחלו להבשיל הדגנים, היינו תולשים שיבולים ואכלנו גרעינים לא מבושלים. פחדנו להיכנס לכפרים, התחבאנו מאנשים. פעם אחת מצאנו בשדה נטוש משהו שאמא חשבה שהוא סויה – זרעים שחורים עם פסים. אכלנו אותם וכמעט נפחתנו את נשמתנו: שבוע שלם התגלגלנו על האדמה מכאבים, סבלנו משלשול אכזרי. לא היה על מי לסמוך יבוא לעזרה. הרבה שנים אחר כך, כשהייתי בשנה הרביעית של לימודי רפואה, למדנו על מחלות זיהומיות ועברנו על ריפוי של כולרה. ואז נמצא הסבר מדעי למחלתנו אז: אכלנו ריצין וכמעט מתנו מכולרין.

בתחילת הסתיו, מותשים עד אין קץ, כמעט יחפים וקרועים, דפקנו בייאוש על דלת הבית האחרון באיזה כפר. יצאה בעלת הבית, הסתכלה עלינו והרשתה לנו ללון אצלה בגינה. כך, בפעם הראשונה מזה חודשים רבים, מצאנו מקום שהיה קרוב למגורי אדם. בבוקר היא שלחה אותנו לחוות החזירים. שם קיבלה אותנו החזירנית – אישה גדולה ומלאה – ובישלה לנו גיגית כיסנים עם תפוחי אדמה.

כמה ימים גרנו ועבדנו בחוות החזירים. אחר כך קיבלה אותנו אליה איכרה בשם פֶרְסְקוּבִּיה ניקיפורובנה. היו לה שני ילדים קטנים, בעלה היה בחזית. היא נתנה לנו להתמקם מעל התנור. כך, ארבעתנו, גרנו על התנור הזה. עזרנו לבעלת הבית לרעות את הבקר, לנקות את הבית, לטפל בילדים. אחר כך התחילו השכנים לקחת אותנו לעבודה אצלם.

עם בוא האביב, היינו יוצאים לשדה עם כל אנשי הכפר. לכל אחד נתנו שורה שאי אפשר לעבד אותה ביום אחד. שם הכפר היה קורנֶייבְקָה, נפת וסילובסקי, מחוז זפורוז'יה. נאלצנו להחליף את השמות שלנו. האחות הגדולה, אסתר, הפכה ל-וורה; האמצעית, בוזיה נעשתה נדיה, ואני, מיניה, בבית קראו לי מְנִיה – הפכתי לְמֶרִיה.

פעם אחת נדיה רעתה בשדה את הבקר ופגשה כמה אנשים רכובים על סוסים, או, כפי שנהגה לומר אז – קוזקים. הם זיהו בה יהודייה, ובוקר אחד הגיעה עגלה עם שוטר חמוש ברובה קרבין כדי לקחת אותנו. הוא הסיע אותנו עשרים וחמישה קילומטרים למרכז ההנפה – הכפר וְסִיִּלִּוְיָה. שם הכניסו אותנו לבית כלשהו והושיבו אותנו במסדרון שעל קירותיו היו תלויים פלקטים עם תיאורים של עינויים. כמה פעמים במהלך אותו יום חקרו אותנו, יחד ולחוד, ובערב זרקו אותנו למרתף – ושכחו אותנו שם. לאחר זמן מה הצלחנו לצאת משם איכשהו (דווקא הרגע הזה לא נשנמר משום מה בזכרוני), ולא פגשנו לא גרמנים ולא שוטרים, והתחלנו לשוב לכפר שלנו. התברר שבאותו זמן כבר התקרבו לשם יחידות הצבא הסובייטי, והגרמנים

נמלטו. זמן קצר לאחר שחזרנו לכפר, הופיעו משאיות עם לוחמי הצבא האדום.

האחות הבכורה רצה בבכי כמעט אל מתחת לגלגלי המשאית הראשונה. חיילי הצבא האדום שאלו אותה: "את בטח מורה?" והיא, בהתרגשות, ענתה להם: "לא, אנחנו יהודים."

אחר כך אספנו לדרך כמה שיבולים שנשארו, הגענו לתחנת הרכבת ועלינו לרכבת שנסעה לסטאלינו. ברכבת היה קור נורא, אבל נסענו. בשולי הדרך עמדו פה ושם גרדומים עם תלויים. בסטאלינו היו כפור עז. מהבית שלנו לא נותר כל זכר – פירקו אותו. אחר כך שיכנו אותנו בחדר שבו גרה משפחה – אם, בת וסבתא. החדר היה בבית בן שתי קומות ללא כל נוחות, לא היה שם לא ביוב ולא מים. היו כל כך הרבה פשפשים שלא יכולנו לישון. בקיץ כל השכנים הוציאו את השמיכות והמזרנים לרחוב וישנו על הדשא.

בשנת 1944 חזר אבא. מתברר שלאחר שאיבד אותנו, נדד זמן רב. מבלי לדעת, חצה את קו החזית והגיע אל כוחותינו. אחר כך נלחם ביחידת פרטיזנים וחזר לסטאלינו. הוא נולד בשנת 1886 (אמא – ב-1896) ולא היה יכול להיות מגויס לצבא בגלל גילו. כך חיינו כמה שנים. אחותי סיימה את לימודיה במכון לרפואה, אני הלכתי לבית הספר ודילגתי על כיתה ה'. אחר כך התקבלתי למכון לרפואה, סיימתי אותו בהצטיינות ועבדתי ארבעים שנה כרופאה.

מויסיי סלוצקי

מויסיי (משה) נולד בעיירה אונייצ'ה שבמחוז בריאנסק. משפחתו, שהספיקה להימלט מהמקום מבעוד מועד עם תחילת המלחמה, ניצלה מגורלם המר של מרבית מיהודי המקום שנרצחו...

באוקטובר 1941 רצחו הגרמנים כ-600 מתושבי העיר, קצתם ככל הנראה יהודים. היהודים שנותרו בעיר, כ-300 בני אדם, רוכזו בסוף דצמבר 1941 או בתחילת ינואר 1942 במפעל עופות שהפך לגטו. היציאה מבניין הגטו נאסרה עליהם. תנאי החיים היו קשים ביותר. על היהודים נאסר לקבור את מתיהם והם נותרו אתם באותו

מויסיי סלוצקי

בניין.

גטו אונצ'ה חוסל ב-15 במרס 1942. כ-300 יהודים וכמה צוענים נורו למוות ונקברו בקבר אחים.

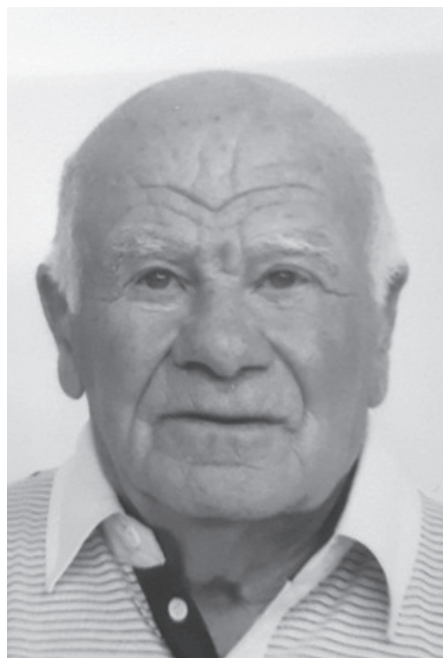
משפחתו של מויסיי שנמלטה מונייצ'ה מצאה את משכנה החדש בעיר ניז'ני טאגיל שבאוראל, מויסיי סיים חטיבת ביניים והחל לעבוד כשוליית חרט במפעל הרכבות המקומי. ב-1942 לאחר שאחיו הבכור נפל חלל במערכה, מויסיי בן ה-16 התנדב לחזית ושובץ לתוך אחת יחידות של הצי הסובייטי בים השחור. יחידתו עסקה

בסילוק מוקשי ספינות צפים. תפקיד זה נחשב לאחד המסוכנים בתפקידים הקיימים בצי, אך מוסיי היה בר מזל: הספינה שעל סיפונה הוא שירת יצאה ללא פגע. על השתתפותו בלחימה הוא זכה במדליית "ניצחון על גרמניה".

עד שנת 1952 ההוא המשיך את שירותו בצי, לאחר שחרורו משורות הצבא הוא סיים מכללה למסחר ובהמשך עמד בראש מחלקה ללימודי כלכלה במכון הסובייטי ללימודי הצרכנות. בשנת 1990 מוסיי עלה ארצה יחד עם אשתו ובתו. מוסיי חיבר מספר ספרים העוסקים בתולדותיה וכלכלתה של מדינת ישראל.

זיאמה סמייני

זיאמה נולד ב-05.08.1926 בעיירה יאנוביץ' שבמחוז ויטבסק בבלארוס. בקיץ 1941 עם תחילת המלחמה משפחתו נמלטה מזרחה מפני הגרמנים המתקרבים והתיישבה במחוז סרטוב. כאן, על מנת לכלכל את משפחתו, זיאמה נאלץ ללכת לעבוד בקולחוז.

זיאמה סמייני

בנובמבר 1943 הוא גויס לצבא האדום. במסגרת של גדוד חי"ר מס' 550 באוגדת חי"ר 126 זיאמה שירת ככוון של תותח נ"ט. תוך כדי הלחימה רכש את רזי המקצוע והצליח לדכה מקורות אש של האויב על מנת לאפשר את התקדמותה של יחידת החי"ר.

זיאמה לחם במסגרת החזית הבלארוסית השלישית והחזית הבלטית הראשונה. במהלך שירותו הוא נטל חלק בלחימה על הערים ויטבסק, פולוצק, דאוגאופילס, פונבז', שאולאי וקניגסברג. ביוני 1944, במלך מבצע "בגרטיון", הכוחות הסובייטים שחררו את העיר ויטבסק. זיאמה נטל חלק בלחימה הקשה על שחרורה של העיר. אלא ששמחת הניצחון דעכה בליבו אל מול מראה האימים של העיר החרבה לגמרי, עיר שנשארו בה 118 תושבים בלבד. לפני המלחמה חיו בה 37 אלף יהודים....

זיאמה סיים את מלחמתו בעיר קניגסברג. במהלך המלחמה זכה הוא בעיטור הכוכב האדום ועיטור של מלחמת המולדת מדרגה א' וכן במדליות רבות. לאחר שחרורו משורות הצבא ב-1950 הוא שב לביתו ויטבסק, לשקם את עירו החרבה.

בשנך 1990 עלה זיאמה עלה ארצה ומיד הצטרף גם לברית ותיקי מלחמת העולם השנייה. במשך שנים רבות היה פעילו מוביל בסניף הארגון בפסגת זאב, ירושלים.

מיכאל סנדלר

נולד ב-1920 בעיר ניקולייב באוקראינה. ב-1939 הוא סיים מכללה לתחבורה וגויס לצבא, ליחידת שריון. מימי המלחמה הראשונים של גרמיה הנאצית נגד ברית המועצות ביוני 1941 הוא השתתף בקרבות, בין השאר במערכת סטלינגרד, בכיבוש ברלין, בשחרור פראג. הוא נפצע פעמיים ונהיה נכה, קיבל עיטורים ומדליות.

מיכאל סנדלר

הוא שירת בחיל התעבורה, פיקד על פלוגת תעבורה מסופחת לבריגדת שריון. הם הביאו תחמושת לטנקים ולעיתים קרובות עד לקו האש ממש, לעיתים אף פירקו את התחמושת תחת אש.

באחד מקרבות מן הסוג הזה איבדה הפלוגה 8 נהגים. מיכאל סנדלר, שנפצע אז ברסיסים ביד וברגל, הצליח לנהוג ברכב ולפנות 6 נהגים פצועים ליחידת רפואה. לא אחת נדרשו נהגי התובלה להילחם עם נשק ביד כדי לעזור לשריונרים ולרגליים. על קרבות חורף ליד סטלינגרד הוא קיבל את המדליה הראשונה - "מדליית העוז". "מדליית העוז" השנייה הוענקה לו על חלקו במערכת קורסק. אלא שמה שזיכה אותו בעיטור החשבו - "הכוכב האדום" הייתה השתתפותו בחציית נהר הדנייפר. תחת אש בלתי פוסקת

של הגרמנים מיכאל עשה מספר גיחות בסמוך לגדה, העמיס פגזים ממשאיתו לרפסודות שנועדו לצלוח את הנהר. כל מי שניסו לעשות תמרון כזה אחרי סנדלר נהרגו או נפצעו, אבל סנדרל שרד. לא פעם הוא פינה משדה קרב שריונרים ורגליים פצועים תוך סיכון חייו.

אלא שאז ולמשך שנה וחצי פסקו העיטורים, והסיבה לכך הייתה קונפליקט עם אנטישמים ששירתו לצדו של סנדרל. מיכאל הגן על כבודו הלאומי וזה, כנראה, לא מצא חן בעיני קומיסרים של יחידתו. רק ממש בסוף המלחמה זכה מיכאל סנדרל לקבל את עיטור מלחמת המולדת.

אחרי שחרור מהצבא הוא סיים מכון לתברואה בחרקוב ועבד במפעלי העיר.

בשנת 1993 הוא עלה ארצה והצטרף לפעילות ברית ותיקי מלחמת העולם בשכונה הירושלמית נווה יעקב. הוא פרסם זיכרונותיו על המלחמה.

יפים ספקטור

בקורות חייו יפים כותב על עצמו בצורה קצרה ונמרצת: "ספקטור, יפים אילייץ'. ותיק מלחמת העולם השנייה. רס"ל. חזית קלינין

וחזית קרליה. עיטור מלחמת המולדת מדרגה א'. עולה חדש משנת 1991..."

מאחוריו חיים ארוכים וזיכרון על המלחמה ההיא שלא יימחק לעולם.

עם פרוץ המלחמה ב-1941 יפים מפונה עם כל משפחתו - אימו ושתי אחיות קטנות - לאוזבקיסטאן. כאן הוא עובד במפעל, עוזר בכלכלת משפחתו וכמהה להתנדב לשורות הצבא,

יפים ספקטור

לחזית בה לוחמים אביו ואחיו הבכור. על אף שיפים היה אז רק בן 17 ועל אף הפצרותיה של אימו, הוא משיג את מבוקשו ומתגייס לשורות הצבא האדום.

ב-1942, לאחר טירונות מזורזת, יפים, בתפקיד של חייל חי"ר פשוט, נשלח לחזית קלינין, שם לקח חלק בקרבות העקובים מדם מול כוחות האויב. לאחר פציעתו ושיקומו בבית חולים צבאי הוא שובץ בחזית קרלריה לשורותיה של אוגדת חי"ר הנלחמת בגזרה זו.

בתפקיד של מפקד מחלקה בדרגת סמל יפים הוביל את לוחמיו למתקפה על אחד ממוצבי האויב הגרמני, נפצע שוב ונשלח לבית חולים. הרופאים קבעו שהוא לא כשיר יותר לשירות קרבי. אלא שיפים סירב לקבל את קביעתם ודרש לחזור לקו החזית. כהרגלו, גם הפעם הוא הצליח להשיג את מבוקשו.

יפים עבר את כל המלחמה בשורותיה של אוגדת חי"ר ה-72 ופגש את יום הניצחון בגרמניה. לאחר מכן הוא המשיך לשרת בצבא האדום 6 שנים נוספות, ולאחר שחרורו מהצבא ב-1951 ניסה לצמצם פערים שנוצרו: הוא קיבל את תעודת הבגרות, סיים את לימודיו האקדמיים באחת מהמכללות של העיר קייב והתחיל לעבוד בתפקיד של סגן מנהל במפעל הכימי הניסויי.

לאחר צאתו לגמלאות ועלייתו יחד עם משפחתו ארצה בראשית שנות ה-1990 יפים הצטרף לפעילותה של ברית וותיקי מלחמת העולם השנייה.

בנו ובתו של יפים הינם רופאים העובדים בבתי החולים של מדינת ישראל. האוצר הגדול בחייו של יפים הם ארבעת נכדיו – ששירתו כולם בצה"ל – וחמשת ניניו.

יעקב פבליוקיס

"נולדתי בעיר אודסה. אם תחילת המלחמה משפחתי פונתה למחוז צ'ליאבינסק. ב-1943 גויסתי לשורות הצבא האדום ונשלחתי לבית

הספר לטיס בעיר צ'ליאבינסק. כן

רכשתי את מקצוע קלע-קשר...

באפריל 1944, בגמר הכשרתי

המקצועית קיבלתי את דרגת סמל

ונשלחתי לחזית. שובצתי בטייסת

המפציצים הכבדים מס' 238. היינו

יוצאים למשימותינו במטוסי ה-B-

25 האמריקאים לשם הפצצת

מטרות האויב בשטח של גרמניה

והונגריה. כקלע-קשר הייתי אחראי

על אבטחת המטוס ועל הקשר

התקין עם חמ"ל הטייסת. המטוס

היה מצויד בשני מקלעים כבדים. נהגנו לצאת למבצעים בשעות

הלילה. לאחר שהיינו חוצרים את הגבול נהגתי לנתק את הקשר על

מנת לא להיחשף למכ"מים של האויב. כל תשומת ליבי התמקדה

בהבטחת המרחב שסביב המטוס. עיני דמעו לעיתים מרוב מאמץ...

בסתיו 1944 החטיבה שלנו קיבלה משימה לסייע לגדודי הפרטיזנים

של יוסיפ ברוז טיטו ביוגוסלביה. הצנחנו לאחינו היוגוסלביים

את משלוחי הנשק, התחמושת, התרופות וציוד נוסף... תפקידי

במבצעים אלו היה חשוב ביותר: לעתים קיבלנו פקודה לשינוי

יעקב פבליוקיס

פתאומי של המסלול. הדבר הצריך ממני לבקש סיסמא מהחמ"ל ורק לאחר קבלתה הייתי מעביר את הפקודה למפקד המטוס... לעתים נאלצתי לבצע עבודות שלא היו קשורות לתפקידי: פעם, לאחר הפצצות מעל אחת הערים הגרמניות, בדרכנו חזרה אל בסיס האם, מפקד המטוס הבחין בכך שהפצצות לא השתחררו. נאלצנו לשוב בשנית אל היעד ואני נאלצתי לצאת החוצה דרך פתח מיוחד ולשחרר את הפצצות בצורה ידנית... המפציצים הכבדים פגיעים מאוד ללא חיפויים של מטוסי הליווי. וכך כל טיסה אל יעד יכולה להפוך לטיסתך האחרונה. זו הסיבה שצוות המטוס נהג להצמיד לקלע-קשר את הכינוי "המלאך השומר".

הספקתי להילחם בתפקיד הזה במשך קצת יותר משנה. על שירותי הנאמן זכיתי בעיטור מלחמת המולדת מדרגה ב' וכן במדליות "על הישגים בקרב", "על אומץ לב" ו"ניצחון על גרמניה". בגמר המלחמה סיימתי את קורס קציני הקשר ושירתי כקצין בצבא האדום במשך למעלה מ-20 שנה.

ב-1990 עליתי יחד עם משפחתי ארצה. אנכי, אשתי אולגה, שני בניי המהנדסים, נכדיי וניניי חיים כולם במדינת היהודים, אותה אנו אוהבים בכל נשמתנו ובה אנחנו מתגאים. אני פעיל בברית הווטרנים בעיר קריית שמונה ומעביר את ההרצאות על מורשת הקרב של מלחמת העולם השנייה לבני הנוער, מספר להם על מעשי הגבורה של הלוחמים היהודים שנלחמו בנאצים".

ויטלי פולונוב

ויטלי נולד ב-05.10.1923 בעיר דונצק שבאוקראינה (אז יוזובקה). ב-1935 משפחתו עברה לעיר מריופול. באוקטובר 1941 הגרמנים כבשו את העיר בלא קרב, וכבר ב-21 באוקטובר הוצעה הוצאה המונית להורג של יהודים - לצד צוענים, שבויי מלחמה סובייטיים עוד באזור אגרובאזב בעיר. גם הוריו ואחותו של ויטלי יחד עם בנה היו בין המוצאים להורג. ויטלי עצמו הצליח להימלט. במשך חודשים רבים שרד במסתור, ובמרץ 1942 הוא הצליח לחבור ליחידות של הצבא האדום באזור העיר רוסטוב ופונה אל האזור של

ויטלי פולונוב

אלטאי, בדרומה של סיביר. שם גויס ויטלי לצבא ונשלח לבית ספר אוגדתי לתותחנות. מאוקטובר 1944 ועד לגמר המלחמה ויטלי פיקד על תותח נ"ט במסגרת חטיבת חי"ר מס' 1090 של אוגדת 323 שהשתייכה לחזית הבלארוסית השנייה. לצד יחידתו ויטלי השתתף בחציית הנהר ויסלה ונטל חלק בחיסול כיס ההתנגדות הגרמני סביב העיר סנדומייז' שבפולין. שם ויטלי נפצע, אך התעקש לחזור לחזית ולהמשיך בלחימה לצד חבריו לנשק. בהמשך השתתף גם בשחרורה של ורשה ובחציית הנהרות אודר ושפּרָה.

בעת הקרבות במבואותיה של ברלין ויטלי הצליח להשמיד בתותחיו מספר עמדות מבוצרות של האויב וכן 15 מחייליו שעמדו בדרך יחידתו המתקדמת. על מעשה הגבורה הוא זכה בעיטור התהילה מדרגה ג', ומדלייה נוספת הוענקה לו על השתתפותו בכיבוש בירתו של הרייך השלישי. את יום הניצחון פגש ויטלי בעיצומה של לחימה מול יחידות האויב בפרוסיה המזרחית: בגזרה זו הקרבות נמשכו עד 17.05.1945.

בגמר המלחמה ויטלי המשיך את שירותו הצבאי במסגרת חיל הכיבוש הסובייטי בגרמניה, ולאחר שחרורו הוא בחר להתיישב בעיר לבוב. כאן הוא סיים את לימודיו האקדמיים קיבל את תואר הדוקטור. בהמשך הוא עבד כמרצה באחת המכללות בעיר קייב וכן כראש הפקולטה במכון להנדסת התעופה האזרחית בעיר זו; שם גם הוענק לו תואר פרופסור ב-1989.

ב-1993 ויטלי עלה ארצה. מאז שנת 2014 הוא עמד בראש ארגון הוטרנים בעיר באר שבע.

מנפרד פוקס

בפברואר 2014 בבני עיש הוקמה אנדרטה לזכרו של מנפרד פוקס – נשיאה הראשון של ברית הוטרנים בבני עיש ויקיר העיר. מנפרד הקדיש מעל ל-20 שנות חייו לפעילות בתנועה זו. ייעודו של איש זה היה לעזור לאנשים אחרים והוא האמין שלשם כך הוא בא לעולם הזה.

מנפרד פוקס

עם פרוץ המלחמה עם הנאצים בשנת 1941 מנפרד, שהיה אז סטודנט צעיר, עזב את לימודיו והתנדב להילחם בחזית. במהלך שירותו הוא היה למפקד מחלקה והשתתף בקרבות על העיר סטלינגרד. לאחר פציעתו במהלך

הקרבות הוא נטל חלק בהקמת מתקנים אסטרטגיים חשובים. בגמר המלחמה מנפרד נשלח לעיר טשקנט שבאוזבקיסטן לשם הקמת מפעל מטוסים חדש. שם, תוך כדי השלמת לימודיו האקדמיים, מנפרד עבד במשך 40 שנה, במהלכם הוא עבר דרך מקצועית ארוכה מפועל ועד למהנדס הראשי של המפעל הענק. מנפרד היה אדם אחראי ונעים הליכות, שדאג לכל פקודיו וחבריו לעבודה. על חלקו הן בלחימה והן בתנופת הבנייה מנפרד זכה בעיטור מלחמת המולדת, עיטור דגל העמל האדום וכן במדליות רבות.

במשך כל חייו מנפרד נהג לומר שעל היהודים יש לחיות בארץ אבותיהם, ב-1991 הוא עלה עם משפחתו ארצה.

במדינת היהודים מנפרד החל בפרק חדש בחייו, הפגין מרץ בלתי נדלה ואחראיות מרובה: הוא הקים בבני עיש את ארגון הוטרנים, ובזכות יוזמתו ומרצו הצליח ללכד סביבו חבורה של מעל 400 איש, הקים במקום ארגון חזק ובר קיימא שייצג את ציבור הוטרנים במקום.

מסיבות אישיות מנפרד נאלץ להגר ב-2011 לארה"ב. אך ליבו ונשמתו נשארו עם חבריו בבני עיש והוא המשיך לשמור עמם על קשר רציף.

מנפרד פוקס הלך לעולם ב-20.05.2012 בגיל 91. לזכרו של אדם מיוחד זה ישנה פינה חמה בלב של כל מי שזכה להכירו.

אהרן פורטניאנסקי

אהרן (אנדריי) פורטניאנסקי גר בבאר שבע מאז 1993 הוא מעוטר בשני עיטורי התהילה: מהדרגה השלישית והשנייה. את העיטורים הגבוהים הללו הוא קיבל כשלחם בשורות פלוגת עונשין מס' 38 בארמיה ה-22. לפלוגת עונשין הוא נשלח כי בתחילת המלחמה מצא את עצמו בכיתור ואחר-כך 3 שנים הסתתר מהגרמנים ביערות ואצל תושבי כפרים של מחוז פסקוב. את חייו בעת המלחמה אהרן תיאר בפירוט בספרו "המלחמה שלי" שיצא בשתי מהדורות וזמין גם באינטרנט.

אהרן פורטניאנסקי

את השם אהרן הוא קיבל כשנולד ב-1920 ואת השם אנדריי אימץ כשהיה בכיתור. לשירות סדיר בצבא האדום אהרן גויס ב-1939 כשסיים בית ספר. הוא שירת בפלוגת קשר של גדוד 117 בדיוויזיית חי"ר מס' 23. ב-22 ביוני 1941 הגדוד שלו היה באזור דאוגפילס והיה בתנועה לכיוון קובנה. כששיירת הגדוד עצרה למנוחה קצרה, שמעו הלוחמים לפתע רעש מטוסים מתקרבים ואחר-כך שריקה של פצצות נופלות ואחריה סדרה של פיצוצים שלוותה בזעקות חיילים פצועים.

- גרמנים? מלחמה? - מלחמה!..

כזה היה יומה הראשון של המלחמה ההיא עבור אהרן וחבריו לגדוד. אסונות והפתעות נמשכו כבר בקובנה. שם הכוחות הסובייטיים נתקלו בירי מרובים ומקלעים מחלונות בתים וכנסיות, וכעבור שבועיים עזבו את העיר. באחד הקרבות נהרג מפקד הדיוויזיה הגנרל פבלוב. התברר שהגדוד של אהרן ויחידות אחרות של הדיוויזיה ה-23 נסוגות, ולמעשה בורחות ללא פיקוד תוך שהיא מידי פעם מכותרת ומצליחה להיחלץ מן הכיתור. זאת עד אשר באחד הכיתורים, איפשהו באזור העיר חולם במחוז פסקוב, ליד האגם קרסנויה, אהרן השתתף בקרבות בלימה נואשים שניהלו שרידי הדיוויזיה ה-23 נגד היחידות הגרמניות שתקפו אותם על הקרקע ובעזרת מטוסים. יחידות הצבא האדום החזיקו שם מעמד מספר יממות, ואחרי זה אהרן יחד עם עוד שלושה – ארבעה לוחמים, שכמוהו איבדו קשר עם יחידותיהם, מצאו את עצמם בכיתור. הם ניסו להתקדם מזרחה בתקווה להשיג יחידות כלשהן של הצבא האדום או לחצות את קו החזית, אך ללא הצלחה, בין השאר כי הם טעו מדי פעם בניווט. הם נמנעו מלהיכנס לכפרים מחשש להיתקל בגרמנים. ביום היו מסתתרים ביער ובלילות ישנו בערמות קש. אכלו פירות יער ולפעמים תפוחי אדמה שמצאו בשדות.

עם בוא הקור נהיה ברור שהם עלולים למות מקור ורעב אם לא יפנו בבקשת עזרה לתושבי כפרים שבסביבה. לכפרים הם נכנסו ללא נשק שאותו הסתירו ביער, ולא בקבוצה אלא אחד אחד, עקבו בדריכות אחר המצב. בדרך כלל בעלי הבית – לרוב היו אלה בעלות הבית – פגשו את החיילים עם חשש בלב אך גם באהדה. לעתים

קרובות הם ההיו מסתכנים ומציעים לחיילים אוכל, לינה, לעיתים אפילו לבנים נקיים ואפשרות להתקלח. החיילים חששו מפגישות בלתי רצויות ולכן העדיפו ללון ביער. אלא שבהדרגה רבים מהחיילים הפכו לסוג של תושבי קבע בכפרים. בשל סיבות מובנות אהרן הציג את עצמו כאנדריי. מאוחר יותר נרשם שם זה במסמכיו.

כך חלפו כמעט 3 שנים. באביב שנת 1944 לכפר ליטבינובו, בו הוא הסתתר בדרך כלל אצל אחת התושבות, הגיעו כוחות הצבא הסובייטי. אנדריי וחיילים אחרים ששהו בשטח האויב קיבלו פקודה להתייצב בלשכת הגיוס של העיר הקרובה לוקניה. משם הם נשלחו ישירות למחנה מיון, ומשם כבר לפי המזל, קורות החיים והמעשים: מי להוצאה להורג, מי לבית כלא, מי למחנה בגולג או לפלוגת עונשין.

לאנדריי היה מזל: בסוף אפריל הוא נשלח לפלוגת עונשין. בתחילת מאי ניתנה לפלוגת העונשין משימה לכבוש גבעה מבוצרת 371,3 בפאתי דאוגבפילס ולהחזיק בה. מאתיים לוחמים של הפלוגה חיכו לפקודת הסתערות בתעלות למרגלות הגבעה במשך שתי יממות. לאנדריי היה רובה נגד הטנקים ובקבוקי מולוטוב. והנה סוף סוף מפקד הפלוגה סרן זקירוב נתן פקודה:

- בזחילה - קדימה!

בתגובה נשמע "הידד" ולוחמי פלוגת העונשין הסתערו בתקווה לבצע את המשימה, להישאר בחיים ולזכות במחילה.

הם זחלו במעלה בגבעה התלולה אל מול אש תופת. יחד עם אחרים זחל גם אנדריי. רובה הנ"ט הפריע לו. ולפתע, כאשר הלוחמים כמעט והגיעו לראש הגבעה, הופיע טנק. אנדריי השמיד אותו בירי

מהרובה. הגבעה נכבשה. אחרי הקרב, ממוך מאתיים לוחמי הפלוגה שרדו רק שישה... על מעשה גבורתו בקרב הזה אנדריי קיבל את עיטור התהילה מהדרגה השלישית.

בספטמבר 1944, במהלך קרב ליד היישוב ליאודונה בלטביה, אנדריי הציל את חייו של מפקד הפלוגה וחיסל שני חיילים גרמנים שתקפו אותו. על מעשה הגבורה הזו זכה עיטור התהילה מהדרגה השנייה.

חוץ מזה אהרן פורטניאנסקי קיבל גם עיטורי מלחמת המולדת משתי הדרגות ומדליות.

מאיר פיאנקו

מאיר נולד ב-1920 למשפחת מרובת הילדים של חנווני בעיר שרפץ שליד ורשה. בקיץ 1939 הוא סיים את בית הספר ואילו וב-1 בספטמבר הגרמנים תקפו את פולין. משפחת פיאנקו הגיעה לגטו ורשה, אלא שאביו הצליח לשחד את השומרים ולהימלט עם משפחתו לשטח הסובייטי. המשפחה התמקמה בעיר בוברויסק שבבלארוס. לאחר פלישת גרמניה לבריה"מ ב-1941 המשפחה עקרה שוב לעיר גורייב הקרובה לים הכספי. ב-1943 מאיר התנדב לצבא האדום, סיים קורס סמלים ונלחם בגרמנים באזור הארצות הבלטיות.

מאיר פיאנקו

לאחר כיבושה של העיר ריגה החזית הבלטית השלישית, בה שירת מאיר, פורקה, והוא נשלח לאזור האורל כמדריך טירונים. בגמר המלחמה, ע"פ ההסכם בין בריה"מ לפולין, אזרחי פולין שלחמו בשורות הצבא האדום הושבו לפולין על מנת להמשיך את שירותם בצבאה המחודש. אלא שפולין פגשה את מאיר בפוגרום היהודי האכזרי בקלצה, שהביאו להחלטה לעזוב ארץ זו. מאיר עשה את דרכו דרך צ'כוסלובקיה ואוסטריה.

תחילה בווינה ולאחר מכן באיטליה הוא סייע לשליחי ההגנה להעביר את היהודים לפלשתינה המנדטורית.

ב-1948 מאיר הגיע בהפלגה למדינה ישראל הצעירה ומצטרף למלחמת הקוממיות. הוא פיקד על מחלקה ושירת כסייר. החל משנת 1949 הוא עבד במכס בנתב"ג ועמד במשך 36 שנה בראש האגף למניעת ההברחות.

בגיל 65 מאיר פרש לגמלאות אך המשיך בשירות האזרחי עד גיל 70. מאיר הינו אבא לבת ובן ולו 5 נכדים ו-7 נינים. במשך שנים רבות הוא נמנה על חברי ברית הווטרנים בעיר יהוד.

יוסף פייגנבוים

נולד באוקראינה ב-1922 בעיירה דונייבצי במשפחת חברי קומונה חקלאית יהודית.

ב-1939 עברה משפחתו ללבוב אחרי שזו סופחה לברית המועצות בעקבות הסכם מולוטוב-ריבנטרופ. ב-21 ביוני 1941 יוסף סיים תיכון. הוא התכוון ללמוד בבית ספר לקציני שריון, אבל נאלץ להתפנות מזרחה. הוא עבר תחילה לפולטבה ומשם לנובוקוזנצק שבסיביר. מאוגוסט 1941 הוא ניסה להתגייס.

הוא גויס באביב שנת 1942 ושובץ בבריגדת השריון ה-116. בתחילת הקיץ הבריגדה עברה כ-60 קילומטר בצעדה רגלית עד לתחנת הרכבת הקורבה, ומשם בקרונות משא שהוסב להובלת

יוסף פייגנבוים

אנשים או סוסים ("טפלושקות") הגיעה היחידה למוסקבה. היה מחסור בנשק. יוסף, למשל, קיבל רק רימון ומסכת גז, מישהו קיבל רק פגיון, מישהו רק רובה עם שתי מחסניות. על השאלה: "ואיך זה בלי נשק?" היו עונים: "נשק תאספו לכם בחזית". הקרב הראשון של יוסף היה באזור וורונז', ליד תחנת רכבת קסטורנאיה. הקורפוס הממוכן השמיני חסם בפני הגרמנים את

הדרך לוורונז', אבל הושמד למעשה. הבריגדה ה-116 שהייתה במסגרתו מצאה את עצמה מכותרת, אבל יוסף הצליח להיחלץ מהכיתור, ואף עם נשקו והמסמכים.

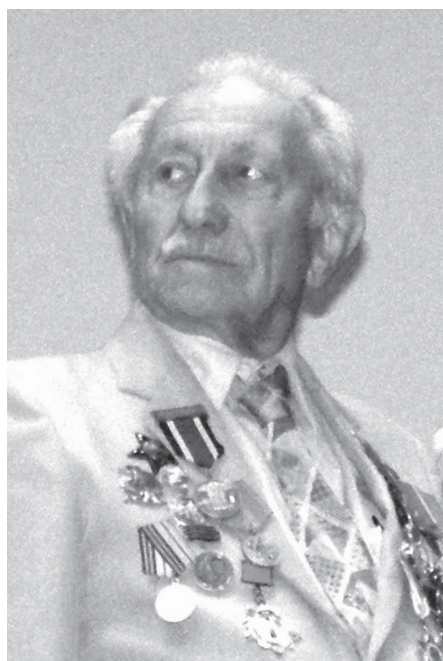
פייגנבוים נשלח לגדוד השריון השני. מפברואר שנת 1943 הוא לחם בשורותיו, אחר-כך הועבר ליחידת קשר של הבריגדה. על השתתפותו בקרבות במזרח פרוסיה בפברואר 1945 יוסף קיבל עיטור התהילה מהדרגה השלישית. הוא היה מתקן קבלי תקשורת תחת אש.

אחרי הניצחון הועברה הבריגדה לעיר סלונים ששבלאורס. שם יוסף השתחרר ומשם חזר ללבוב. הוא עבד בתור טלפונאי. ב-1974 יוסף פייגנבוים ומשפחתו הגישו לשלטונות הסובייטיים בקשה לעלות לישראל. במשך שנה הם המתינו לאישור. בארץ הוא עבד בתור חשמלאי במפעל.

בוריס פלדמן

כשנולד, הוריו נתנו לו את השם אברהם, ועם השם הזה הוא גדל. אבל כאשר בעת המלחמה יחידתו הוקפה ע"י האויב שינו בשלישות את שמו מאברהם פלדמן לבוריס בונדרב. אחרי המלחמה הוא החזיר את שם משפחתו המקורי אבל השם הפרטי בוריס נשאר.

לקראת המלחמה אברהם סיים 10 שנות לימוד. הוריו, אחיו, אחותו וכמעט כל קרובי משפחתו נרצחו על ידי הנאצים. הוא שרד רק בזכות זה שקיווה להתגייס לצבא האדום ויחד עם חברו עזב את עיירת הולדתו אושיצה שבאוקראינה לפני הכיבוש הנאצים. בחרקוב הוא שובץ לבריגדה לימודית, שפונתה אחרי זמן מה לסטלינגרד. בתום הלימודים אברהם קיבל מקצוע צבאי של מקלען חרטום -

בוריס פלדמן

קשר של טנק T-34 ודרגת רב טוראי, ונשלח לחזית לבריגדת שריון ה-91 שהגנה אז על העיר קלצק באזור סטלינגרד. הוא עבר עם קרבות מסטלינגרד עד לפרוסיה המזרחית, השתתף בהשמדת הכוחות הגרמניים באזור יאשי - קישינב, בשחרור בלארוס וארצות הבלטיות, בכיתור והשמדת האויב בפרוסיה המזרחית.

באחד הקרבות של מערכת סטלינגרד ליד העיר סרפימוביץ' הטנק של אברהם בוריס נפגע ובער. אברהם הצליח לצאת אבל נפצע. אחרי שיצא מבית חולים בוריס לחם בשלב המסיים של מערכת סטלינגרד. השריונר בוריס פלדמן השתחרר מהצבא ב-1947. מילדותו הוא אהב לצייר ואחרי המלחמה סיים בית ספר לאומנויות בקייב.

עלה ארצה עם משפחתו ב-1973, עבד בתור שומר, שוטר ויעץ בסוכנות היהודית. בוריס פלדמן היה חבר הנשיאות והמועצה מרכזית של ברית ותיקי מלחמת העולם השנייה שלחמו בנאצים, יקיר באר שבע. הוא נפטר ב-2011.

יוסף פסין

יוסף פסין נולד בעיר טוקמק שבאוקראינה. עד למלחמה הוא הספיק לרכוש השכלה רפואית. המלחמה התחילה עבור החובש הקרבי פסין ב-22 ביוני 1941 והסתיימה ב-9 במאי 1945. יוסף נלחם ביחידות של חזית סטלינגרד, החזית האוקראינית הראשונה והשנייה ומה שכונה 'חזית הערבות', במסגרתה השתתף במערכה במובלעת קורסק. יצא לו גם להשאיר את קייב לחסדי האויב וגם לשחרר את העיר כעבור שנתיים. פעמיים הוא יצא מכיתור. פעם אחת הוא אף נפל בשבי, אבל מזלו התמזל לו והוא הצליח לברוח.

יוסף פסין

עד סוף ימיו הוא שמר בביתו עיתון צבאי ובו כתבה תחת הכותרת "על הגנת קייב" שבה מסופר עליו, על החובש הקרבי פסין. והנה קטע מאותה כתבה. "היה זה כבר היום השלישי ברציפות שבו מטוסי אויב חגו מעל עמדות הגדוד של תותחי ההוביצר. מחפירתו יוסף פסין ראה איך הם עושים מעין קרוסלה אווירית וחורשים בקפדנות ריבוע אחר ריבוע. בקפדנות הגרמנית הזאת היה משהו שאדם לא מנוסה

בקרבות שהיה מוצא את עצמו בפעם הראשונה תחת הפצצה כזו, היה יכול בקלות להשתגע בגיהינום שחור כזה של פיצוצים.

ברגעים הנדירים של הפוגה, כאשר יללת המפציצים הפרועה הייתה שוככת, היה יוסיף פסין קופץ מן המחסה, אוחז בתיק החובש, ממהר לעזור לפצועים.

הוא, חובש קרבי, לא היה זקוק להנחיות מיוחדות. הוא עשה את עבודתו במלחמה, שתמיד הייתה קשורה לכאב האובדן והצער האנושי, מאז שחר הדמים הראשון. ואז, ב-22 ביוני, בגבול המערבי, ליד ברודי, האגד הארטילריה שלהם מעתודת הפיקוד הכללי הובהלה מיד כדי להתייצב מול הטנקים הגרמניים שפרצו קדימה. האגד עמד במשימה ולא נסוג באותו יום. אבל האבדות היו קשות. עד סוף ימיו זכר יוסף פסין איך הוא סחב משדה הקרב את הפצוע הראשון שלו.

...כמה פעמים יצא לו לטפל בפצועים תחת אש תופת, כמה חיי חיילים הוא הציל בדרכים הארוכות של המלחמה"...

בכתבה לא נאמר על כך שבקרב הראשון החובש הקרבי יוסף פסין הוציא משדה הקרב 17 לוחמים פצועים.

אין-ספור לוחמים הציל בשנות המלחמה ההיא יוסף פסין, שבילה את שנותיו האחרונות באריאל. הוא סיים את המלחמה בפראג ואחרי המלחמה שירת באוסטריה עוד 4 שנים. קיבל עיטור הכוכב האדום, עיטור מלחמת המולדת, מדליות על קרבות בקייב ובסטלינגרד. עד עלייתו ארצה יוסף פסין עבד במשך 30 שנה בבריסק.

ארקדי פרידמן

נולד ב-1920 בעיירה יוראביצ'י שליד הומל בבלארוס. הוא סיים חטיבת ביניים בעיר מוזיר, אחר-כך מכללה לתעבורה בהומל. בספטמבר 1939 הוא גויס לצבא האדום והתחיל לשרת בדיוויזיית חי"ר מס' 72.

ארקדי סיים קורס קצינים, קיבל דרגת סגן ומונה לתפקיד מנהל מוסך של הדיוויזיה. כאשר פרצה המלחמה, הדיוויזיה עמדה על נהר הסאן, בגבול פולין. אחרי שבבוקר ה-22 ביוני עמדות הדיוויזיה הופגזו, התקבלה פקודה לסגת ליער. הדיוויזיה כבר הייתה בנסיגה ויחידת התעבורה בה שירת ארקדי כותרה.

גורלם של החיילים היה מר. פעמיים בעת נדודיו ביער היה פרידמן על סף מוות. פעם הגרמנים ירו בו מספר יריות, חשבו, שהוא מת והשליכו אותו לתעלה בשולי הדרך. אבל ארקדי שרד ואפילו עזר לצאת מהתעלה לחברו הפצוע בוריס סבצ'נקו. יחד הם ניסו לצאת מהכיתור, אבל נתפסו על ידי פרטיזנים אוקראינים לאומניים. אלה התכוונו להוציא אותם להורג, אבל לפני ההוצאה להורג ארקדי ובוריס הצליחו לברוח. הפרטיזנים האוקראינים רדפו אחריהם והרגו את בוריס, אבל ארקדי הצליח לחמוק והגיע אל הכוחות הסובייטיים. אבל ביחידת מודיעין נגדי ("סמרש") התייחס אליו בחשדנות. הסגן היהודי הורד בדרגה ובתור טוראי נשלח לפלוגת מעבר.

ארקדי הגיע עם קרבות עד אירופה, קיבל דרגת רב סמל, סגן מפקד מחלקה, קיבל עיטורים ומדליות. ב-15 בדצמבר 1944 הוא נפצע

קשה בקרב ובילה זמן רב בבתי חולים. לבסוף הוא נשלח לבית חולים במוסקבה בה התגוררו הוריו. ערכו לו ניתוח שאפשר לו לשוב ולעמוד על הרגליו. אבל הוא מיד שוחרר מהצבא על סעיף נכות. אחרי המלחמה הוא עבד בתחום המסחר במוסקבה ובאזור. בסוף שנות ה-80 פרש לגמלאות ולאחר מכן עלה ארצה.

שמואל צָבֵט

נולד ב-1924 וגדל בעיר סְבֵז' שבחבל פסקוב. הוא היה בן יחיד, ולמשפחה היו בית וחנות. ב-1928 הוחרמה החנות, ב-1929 הוחרם גם כל הרכוש שנותר וב-1930 גירשו את המשפחה מביתה. ב-1933 נעצרה אימו, אחר-כך נעצר גם אביו. במהרה הם שוחררו, אבל היה להם קשה מאוד למצוא עבודה כי ניתן להם מעמד של "משוללי זכויות". אביו בקושי מצא עבודה של עגלון. אבל זה לא היה המאסר האחרון של הוריו והפגיעה האחרונה בזכויותיהם.

שמואל צָבֵט

באוגוסט 1940 הבחור נסע ללמוד בלנינגרד. הוא למד במכללה ועבד בתור פועל בניין. בבוקר ה-22 ביוני 1941 הוא התכוון לשבת בספריה כאשר נודע לו שפרצה מלחמה. אחר-כך היו המצור, הרעב, הקור. מה שעזר לו לא למות מרעב היו פיסות קטנות של גפת חמניות שהיו נותנים לו בעבודה. הגיע אביב של 1942. התחילו לגייס נוער לבניית מזח בחוף המזרחי של ימת לדוגה. על קרח האגם הקפוא עברו משאיות: מלנינגרד הוציאו אנשים מורעבים, וללנינגרד היו מעבירים פגזים ומזון. הקרח כבר

התחיל להמס וגלגלי משאיות שעברו כברו טבועים במים עד למחצית גובהם.

גבר מוצק במעיל עור כבש חם סידר את המגיעים בשורה, בדק אותם מול הרשימה ובחן כל אחד מהם בקפידה. הוא הורה לשניים לצאת מהשורה: היו אלה שמואל ונער כבן שלוש עשרה עם פנים אפורות ועיגולים שחורים סביב עיניו. "קח את השניים האלה", פנה האיש לסגן צעיר שעמד לצידו, "תאכיל אותם קצת, אבל בזהירות, אל תיתן להם הרבה, הם לא יעמדו בזה, כבר היו כמה מקרים, ושלח אותם עם הרכבת הקרובה לעורף. לא צריכים אותם פה, הם לא יצליחו להחזיק בידיים עט חפירה". הרכבת הביאה את השניים לעיר צ'ליאבינסק. שמואל עבד במפעל וכמעט כל יום הלך ללשכת גיוס וביקש להתנדב לצבא. לבסוף הוא גויס ונשלח לגדוד לימודי במחוז אוליאנובסק. למד שם 6 חודשים. שמואל צבט היה תלמיד מצטיין ובתום הקורס השאירו אותו ללמד חניכים חדשים. רק ב-1943 הוא נשלח לחזית. לחם בדרגת סמל בפלוגת מרגמות. נפצע, היה מאושפז בז'יטומיר. אחר-כך חזר לחזית, לגדוד תותחנים. רב סמל צבט נעשה מפקד צוות תותח, קיבל מדליה "העוז". את הניצחון הוא פגש בצ'כוסלובקיה.

אחרי שחרור מהצבא לא היה לו לאן לחזור כי כל קרוביו נרצחו על ידי הנאצים.

אז הוא הכיר במערב אוקרינה בחורה יהודייה בשם רימה והתחתן אתה. משפחתה של רימה החליטה לעלות לארץ ישראל. הדרך הייתה ארוכה וקשה. הם עברו את פולין, את צ'כוסלובקיה, אחר-

כך נסעו ברכבת לזוינה. שם חיו 15 - 20 אנשים בחדר. הגיע חודש יולי שנת 1947. הם המשיכו את דרכם. הגיעו עד להרי האלפים, ומשם עברו ברגל לאיטליה. ירד שלג, היה קר מאוד. באיטליה העבירו אותם במשאיות סגורות למילאנו. זה היה כבר אוגוסט שנת 1948, ורק בספטמבר הם הפליגו מנאפולי לארץ הקודש. התיישבו ברחובות. שמואל צבט הלך מיד לעבוד. הוא היה מסגר, פועל בניין. שנה מאוחר יותר הוא ארגן קואופרטיב. בונים עבריים למדו ליצר בלטות לריצוף. במשך 50 שנה שמואל עבד בקואופרטיב הזה, נעשה לבעליו של העסק שהפך לעסק משפחתי. יחד אתו עבדו בנו, נכדו וחתנו. שמואל צבט היה אחד הוותיקים הידועים ביותר מאלה שהצטרפו לברית הווטרנים של מלחמת העולם השנייה אחרי הקמתה.

יעקב צוקרניק

יעקב נולד ב-1930 בעיר חרקוב במשפחתו של מנהל חנות. עם פרוץ המלחמה המשפחה לא הספיקה להתפנות מזרחה ונשארה

יעקב צוקרניק

לחיות תחת הכיבוש הגרמני. כעבור זמן מה, לאחר תקיפת הפרטיזנים על חיל המוצב הגרמני המקומי, הגרמנים הוציאו להורג בתלייה את בני הערובה שביניהם הייתה גם אימו של יעקב. בהמשך, אביו ואחותו נרצחו ע"י הגרמנים אם שאר יהודי המקום.

יעקב ניצל בדרך נס מן המוות: במשך שנתיים וחצי הוא נע ונד ברחבי אוקראינה והגיע בנדודיו עד לאזור של בוקובינה. כאן הוא

הצליח ללמוד את השפה הרומנית, שעזרה לו בהמשך. בכל פרק הזמן הזה הוא ניהל חיי קבצנות וניזון משאריות מזון שהצליח ללקוט.

במרץ 1944 הגרמנים גורשו מאוקראינה.

יעקב אומץ ע"י יחידת הצבא הסובייטי ושובץ במסגרת של אגף התחזוקה של קורפוס השריון ה-5 של החזית האוקראינית השנייה. במהלך הקרבות הוא נסע בטנק אחד עם אל"מ יפרמוב – האחראי

על התחזוקה של הקורפוס. בעת הקרבות ברומניה יעקב שימש לחבריו כמתורגמן...

במהלך שנת 1944 יעקב נשלח לחרקוב לפנימייה הצבאית. אלא שבעקבות סגירת הרישום במקום הוא שובץ לקורס החשמלאים אותו סיים בהצלחה.

בגמר המלחמה יעקב החל לעבוד בתחום בניית מכונות. ב-1951 הוא גויס לצבא. ב-1954 נשלח לבית הספר לקצינים בבאקו ובגמר הכשרתו שובץ ביחידה צבאית הממוקמת בירוואן (ארמניה).

יעקב השתחרר משורות הצבא ב-1981 בדרגת סא"ל. לאחר מכן במשך 20 שנה הוא עבד כמרצה ללימודים צבאיים באחת המכללות האקדמיות של ירוואן. ב-1961 יעקב נשא אישה. אשתו פולינה הייתה מורה לשפה וספרות הרוסית. ליעקב יש בן אחד וכן מספר נכדים.

בנובמבר 1993 יעקב עלה עם משפחתו ארצה.

קלרה ציפריס

ב-25 במאי 1923 בניקולאיב במשפחת בן ציון איצקוביץ' נולדה בת ראשונה שנקראה בשם קלרה. 3 שנים לאחר מכן נולדה הבת

קלרה ציפריס

השנייה. כאשר מלאו לקלרה 17 שנים היא החליטה ללכת ללמוד בקורס קלדניות ולאחר מכן להתקבל ללימודים במוסד להשכלה גבוהה. אבל בסיום הקורס לא יצא לה לעבוד זמן רב – כל תוכניותיה קרסו בגלל המלחמה. מימי המלחמה הראשונים ניקולאיב הופצה קשות. תחנת רכבת נהרסה ומשפחת איצקוביץ' נאלצה להתפנות מזרחה דרך חרסון. לחרסון הם באו ברגל תחת

הפצצות. משם הם נסעו לאסטרון, מאסטרון לסטלינגרד ולבסוף לגורקי. בן ציון הלך לעבוד במפעל למתכת. קלרה התחילה לעבוד כמלצרית בחדר אוכל של יחידה צבאית. אבל היא לא עבדה שם לזמן רב.

במאי 1942 גויסה לצבא האדום ונשלחה לחברובסק לקורס טלגראפיסטים שנמשך חצי שנה. אחרי זה שובצה קלרה בגדוד קשר של חיל האוויר במחוז הצבאי של המזרח הרחוק. קלרה השתתפה במלחמה נגד יפן ואף זכתה בעיטור מלחמת המולדת מהדרגה

השנייה ומדליה "העוז". אחרי הניצחון על יפן השתחררה קלרה מהצבא בדרגת סמל משנה וחזרה לניקולאיב. שם היא התחילה לעבוד כקלדנית ביחידה צבאית ושנה מאוחר יותר התחתנה ושינתה את שם משפחתה לציפריס. ילדה שתי בנות. משפחת ציפריס עלתה ארצה ב-1996 והצטרפה לסניף פתח תקווה של ברית ותיקי מלחמת העולם השנייה.

יפים צ'רניאבסקי

נולד ב-1923 בעיירה רציצה בבלארוס. בסתיו שנת 1939 אביו של יפים נשלח לעבוד ל'בלארוס המערבית' שסופחה זה לא

יפים צ'רניאבסקי

מכבר לברית המועצות. שם, בעיר פסטאוו יפים צ'רניאבסקי סיים תיכון והמתין לזימון למבחנים לבית ספר למהנדסים צבאיים בלנינגרד.

בעלות השחר של 22 ביוני הושמד כליל בהפצצות שדה התעופה הצבאי קובילניק הממוקם ליד פסטאוו. אף מטוס לא הספיק להמריא. באותו יום הגיע יפים ללשכת גיוס. יחד עם חברי ברית הנוער הקומוניסטי הוא נשלח

לבניין בית הקצינים להכין הכל לפתיחת בית חולים וקליטת פצועים. הם בקושי הספיקו לעשות את המלאכה וכבר הוחל בפינוי אוכלוסייה מהעיר. משפחת צ'רניאבסקי הצטרפה לשיירת פליטים שיצאה לכיוון גלובוקי. האב כקומוניסט נשאר בפסטאוו ובו ביום גויס לצבא.

הפליטים המשיכו לכיוון סמולנסק תחת הפצצות והפגזות. בעיר ויאזמה הם הצליחו לעלות על רכבת, שנסעה מזרחה, והגיעו לאוראל. התיישבו בכפר קורובקה שבמחוז סברדלובסק. יפים

נרשם לקורס קשרים בסברדלובסק. בסיום הקורס שנמשך 3 חודשים הוא התנדב לחזית. שירת כקשר הגדוד מרגמות מס' 50 של הארמיה התשיעית. בשורות הארמיה הזאת יפים לחם בצפון קווקז. באחד הקרבות הוא נפגע מהלם קרב, הכרה חזרה אליו אחרי שלושה ימים בבית חולים, שם הוא גם גילה אובדן חלקי של יכולת הריאה. ובינתיים, בגדוד עצמו החליטו שהוא נהרג ושלחו למשפחתו הודעה על כי הוא מת מות גיבורים. כן העניקה לו אחרי מותו כביכול מדליה "העוז" – עיטור שבסופו של דבר הגיע אליו רק בשנת 1947, בעוד מדליה אחרת, "על הגנת קווקז", הגיעה אליו רק בסוף שנות ה-50.

עד שהתברר שהוא חי, אימו הייתה מבכה את מותו. אחרי טיפול לא כל-כך ממושך הוא חזר לחזית, אבל הוא כבר לא השיג את יחידתו ושובץ בדיוויזיית חי"ר ה-77 של הארמיה ה-56 ששחררה את חבל קובאן ואת אוקראינה.

הארמיה ספגה בקרבות האלה אבדות כבדות ביותר. יפים שוב נפצע ואחרי טיפול בבית חולים הוא נשלח לבריגדה המכונה "מערבית", שמוקמה על חוף ים אזוב והופקדה על הגנת החופים. בסוף שנת 1944 סמל משנה צ'רניאבסקי הוכר ככשיר לשירות באופן מוגבל והועבר לגדוד בנייה שעסק בשיקום מכרות בדונבס. אחרי שנה של שירות שם הוא שוחרר מהצבא ונשלח לנובוצ'רקסק ללמוד במכון לתעשייה.

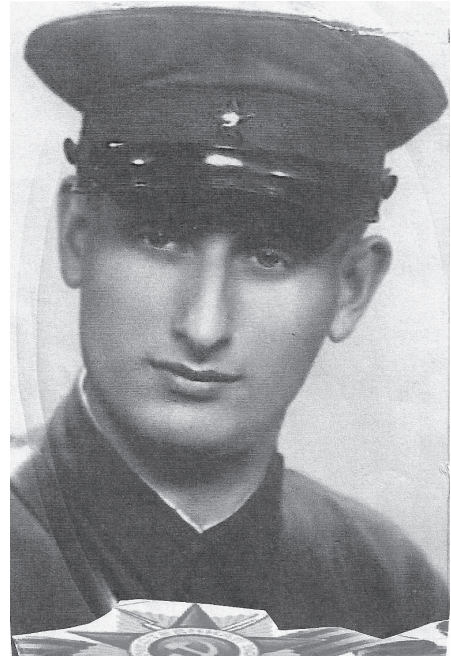
יפעם צ'רניאבסקי עלה ארצה עם אשתו לובוב ומשפחות ילדיהן ב-1990.

כל שלושת נכדיו שירתו בצה"ל. סב מאושר, ותיק מלחמה ועמל שזכה בעיטורים ומדליות. בארץ יפים השתתף באופן פעיל בעבודה של ברית ותיקי מלחמת העולם השנייה שלחמו בנאצים.

מויסיי (משה) קוטליאר

משה נולד באוקראינה ב-1918 והיה לילד שביעי במשפחה יהודית דתית וענייה מאוד. מי שטיפלו בו בילדותו היו סבו החייט ואחותו בת ה-7. בנפשו של משה, זיכרונות הילדות נקשרו ברעב

ומחסור תמידיים. משה סיים שבע כיתות בבית ספר רוסי. יידיש והשפה האוקראינים נלמדו כאן כמקצועות נפרדים והילדים קיבלו מזון ובגדים. כאשר משה הגיע לגיל 14 סבו לקח אותו לבית אחותו הגדולה ריבה בעיר חרקוב. כאן הנער זכה בפעם הראשונה בחייו בחליפה ובמעיל משלו. בחרקוב עבד משה כשוליית מדפיס של

מויסיי (משה) קוטליאר

תווים מוזיקליים בבית דפוס. לבית אחותו הגדולה הוא הביא לא רק את משכורתו אלא גם ליטר של חלב, שהיה לאוצר של ממש בשנות הרעב או ההרעבה המכוונת המכונים הולודומור שהיו אז באוקראינה. בחרקוב משה הצליח לסיים את המכינה הקדם אקדמית ולהתקבל ללימודי רפואת הילדים בבית הספר לרפואה

בחרקוב.

ב-1940 משה סיים בהצטיינות את לימודיו וגויס לצבא האדום. בינואר 1941 הוא שובץ לתפקיד רופא צבאי ונשלח לשרת בבסיס חיל האויר שהיה ממוקם בעיר ריגה שבלטביה.

בוקר האימים של 22.06.1941 פגש את מויסיי בהפצצות כבדות של מטוסי האויב על הבסיס. פצועים רבים של אותו היום מאנשי צוות הבסיס עברו דרך ידיו... שבוע ימים לאחר מכן, בעיר חימקי שליד מוסקבה אורגן גדוד רפואה מיוחד שמנה 200 איש. גדוד זה נועד להישלח לחזית ובראשו הוצב דר' מויסיי קוטליאר.

את דרכו הצבאית מויסיי עבר תוך כדי התקדמות ונסיגה של היחידות השונות שאליהם סופח: כרופא מנתח דר' מויסיי לחם במסגרת החזיתות של קלינין, דרום-מערב, בריאנסק וכן החזית הבלארוסית הראשונה והחזית האוקראינית השנייה. במהלך שירותו הוא ערך מאות ניתוחים והציל אלפי חיי אדם. לעיתים יצא לו להעביר יממות שלמות בחדר הניתוח, וכשנגמרו מנות הדם הוא תרם לפצועים מדמו... הייתה זו עבודה שוחקת. אלא שבעת מלחמה אין ברירה אחרת...

במרץ 1943, במהלך מבצע "בגרטיון" מויסיי הוטס תחת מעטה הלילה אל קו החזית על מנת להציל טייס סובייטי: מטוסו של זה נפגע בעת הקרב מול הגרמנים, אך הוא הצליח למשוך את הכלי הפגוע עד בסיס האם ורק לאחר הנחיתה עיבד את הכרתו. באותו הלילה מויסיי הוטס אל קו החזית תחת אש תותחי הנ"מ של האויב והצליח להציל גם את חיי מטופלו וגם את חייו...

על חלקו בלחימה מויסיי זכה בשני עיטורים של מלחמת המולדת מדרגה א', בעיטור הכוכב האדום וכן ב-20 מדליות שונות. גם לאחר שחרורו מהצבא מויסיי הצליח לתת ולתרום את כולו לטובת הרפואה והאנשים: לאחר שחרורו ב-1947 הוא כיהן לסירוגין כרופא בכיר באחת מבתי החולים של חרקוב, כראש מכון החקר לעירוויי דם ובהמשך אף כמרצה בכיר בבית הספר הצבאי לרפואה. מויסיי הצליח לגדל דור המשך של רופאים מנתחים צעירים ומוכשרים.

עלילת הדם האנטישמית הידועה לשמצה של "משפט הרופאים" בסוף תקופת שלטונו של סטאלין פגעה בהתקדמותו המקצועית של מויסיי: אף בית חולים, למעט מרפאה אזורית נידחת, לא הסכים לקבלו לעבודה. אך גם בפרק זמן זה מויסיי המשיך להציל את מטופליו ואף ביצע שני ניתוחים על לב פתוח...

יעקב קונטלינסקי

נולד באוקראינה, בעיר טולצ'ין במחוז ויניצה. המלחמה פגשה את יעקב, סטודנט למתמטיקה, בחופשה אצל ההורים. זמן קצר

יעקב קונטלינסקי

לפני שבא הנאצי הגיע לעיר הוא החליט: "צריך ללכת ללשכת הגיוס, כדי להגיע לחזית", אבל שם לא התעניינו בו: "כרגע, בחור, יש בעיות רציניות יותר ממך. רוצה להילחם - תלך למזרח".

והוא הלך, בדרך הוא ישן במקומות שיצא ואכל מה שמצא. בדרך הגיש בקשות ללשכות גיוס מקומיות לשלוח אותו לצבא, אבל בכל מקום נענה בסירוב. לבסוף, בלשכת הגיוס של רוסטוב ע"נ

הדון הוא גויס ונשלח לאחת היחידות הלוחמות של הצבא. עד מרץ 1942 יעקב נלחם ביחידות חיל רגלים וחיל קשר - היחידות נסוגו, תקפו ובשלב אחד אפילו כותרו על ידי הגרמנים. יעקב קיבל את פציעתו הראשונה, את דרגת סמל ונשלח לבית ספר לחיל רגלים בעיר טיומן שבסיביר. אלא שהוא לא הצליח לסיים את הלימודים שם כיוון שביוני של אותה השנה המצב בחזית החמיר, והוא נשלח כחלק מפלוגה לבריגדה של חיל רגלים בארמיה ה-64 שהגנה על סטלינגרד מדרום, לצד הארמיה ה-62 שהגנה על מרכז העיר.

מיוני עד נובמבר התנהלו קרבות קשים, במיוחד בנקודת החיבור בין הארמיות, שם 2 יחידות שריון גרמניות הצליחו לפרוץ אל נהר הוולגה. התקפות חיל הרגלים והטנקים הגרמניים, שקיבלו תמיכה מלהביורים, תותחים ומהפצצות מטוסים מהשמיים, נמשכו פעמים רבות ללא הפוגה. יעקב נלחם ליד סטלינגרד בתקופות שהצבא האדום ניהל את קרבות ההגנה הקשים ביותר בכל המלחמה, ומיוני עד נובמבר 1942 נהרגו או נפצעו שם קרוב ל-640 אלף איש. על האומץ והגבורה שיעקב הראה בזמן המערכה על סטלינגרד הוא קיבל עיטור התהילה מדרגה שלישית, לצד עיטורים נוספים. הוא היה בקו המלחמה הקדמי, ובמהלך שנות המלחמה נפצע 4 פעמים. הפציעה הקשה ביותר הייתה זן השלישית, כאשר הכדור פגע בחזה ועבר במרחק סנטימטר מהלב. בדרך ליחידה הרפואית התנהלו חילופי אש שבמהלכן יעקב קיבל את הפציעה הרביעית שלו שבה נפצע בידו. יעקב שהה זמן רב בבית החולים הצבאי בעיר קורגן. אחרי שחרורו מבית החולים במשך זמן מה לימד יסודות הכשרה צבאית בבית הספר המקומי. בהמשך חזר לעיר והלדתו טולצ'ין, סיים את הלימודים במכון הפדגוגי של העיר ויניצה ועד לעלייה לארץ בשנן 1993 עבד בבית ספר. ב-50 שנות ההוראה לימד וחינך אלפי תלמידים, שרבים מהם עכשיו חיים בישראל. חלק לקחו דוגמה מהמורה והקדישו את חייהם למתמטיקה. ביניהם יש 3 זוכי פרסים מאולימפיאדות במתמטיקה – אלה הם הפרופסורים ישראל לדיז'נסקי וסלבה סניטקובסקי והמהנדס יעקב זלצמן.

אלכסנדר קיפניס

נולד ב-1924 באוקראינה, בתחנת יבלונץ שבין הערים קורוסטן ונובוהרד-וולינסקי (כיום זוויאהל). ב-1941, כשהנאצים כבר הפציצו

אלכסנדר קיפניס

את המקומות האלה, ההורים של אלכסנדר הצליחו לשכנע את מנהל התחנה, אחרי שהביאו לו פרה, שהוא יחבר קרון לרכבת שעוברת בתחנה כך שכל היהודים של יבלונץ יגיעו לקייב. שם, שוב תמורת תשלום, המשפחה הצליחה לעלות על רכבת שנועדה למפונים. הגיעו עד סטברופול, התחילו לעבוד בכפר מריינסקיה, בקולחוז. ההורים בהתחלה עברו לגיורגיבסק ומשם המשיכו על

לטורקמניסטן. אלכסנדר נשאר בסטברופול, המשיך "להפציץ" את לשכת הגיוס בבקשות לגייס אותו לצבא. לבסוף גייסו אותו ושלחו תחילה לחיל פרשים ואחרי זה לדיוויזיה ה-73 של חיל רגלים שהוקמה בעיר בודיונובסק. לאחר שהפך למפקד צוות רגמים, קיפניס הגיע לחזית בחבל דונבאס ב-1942, שם התחילו להגן על קו ההגנה השני, אלא שאז הגרמנים פרצו באזור אחר, והדיוויזיה נאלצה לסגת. בעת הנסיגה, שאריות הדיוויזיה נתקלו באופנוענים

גרמנים ונלקחו לשבי. אבל בלילה הם הצליחו להימלט דרך גג האורות שבה הושמו ע"י שוביהם, ובילו את כל הלילה במנוסה. נתפסו כבר על ידי 'קבוצת חסימה' של הצבא האדום, שהקריאה בפניהם את הפקודה של סטלין "אף לא צעד אחורה". הם שוב נשלחו לקרב, וכבר כחלק מהדיוויזיה השנייה של חיל רגלים הם עברו להתקפה כשבדרך היו קיסלובודסק, מינרלנייה וודי, חצי האי טאמאן וסבסטופול.

אלכסנדר קיפניס הגיע עד קניגסברג ושחרר מהצבא בשל מצבו הבריאותי. חזר לאוקראינה עם רצון ללמוד. באוניברסיטה לא אפשרו לו להתקבל לפקולטה למשפטים למרות תעודת הבגרות בהצטיינות. לכן הלך לפקולטה לפילולוגיה, ואחרי קבלת הדיפלומה עבד בתור מורה בעיר פיאטיחטקי במחוז דניפרופטרובסק שבאוקראינה. משם יחד עם אשתו הוא עבר לעיר נובהרד-וולינסק. המורה הצעיר נשלח לאחד האזורים של מחוז ז'יטומיר לעבוד בתור מנהל בית ספר כפרי. המנהל היהודי ניהל את בית הספר האוקראיני 30 שנה, עד פרש לגמלאות ב-1984.

לישראל אלכסנדר עלה יחד עם אשתו סטלה, 7 בנותיו ובן אחד בשנת 1991 והצטרף לפעילות ברית ותיקי מלחמת העולם השנייה שלחמו בנאצים, ניהל את סניף הארגון בשדרות.

יצחק קיצ'ין

נולד בשנת 1920 בשטעטל ליד אורשה, בלארוס, במשפחה של כובען. אביו, ותיק מלחמת העולם הראשונה, העביר את המשפחה

יצחק קיצ'ין

לאורשה 10 שנים אחרי הולדתו של יצחק. שם יצחק סיים 7 שנות לימוד בבית ספר יהודי, ואחרי זה למד עד כיתה י' בבית ספר בלארוסי, אבל אז בלי לחכות לסוף שנת הלימודים עבר לאוליאנובסק, שם התקבל לבית ספר של חיל האוויר. בית הספר עסק בהכשרת צוותי תחזוקה למטוסים. לפני זה יצחק היה פעיל במועדון הטיס של אורשה ואפילו הטיס בעצמו מטוס "פוליקרפוב" PO-2.

יצחק גויס לצבא בשנת 1940 אחרי שעבר וועדת קבלה הוא התקבל לבית הספר לטייסים בעיר ארמאוור, שהכשירה טייסים למטוסי קרב. לפני המלחמה יצחק הספיק ללמוד להטיס מטוסי "פוליקרפוב" I-15 ו"פוליקרפוב" I-153, ובסוף הלימודים הגיע לבית הספר גם מטוס הקרב יאק-1. יצחק סיים את בית הספר באוגוסט 1941 בדרגת סמל ונשלח לחזית המערבית.

כחלק מבריגדה הוא הספיק לצאת רק כמה פעמים לקרב במשימת ליווי מפציצים עד שנפצע. כשהגרמנים התחילו להפציץ את שדה התעופה, הטייסים התחילו לרוץ אל המטוסים שעמדו על קו ההמראה. פצצה התפוצצה ממש קרוב אליו, יצחק נפגע מהלם קרב, אך מה שהיה הנורא ביותר עבור הטייס הוא הרסיסים עיוותו את ידו הימנית.

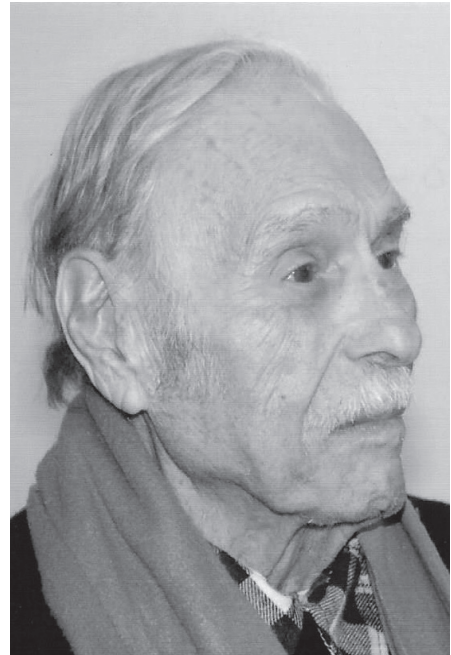
חצי שנה העביר קיצ'ין בבית חולים בסראטוב, ולאחר זאת התחיל לנדוד בבריגדות עתודה של חיל האוויר. באחת מהן, בחזית הדרום-מערבית, עבר הכנה לטייס תקיפה במטוס "איליושין" IL-2. ולבסוף, בשנת 1943, שובץ הטייס קיצ'ין בחזית וגויס גדוד מטוסי הקרב ה-73 של המשמר. בסך הכל, עד סוף המלחמה, אייזק השלים יותר ממאה גיחות קרביות ולחם בעשרים ושישה קרבות אוויר. לזכותו חמישה מטוסי אויב שהופלו, הן באופן אישי והן בקבוצה. הוא השמיד ארבעה מטוסים נוספים על הקרקע במהלך מתקפה על שדות תעופה גרמניים.

שניים מבין המטוסים הללו הוא הפיל הוא הפיל בהונגריה בתחילת 1945. "מטוס אחד הפלתי בינואר ליד בודפשט. בגובה 5 אלפים מטר תקף אותי "פוקה-וולף" מכיוון השמש ופגע לי בכנף ימין. אני פניתי למטה בצלילה והגרמני אחריי. אחרי זה כבר "התיישבתי לו על הזנב" והוא זה שברח ממני בצלילה. אני לחצתי עליו עד הסוף והגרמני התרסק בקרקע ואני הצלחתי להיחלץ וליישר את המטוס שלי כבר ממש מעל הקרקע. כיוון שהמטוס נפגע נאלצתי לנחות על "הבטן" בשטח שלנו. המטוס לא התהפך. אני לקחתי ממנו את

המצנח שלי ולקחו אותי במשאית לבודפשט, שם התנהלו באותו הזמן קרבות קשים. למחרת הגיע רכב מגדוד שלי לקחת אותי. ואת המטוס השני בהונגריה הפלתי בקרב פנים אל פנים – זה היה קרב מוצלח בשבילנו. השישייה שלנו קיבלה משימה לשמור על השמיים מעל החזית. שם פגשנו 18 "יונקרסים" גרמניים שטסו להפצצה כשהם מלווים על ידי 12 מטוסי תקיפה. פיזרנו אותם, התחלנו לסרוק את האוויר בזוגות מעל לחזית ואז הופיעו שני "פוקה-וולף-190". על 12 קרבות אוויר בהונגריה בתחילת 1945 ועל למעלה מ-60 טיסות ליווי למטוסי תקיפה יצחק קיצ'ין היה מועמד לעיטור הדגל האדום, אבל לבסוף קיבל רק את עיטור מלחמת המולדת. ב-1946 שוחרר יצחק משירותו הצבאי בתור נכה מלחמה. מלבד הפציעות הקשות שקיבל בסתיו 1941 הרי שבשנה האחרונה למלחמה הוא קיבל עוד 2 פציעות – מרסיס ומכדור, ובוועדה הרפואית הוא הוכר בתור נכה. יצחק חזר לעיר הולדתו אורשה. שם, כל העיר הייתה חרבה ואיש לא חיכה לו. הוא עבר לסמרה. שם הוא למד בבית ספר לרפואת שיניים ואחרי זה עבד במקצועו עד לעלייתו לישראל. הוא גר עם משפחתו בכרמיאל, ב-2012 הוענק לו התואר "חבר כבוד של ברית ותיקי מלחמת העולם השנייה שלחמו בנאצים".

קלוז קרובי

קלוז נולד ב-1924 באלג'יריה. בהמשך משפחתו עברה לתוניסיה. כאשר ב-1943 כוחות בעלות הברית נכנסו לתוניסיה, קלוז, שהתנדב עד אז בצוות הכיבוי המקומי, הצטרף לכוחות בעלות הברית ועבר איתם דרך קרבות ארוכה - דרך אלג'יריה, לוב, מצרים וארץ ישראל.

קלוז קרובי

בשנת 1944 הוא נהיה לצנחן והשתתף במבצעים של הכוחות המיוחדים בשטחן של שבדיה, הולנד וצרפת. על השתתפותו בקרבות זכה קלוז במדליה "על ההשתתפות והתנדבות בשורות הארגון "צרפת החופשית", בצלב

הברונזה של יוליאנה מלכת הולנד וב"כוכב הברונזה" הצרפתי. מאז שנת 2015 נמנה קלוז עם חברי ברית וותיקי מלחמת העולם השנייה.

מטביי קרולינסקי

נולד ב-1923 בחבל פולסיה הבלארוסי. לאחר שסיים את הלימודים בבית ספר תיכון, בהמלצה של ברית הנוער הקומוניסטי הגיש

מטביי קרולינסקי

מסמכים לבית ספר לתותחנות בסמולנסק. ביום הרביעי לפליטשת הנאצים לברית המועצות מטביי קיבל מברק מסמולנסק "מיד להגיע לבית הספר".

הצוערים חסרי הניסיון, שסיימו בחיפזון את קורס הלוחם הצעיר, נשלחו לאזור קונאקובו ליד מוסקבה, שם התנהלו קרבות. החטיבה ספגה אבדות כבדות. מי ששרדו הוחזרו לבית הספר, אומנו במסגרת תוכנית מזורזת וסיימו את לימודיהם בדרגת סגן.

הביוגרפיה הקרבית של מטביי התחילה בחזית המערבית, בשנה הראשונה למלחמה הוא הועלה מתפקיד ממפקד מחלקה לתפקיד מפקד סוללת תותחי נ"ט. הסוללה נקראה "סוללת המתאבדים" כיוון שתותחי ה-45 מילימטר הוצבו תמיד בעמדות פתוחות, וצוותי התותחים ספגו לעיתים יותר אבדות מאשר יחידות חי"ר. אחרי ששרד באחד מהקרבות האכזריים, סגן קרולינסקי הועבר לתפקיד מפקד סוללה בגדוד תותחנים, יחידה שבה נלחם עד סוף 1943

כאשר קיבל תפקיד ע' קמב"ץ בגדוד תותחנים. עם הגדוד שלו עבר את מערב אוקראינה ואת פולין. בסתיו 1944 קרתה פגישה של הסגן הצעיר מטביי קרולינסקי עם מרשל ברית המועצות קונסטנטין רוקוסובסקי. "הגענו לנהר הוויסלה, שהיה המכוסה בשכבת קרח דקה", מספר מטביי. "לפני ההתקפה על וורשה הגיע אליי לתצפית מפקד החזית המרשל רוקוסובסקי. אז הוא מגיע אליי ושואל אותי: 'נו, סגן, אספת מודיעין על האויב?' ואז אני עונה לו: 'כן, המפקד, אספנו מידע מודיעין'. הוא אומר לי: 'תראה לי איפה נקודות האש'. הראיתי וסיפרתי לו הכל. הוא הודה לי ולחץ את ידי".

ייתכן שלחיצת היד הזו הצילה את מטביי, שכן אחרי שהכוחות עברו את נהר הוויסלה היה ניסיון להאשים אותו בכך שאיבד את אחד התותחים ששקע בבור קרח. להגנת הקצין התייצבו מפקד הדיוויזיה והקומיסר שלא רצו לאבד קצין מנוסה. יותר מזה, על האומץ שגילה בזמן חציית נהר הוויסלה סגן קרולינסקי קיבל עיטור גבוה - עיטור אלכסנדר נבסקי.

הקצין הצעיר זכה בעיטורים רבים נוספים, ואת יום הניצחון מטביי פגש על נהר האלבה, שם ב-7 וה-8 במאי 1945 הוא השתתף במפגש ההיסטורי בין צבאות ברית המועצות וארצות הברית. באותה שנה התחתן עם אחות מגדוד רפואי, והמשיך את שירותו הצבאי עוד שנים רבות. השתחרר מהצבא ב-1975 בדרגת אלוף משנה, וכעבור 11 שנה השתתף בנטרול האסון באזור צ'רנוביל. רק בישראל, אליה הוא עלה ב-2002, הוא גילה שסובל מלוקמיה. בצה"ל שירתה נכדתו וכן 2 ניניו.

זלמן רויזמן

זלמן רויזמן הצטרף אל הלחימה בחזית מול גרמניה הנאצית בגיל 18.

לאחר סיום בית הספר ביוני 1941 הוא הגיע ביום ה-22 לחודש

זלמן רויזמן

זה לעיר אודסה על מנת להתקבל כאן לבית הספר לרפואה. לאחר ששמע ברדיו על תחילת המלחמה הוא שב אל עירו קירובוגרד (כיום קרופיבניצקי). מכאן, יחד עם הוריו, הוא הצליח להתפנות מזרחה לעומק ברית המועצות וכך להינצל. כעבור חצי שנה זלמן גויס לצבא ונשלח לבית ספר למקלענים - רגמים אותו הוא סיים בהצטיינות.

בגמר הכשרתו, זלמן, כקצין צעיר,

נשלח לחזית סטלינגרד על מנת לפקד על פלוגת חי"ר. בחור בן 19 שקיבל על עצמו אחראיות על חייהם של 120 לוחמיו, הוכיח את עצמו כמפקד למופת שהצליח להפיח רוח קרב באנשיו. באחד הקרבות הוא הצליח לפגוע ברימון יד בטנק גרמני. על מעשה גבורה זה הוא זכה בעיטור מלחמת המולדת מדרגה א'.

בחודש אוקטובר 1942 העיר סטלינגרד הפכה כולה לעיי חורבות. בבוקר של 25.10.1942 כוחות גדולים של הגרמנים תקפו את

העמדות של הארמיה הסובייטית ה-64, הצליחו להבקיעם והגיעו עד גדות נהר הוולגה ליד משאבת בקטוב המפורסמת. בעקבות התפתחות זו חטיבת חי"ר ה-97 אליה השתייכה גם פלוגתו של זלמן, קיבלה את המשימה להדוף את הגרמנים לעמדותיהם הקודמות. הקרב נמשך כמעט יממה תמימה. הלוחמים הצליחו למלא את המשימה, אך המחיר היה כבד ביותר: בפלוגתו של זלמן מתוך 120 הלוחמים רק 28 נשארו בחיים. כל אלה זכו בעיטורים ומדליות... באחת מקרבות ההבקעה זלמן נפצע קשה ועיבד את אחת מעיניו. במשך זמן מה הוא היה עיוור לגמרי ולכן קיבל נכות. בהמשך, בזכות מאמצי הרופאים, ראייתו של זלמן חזרה באופן חלקי, מה שאפשר לו לחזור לשורות הצבא ולהכשיר בעורף את לוחמים חדשים בשביל למשך הלחימה ולמען הניצחון הסופי על האויב.

על גבורתו זכה זלמן בעיטור הכוכב האדום, עיטורי מלחמת המולדת מדרגות א' וב' וכן במדליות "על הגנת סטלינגרד" ו"ניצחון על גרמניה".

זלמן השתחרר משירותו הצבאית ב-1947 זלמן, ובהמשך חייו הוא עבד במשך שנים רבות במפעל מטוסים. זלמן עלה ארצה יחד עם רעייתו ב-1998 בעקבות בתו ובנו. הוא הצטרף לארגון הווטרנים בעיר קריית שמונה.

גריגורי רולבורד

גריגורי (הרשלי) רולבורד נולד ב-25.01.1921 בעיירת וזנְסְנסק שבמחוז אודסה באוקראינה. הוא סיים 7 כיתות לימוד בבית ספר

גריגורי רולבורד

יהודי. במאי 1940 הוא גויס לצבא ושובץ בחטיבת עתודה של חי"ר מס' 200.

ב-1942 הוא נפל בשבי הגרמני. על פי עזת חבריו הוא אימץ לעצמו את שם המשפחה של חברו שנספה ובכך הצליח להסתיר את יהדותו ולשרוד. כאשר ב-1943 השבויים הועברו לאירופה, גריגורי ומספר חבריו הצליחו להימלט כשהיו בשטחה של אלבניה. כאן הם הצטרפו אל הפרטיזנים האלבניים

שלצדם גריגורי לחם עד שחרורה של אלבניה והגעתו של הצבא האדום בשנת 1945.

לאחר שובו לשורות הצבא האדום גריגורי שובץ בדרגת טוראי בפלוגת המקלענים של אוגדת חי"ר ה-62. במהלך שנת 1945 הוא הועלה לדרגת סמל, קיבל את תעודת ההוכרה ומדליות. דרכו של גריגורי במהלך הגהינום של חמשת שנות המלחמה הייתה רצופה קשיים רבים, אך את כל אלה הוא עבר בכבוד. במרץ 1946 הוא שוחרר משירותו הצבאי...

צדיק ריטוב

ותיק מלחמת העולם השנייה - צדיק ריטוב - נולד בעיירה צ'רוון שבמחוז מינסק ב-21.06.1918. בתור חייל בחטיבת השריון ה-231 הוא עבר את כל המלחמה מתחילתה ועד סופה, השתתף בקרב קורסק, נטל חלק בשחרור הערים הומל ומינסק וכן בכיבוש הארצות הבלטיות. על חלקו בקרבות הוא זכה לעיטורי עוז ומדליות רבות.

צדיק ריטוב

טרם לעלייתו ארצה צדיק לקח חלק בשיקום העיר מינסק בהיותו אחראי על עיצוב החוץ האדריכלי של מבנים רבים, בעיקר בחלק המרכזי של העיר.

רובה של עיר הולדתו צ'רוון נשרפה ע"י הגרמנים טרם נסיגתם יחד עם שניים וחצי אלף יהודים שרוכזו בגטו המקומי ע"י האינזצגופה ב-1 בפברואר 1942. בין הנספים במקום היו גם הוריו של צדיק וכן 23 קרובי משפחתו נוספים.

בשנות ה-60 הגיע צדיק ריטוב לצ'רוון ושהה כמתנדב במשך חודשיים במקום כשהוא עוסק בהקמת גלעד הנצחה מעל קבר אחים של היהודים המקומיים שנרצחו בשואה...

ב-1990 צדיק עלה יחד עם משפחתו ארצה. תחילה התיישב בעיר חדרה ובהמשך בקריית ים. בחדרה צדיק נטל חלק פעיל בהקמת "מוזאון הגבורה". צדיק, שצייר כל חייו, לא הפסיק לצייר כמעט עד אחרית ימיו. דעתו של צדיק נשארה צלולה וחריפה וזכרונו היה מעורר התפלאות: בין השאר הוא נהג לחלוק עם שומעיו את הזיכרונות אודות הצייר היהודי המפורסם יהודה פן, מורו ורבו של מרק שאגאל, וכן סיפורים על המהפכן היהודי הנשכח, איש הבונד הירש לקרט. זיכרונותיו של צדיק היו רוויים בפרטים מעניינים אותם אין למצוא בשום ספר או מאמר...

בנימין רפפורט

זיכרונותיו של בן אודות אביו

בנימין נולד ב-1906 בעיירה אורצ'ה במחוז מינסק, בלארוס. באמצע שנות ה-20 של המאה שעברה היה ראש העיר סלוצק, אף היא בבלארוס. השתתף באופן פעיל בשיכון בריגדות הפרשים ה-39 וה-40 עליהן פיקד גאורגי ז'וקוב, מי שלימים זכה לתואר "מרשל הניצחון" של הצבא האדום. משפחת רפפורט העניקה מגורים זמניים למשפחת ז'וקוב עד שהושלמה בנייתה של הקריה הצבאית במקום.

בנימין רפפורט

ביום ה-22 ביוני 1941, יום פלישתה של גרמניה הנאצית לברית המועצות, בנימין גויס לצבא. הוא נשלח לחזית המערבית, לדיוויזיית חי"ר ה-238 בתור קומיסר גדודי.

בסוף דצמבר שנת 1941 הייתה הדיוויזיה ה-238 בקרבת כפר מיזגי של מחוז קלוגה. בכפר היו רק 7 בתים. ב-5 בינואר 1942 כוחות הצבא האדום הסתערו 9 פעמים על הכפר, אבל לא הצליחו לכבוש אותו. בקרב האחרון נהרג בנימין רפפורט. זה היה ב-5 בינואר 1942.

"באותה עת אני ואחי הצעיר היינו בסטלינגרד בבית יתומים", מספר בנו, יושב ראש סניף חדרה של ברית ותיקי מלחמת העולם השנייה שלחמו בנאצים דונט רפפורט. "בהיותה בעיר קמברקה באודמורטיה, אמי, לזובוב רפפורט, קיבלה הודעה על מותו של אבי רק ב-29 בינואר שנת 1943. במסמך זה לא נאמר איפה ומתי נקבר אבי".

"ב-1954 התחלתי לחפש את קבר אבי. חיפשתי במחוז סמולנסק, פניתי לאגף כוח אדם של משרד ההגנה של ברית המועצות, פעמים רבות ביקרתי בארכיון המרכזי של משרד ההגנה בפודולסק, אבל לא הצלחתי למצוא שום מידע על מקום קבורתו של אבא.

הכאב שנשמתי לא נתן לי מנוח. כך חלפו שנים.

בשנת 1991 עליתי ארצה. חיפושיי לא הביאו תוצאות, וכאן, בארץ היה אי-אפשר היה להמשיך בפעילות הזאת.

חלפו שנים והנה מאוחר בערב ב-10 במאי 2010 התקשר אליי קרוב משפחתי מבאר שבע ומסר, שהוא מצא במסמכי המנהל הפוליטי הראשי של הצבא הסובייטי, לאחר שהוסר מעליהם מעטה הסודיות, את שם משפחתו של אבי וציון המקום בו הוא נהרג. שמחתי מאוד: שנים כה רבות של חיפושים והנה הפתעה כזאת עבור כל המשפחה!

והנה, ביולי 2010 נסעתי לרוסיה. בכפר יוביליינויה של מחוז קלוגה נמצא קבר אחים של חיילי דיוויזיית החי"ר ה-238. הקבר לא היה מטופל וזה פגע בי עד עומק נשמתי: איך אפשר לזלזל כך בקבר של חיילים שנפלו על הגנת ארצם?!

בשנים 2010 - 2011 כתבתי מכתבים לנשיא רוסיה דאז דמיטרי מדבדב, למושל מחוז קלוגה ניקולאי ארטמונוב ולמוסדות אחרים, הפניתי את תשומת לבם על קבר האחים הצבאי בכפר יוביליינויה. הנהלת מחוז קלוגה הבטיחה לי ב-2011 שיבוצעו כל העבודות הדרושות.

במאי 2012 ביקרתי בפעם השנייה את קבר האחים. על האנדרטה חודשה רשימת הלוחמים, שנפלו במלחמה ההיא ליד כפר מיזגי ונקברו בקבר האחים. ביניהם היה שמו של בנימין רפופורט. כל מילאתי את חובתי כלפי אבי..."

ראובן רפפורט

ראובן נולד ב-1909 ביישוב חורושב שבאוקראינה. ב-1929 הוא התנדב לשורות הצבא האדום. החל משנת 1939 הוא למד

ראובן רפפורט

באקדמיה הצבאית במוסקבה אותה הוא סיים בדרגת רב סרן. החל ממאי 1941 ראובן ניצב בראש אגף המבצעים של אוגדת חי"ר ה-63 ומילא משימה מיוחדת בשטחה של איראן.

בנובמבר 1941 הפיקוד הסובייטי החליט על הקמת יחידת צנחנים מיוחדת בת אלפיים חיילים. בראש יחידה זו הוצב רס"ן ראובן רפפורט. מטרת היחידה הייתה לנחות בפיאודוסיה שבחצי האי

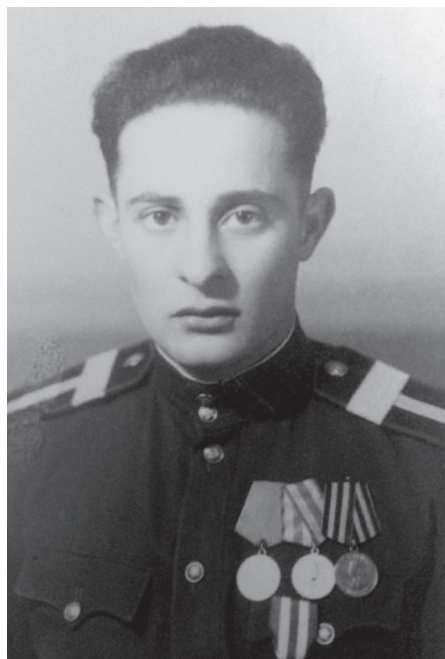
קרים ולהקים ראש גשר במקום. במהלך הפעולה היחידה הושמדה כמעט כליל למעט ארבעה אנשים - ראובן עצמו ושלושת מחייליו... ב-1942 ראובן השתתף בקרבות הקשים מול האויב בעת הנסיגה של הצבא האדום מחצי האי קרים בעקבות מצבע כושל.

בהמשך הוא לקח חלק בלחימה בסטלינגרד. בנובמבר 1943 ראובן, שנשא כבר דרגת אל"ם, מונה לראש המטה של אוגדת 315 במסגרת הארמיה ה-51. חטיבתו של ראובן פרצה את קווי ההגנה של האויב לאורך מיצר פֶּרְקוֹפ שבצפון קרים וניהלה קרבות קשים

לשחרורם של קרים ואוקראינה. בהמשך אנשיו נטלו חלק בשחרור העיר סבסטופול וכן באבטחת ועידת יאלטה המפורסמת. במהלך המלחמה האל"מ רפופרט נפצע 6 פעמים, אך כל פעם היה חוזר ליחידתו. על חלקו בלחימה הוא זכה בעיטורי הדגל האדום, הכוכב האדום וכן בעיטורי מלחמת המולדת. לאחר שחרורו משורות הצבא ב-1959 אל"מ רפופרט המשיך לעשות כ-30 שנה בעבודה חינוכית בהעבירו הרצאות בנושא מורשת קרב בימי מלחמת העולם השנייה עבור תלמידים של בתי ספר וסטודנטים. ב-1995 ראובן עלה עם משפחתו ארצה, התיישב בעיר מצפה רמון והיה חבר פעיל בארגון הווטרנים המקומי.

יעקב שייביץ'

יעקב נולד בעיירה אלכסנדריה במחוז זינוביבסק שבאוקראינה ב-1932. בהמשך, משפחתו העתיקה את מקום מושבה לעיר

יעקב שייביץ'

דנייפרופטרובסק. עם תחילת המלחמה עם גרמניה יעקב היה בן 15 בלבד. אביו גויס לחזית ואילו יעקב, אימו ואחיו בן הארבע הצליחו להתפנות מזרחה, לקווקז, לעיר צ'רקסק. עם התקדמות הגרמנים המשפחה המשיכה במנוסתה לעבר העיר פיאטיגורסק. בדרך לשם, אימו של יעקב נפגעה מרסיס פגז כאשר מטוסים גרמניים הפציצו את שיירת הפליטים. משאירע הדבר,

יעקב נותק מאמו, הגיע תחילה לעיר מחצ'קלה ובהמשך הועבר עם שאר ילדי הפליטים המיותמים מהוריהם אל מעבר לים הכספי – לאוזבקיסטאן.

בספטמבר 1943 גויס יעקב לצבא. את הפרק הזה בחייו הוא מתאר בספרו האוטוביוגרפי:

"עברתי את הטירונות בחטיבת ההנדסה אליה שובצתי. תוך כדי לימוד מקצועות המיקוש והחבלה למדתי את הכלל "חבלן טועה רק פעם אחת". הציוד העיקרי שלנו היו הדקר, עט החפירה והסכין.

בנובמבר 1943 הייתה ההחלטה הייתה לעבוד על פירוק שדות מוקשים לאורך נהר דוניץ הצפוני"...

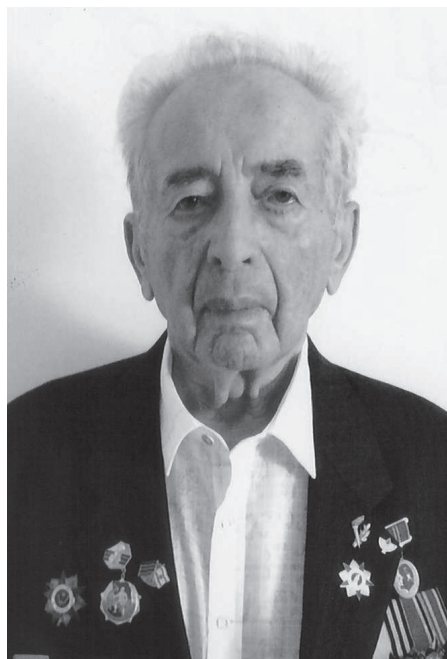
כעבור חודשים מספר יעקב שובץ בגדוד התותחים מס-32 המשוך לקורפוס חי"ר ה-28 במסגרת החזית הבלארוסית הראשונה. את יום הניצחון יעקב פגש הוא בפולין. ב-1946 הוא נשלח כמתורגמן צבאי לעיר הגרמנית ויימר במסגרת צוות מיוחד שתר אחרי עקבותיהם של אנשי האס אס...

ב-1950 יעקב השתחרר מהצבא והצטרף אל אביו, ששב אף הוא מהחזית, בעיר דנייפרופטרובסק. האב סיפר לו על כך שאימו ואחיו הצעיר ראובן נרצחו עם שאר היהודים בעיר פיאטיגורסק ע"י הנאצים שהצליחו לכובש את העיר בשנת 1942.

אחרי המלחמה יעקב החל בלימודי גיאולוגיה ועשה קריירה אקדמית מרשימה בתחום זה. ב-1992 הוא עלה בעקבות בנו ארצה והתיישב בעיר כפר סבא. בנו של יעקב, אלכס, עובד בחברת התרופות "טבע". יעקב סב לנכדה ונכד. נכדו שי שירת בצה"ל ביחידה קרבית.

סמיון שידר

סמיון נולד ב-25.08.1927 בעיר איזיאסלב (הידועה גם בשם זסלב) במחוז פרוסקורוב (כיום חמלניצקי) שבאוקראינה. ביום תחילת

סמיון שידר

המלחמה הוא סיים את לימודיו בכיתה ז'.

משפחתו לא הספיקה להתפנות מזרחה: ב-06.07.1941 הגרמנים נכנסו לעיר וריכזו את כל היהודים המקומיים, כולל את משפחת שידר, בגטו.

עוד לפני כן, באוגוסט 1941, נורו למוות כ-1,000 מיהודי העיר בידי המשטרה הגרמנית, ואחרי שהגטו הוקם, ביוני 1942, נורו למוות בסדרת אקציות כ-3,000 יהודים

מהעיר עצמה ומהנפה. בתחילת 1943 נרצחו אחרוני היהודים בעיר.

לסמיון היה מזל, ובמרץ 1943 הוא הצליח להימלט מהגטו ולמצוא מחסה זמני בבית הקברות הקתולי של העיר. מישהו מהתושבים המקומיים הביא לו מעט מזון והמליץ לו לא להתעכב במקום, שכן במוקדם או במאוחר הגרמנים עלולים היו למצוא אותו. האיש הציע לסמיון ללכת אל היערות ולהצטרף לפרטיזנים. לאחר כמה ימי נדודים ביערות סמיון אכן הצליח לחבור אל הפרטיזנים, אך

אלה לא קיבלו אותו בזרועות פתוחות: הסתבר שללא נשק אישי אי אפשר היה להתקבל ליחידה.

"אתה יכול לבלות לילה זה איתנו, אך מחר עליך להסתלק", גער בו המפקד של יחידת הפרטיזנים.

אך המזל העיר פניו לסמיון: בלילה הפרטיזנים הותקפו ע"י כוח של לאומנים אוקראינים. הקרב שהתפתח התנהל במשך מספר שעות. כאשר הקרב הסתיים, סמיון נתקל בגופתו של לאומן אוקראיני הרוג ולקח לעצמו את הנשק והתחמושת שלו. לאחר ששב אל היחידה והציג למפקד את שללו הוא התקבל לשורות היחידה.

בהמשך, במכתב ההמלצה מאת מפקד של יחידת הפרטיזנים, סמיון שידר צוין כאחד הלוחמים הממושמעים והנועזים ביותר ביחידתו: באוגוסט 1943 הוא השתתף בכיבוש גשר הרכבת של קוזיאטין, בקרבות ליד נהר הפריפיאט, בקרב על העיר סְרֵנִי, בכיבוש הגשר על נהר הפריפיאט. בקרבות ליד העיר איזיאסלב נפצע סמיון שלוש פעמים.

בגמר המלחמה סמיון סיים מכללה לכלכלה ועבד עד צאתו לגמלאות כמבקר המדינה האזורי וכרואה חשבון ראשי במשרד המחוז. ב-1996 סמיון עלה ארצה והצטרף אל ברית הווטרנים בעיר פתח תקווה.

גרייגורי שניטמן

נולד ב-1926 בעיירה רדושקוביץ'ה, אז בפולין וכיום בבלארוס, מרחק 40 ק"מ ממינסק.

ב-22 ביוני 1941 העירה את תושבי רדושקוביץ'ה שאגת מטוסים שעשו דרכן מזרחה, ורק בצהריים נודע להם שזו מלחמה. במשך

גרייגורי שניטמן

יומיים ירו על רדושקוביץ'ה ממקלעים מן האוויר. הורי גרייגורי עם עוש שני ילדים החליטו להימלט ביוזמתם מהעיירה וללכת למינסק, שם התגוררו קרוביהם, בתקווה שבירת בלארוס לא תיכבש על ידי האויב, אם להסתמך על רוח התעמולה הסובייטית של אותם ימים.

בערב 24 ביולי הם הגיעו למינסק, ראו שהעיר הופצה ונשרפה, והמשיכו בדרכם לסמולנסק. משם

הם פונו למחוז אורנבורג. אחר-כך היה אורל ומשם המשפחה עברה לקזחסטן.

הוריו של גרייגורי, הוא עצמו ואחיו יעקב עבדו את כל החורף הראשון במחסני תבואה וירקות של קולחוז. האב והאח גויסו ל'צבא העמל' בפברואר 1942, ב-1943, כשמלאו לו 17 שנים, גרייגורי גויס לצבא ונשלח לקורס סמלים בקוקצ'טב. במאי 1944 הקורס הועבר

לסמולנסק, שאז כבר שוחררה מהגרמנים. אחרי-כן גריגורי נשלח לחזית הבלארוסית הראשונה ושובץ כמפקד כיתה בגדוד חי"ר ה-767 שהתמקם באזור לובלין. אז הוחל בהכנות למבצע ויסלה - אודר הידוע.

בתחילת ינואר שנת 1945 הם הוחל במעבר לגדה המערבית של נהר הוויסלה. הלוחמים הלכו ברגל בקרח דק במרחק של 10 - 15 מטר בין לוחם ללוחם. למרות ירי מרגמות הם חצו את הנהר, הגיעו לגדה המערבית ותפסו עמדות. ב-12 בינואר החל המבצע עצמו. אחרי הפגזה הם התקדמו אחרי מסך האש המתגלגל. ניהלו קרבות עם קבוצות מפוזרות של גרמנים וחיילי צבא ולסוב. הכיתה של שניטמן ספגה אבדות בהיתקלויות הללו.

אנדרטה בגטו רדושקוביץ

ב-22 בינואר 1945, ליד העיר קאליש, שניטמן עצמו נפצע בחזה ובירך שמאל. את יום הניצחון הוא פגש בבית חולים, ועד 16 ביולי 1945 הוא היה בבית חולים במחוז מוסקבה. על הקרב הלילי ההוא שכמעט והיה עבורו הקרב האחרון, סמל שניטמן קיבל עיטור התהילה מהדרגה השלישית. אבל נודע לו על כך במקרה, 67 שנים

מאוחר יותר, באוגוסט 2012 אחרי חיפוש מאינטרנט. העניין הוא שבעת שהותו בבית חולים הוא איבד לגמרי את הקשר עם יחידתו. התברר שעשרה ימים אחרי הקרב הומלץ להעניק לו את העיטור, וכי ב-11 בפברואר 1945 יצאה פקודה כזו למפקד הדיוויזיה מאת הסובייט העליון של ברית המועצות. העיטור הקרבי הוענק לגריגורי ב-25 בדצמבר 2013 במועדון ותיקי מלחמת העולם של העיר אשדוד מידיו של סגן ראש העירייה.

יבגניה שניידר

סרן חיל הרפואה יבגניה שניידר עברה תוך כדי מלחמה דרך מוסקבה וסטלינגרד, ורשה וברלין. עדות על כך – מדליות עם שמות הערים הללו.

יבגניה נולדה ב-1919 באודסה. גויסה לצבא האדום באופן כמעט מקרי באוגוסט 1941 אחרי שסיימה מכון לרפואה ונשלחה לעבוד בבית חולים של העיר סוֹג'ה שבמחוז קורסק. אבל שם איש לו חיכה לה ואיש לו היה במרפאה, כי הגרמנים היו כבר במרחק של מספר קילומטרים מהמקום. ברם למזלה עדיין פעלה במקום לשכת הגיוס. היא פנתה לשם, הציגה הפנייה לעבודה ודיפלומה. כך יבגניה גויסה לצבא. אחרי שבועיים היא כבר הייתה בדיוויזיית חי"ר

יבגניה שניידר

מס' 154 שבשורותיה היא עברה את כל המלחמה. בשל מחסור בסגל רפואה, הרופאה הצעירה יבגניה שניידר מיד מונתה לתפקיד מפקדת מחלקת בית חולים השדה של הדיוויזיה, למרות שלא היה לה לא ניסיון צבאי וגם לא ניסיון מקצועי. בקרבות ליד בריאנסק הדיוויזיה בה שירתה יבגניה שניידר כותרה ע"י כוחות האויב, יחד עם יחידות אחרות של הארמיה ה-05. היציאה

מהכיתור התבצעה קבוצות קבוצות וזה ארך למעלה מחודש. ההליכה נעשתה בשעות חשיכה בשבילי יער, וביום היו מסתתרים. מחלקת בי"ח השדה הייתה אוספת פצועים שניסו לצאת מהכיתור ומגישה להם עזרה. אכלו את מה שמצאו - פירות יער ופטריות, שאריות יבול בשדות וגם מזון שתושבי הכפרים שבסביבה נתנו ללוחמים.

יצאו מהכיתור בסוף אוקטובר באזור טולה. בבניין בית החולים האזורי שהיה ריק הרופאים הקימו בית חולים צבאי. במשך חודש וחצי אושפזו שם פצועים מקו ההגנה של העיר טולה. שתי קומות של בית החולים היו מלאים בפצועים, כולל פרוזדורים וחדרי משק. בפועל, כל הפצועים לא קיבלו עזרה רפואית ראויה כי חסרו תרופות, חומרי חבישה ומזון.

לפי עצת שלטונות מקומיים אנשי הרפואה ביקשו עזרה מאוכלוסייה. וכבר למחרת, אחרי שיבגניה פנתה אל האוכלוסייה ברדיו, ליד דלתות בית החולים ניצבו תושבי העיר עם חלב, תפוחי אדמה, מלפפונים ומוצרי מזון אחרים, זאת למרות שהם עצמם סבלו מחוסר בתזונה. התושבים ארגנו גם כביסת תחבושות.

בדצמבר 1941, דיוויזיית חי"ר ה-154 ניהלה קרבות קשים נגד הגרמנים במחוז קלוגה, דרומית למוסקבה. ערב השנה החדשה 1942 היא הצליחה הדיוויזיה לחדור לעורף האויב ולשחרר את העיר קלוגה. במהלך הקרבות היו הרבה פצועים, אבל מחלקת בית החולים המצוידת באותה עת במכשירים כירורגיים ותרופות נגד הלהם הצליחה להגיש עזרה כירורגית דחופה. דיוויזיית חי"ר

ה-154 המשיכה והשתתפה בקרבות נגד הכוחות הגרמיים באזור מוסקבה עד לאוקטובר שנת 1942, ולאחר מכן היא הועברה לחזית הדרום-מערבית, לאזור סטלינגרד שהפך קריטי באותם ימים. שם היא לקחה חלק במערכת כיתור והשמדה של כל מקבץ הכוחות הגרמני. במשך כל ימי הקרבות רופאי הדיוויזיה בראש עם יבגניה שניידר העניקו עזרה לפצועים בשדה הקרב.

אחרי סטלינגרד, דיוויזיית המשמר ה-47 השתתפה בשחרור דרום אוקראינה, וזה כולל את העיר אודסה - עיר שבה כל קרוביה של יבגניה נרצחו בידי הנאצים...

היחידה המשכה את דרכה, עברה במולדובה ופולין, נטלה חלק בכיבוש ברלין, והשעה שבמוסקבה כבר חגגו את הניצחון על גרמניה, סרן חיל הרפואה יבגניה שניידר יחד עם הצוות שלה המשיכו להעניק עזרה לחיילים פצועים וחולים. היא השתחררה משירותה הצבאי בשנת 1948.

במשך 15 שנים יבגניה שניידר עבדה כמנהלת מחלקה בבית חולים של העיר קישינב. ב-1963 היא קיבלה תואר דוקטור ועד שנת 1990 עבדה בקתדרה לטרפיה של המכון לרפואה בקישינב. באותה שנה יבגניה שניידר עלתה לישראל.

יוסף שנקר

יוסף שנקר נולד ב-1918 בעיירה וְכִנּוּבְקָה שבמחוז ויניצה באוקראינה. כאשר הוא קיבל את תעודת הזהות הראשונה שלו, הפקידה המקומית התבלבלה והחסירה לו 3 שנים בציינה

יוסף שנקר

את 1921 כשנת לידותו. היה בכך מעין סמליות עצובה שכן בנובמבר 1921 כוחות של מורדים אוקראינים בפיקודו של טיוטיוניק ערכה פלישה לשטחה של אוקראינה הסובייטית, נכנסו גם לבוֹכְנוֹבְקָה, שם ערכו חיילי הכוח פרעות שבמהלכן נרצחו 45 יהודים מקומיים ובתיהם נשרפו. בין הנרצחים היה גם אביו של יוסף. אימו מתה מצער כחודש לאחר מכן...

ארבעת הילדים המיותמים נלקחו לאימוץ על ידי השכנים. יוסף נלקח לביתו של שכנו הסנדלר. החל מגיל 14 הוא עבד לצד המבוגרים בקולחוז בשדה, במשק ובמרעה... כאשר במחוז ויניצה אורגנה 'קולוניה' חינוכית ליתומים, קרוביו של יוסף הפעילו את קשריהם על מנת שיוסף יתקבל למוסד זה. הם לא ידעו שהמקום היווה סוג של מחנה מאסר עם נוער אלים ובעייתי. בהמשך חייו

יוסף נהג לספר ששלוש שנות לימודיו בקולוניה זו היו התקופה הקשה ביותר בחייו...

ב-1940 יוסף גויס לצבא. הוא שובץ במפקדת אוגדת השריון שהתמקמה בעיר קישינב. כאן הוא פגש גם את תחילת המלחמה ביוני 1941. בדרך הנסיגה מזרחה עם יחידתו יוסף קיבל את פציעתו הראשונה. לאחר תקופת השיקום בבית החולים בעיר דרבנט הוא נשלח לבתי הספר לתותחנות בטביליסי ובבאקו. בגמר הכשרתו המקצועית, בדרגת סמל ראשון, יוסף החל לפקד על סוללת תותחי הוביצר של 122 מ"מ. במסגרת יחידה זו הוא עבר את המשך המלחמה, השתתף בקרבות ליד מוסקבה וסמולנסק, בחזית הצפון-מערבית ובשחרור הערים ויטבסק ומינסק.

לא פעם יוסף פעל כתצפיתן קדמי שעזר לכוון את אש התותחים לעבר מטרות האויב. לקראת סוף המלחמה, סוסי התובלה המסורתיים שמשכו עד אז את התותחים הוחלפו במכוניות, מה שהפך את הארטילריה של הצבא האדום למהירה ויעילה יותר.

במהלך לחימתו בגזרת החזית הבלטית יחידתו של יוסף נתקלה בהתנגדות עיקשת מצד הגרמנים. הכוחות הסובייטים היו חסרי אונים בניסיונם לקטוע את קווי האספקה של האויב שהתנהלו דרך הים. המשימה של השמדת ספינות התובלה של הנאצים הוטלה על יחידתו של יוסף. לאחר ניסיון שלישי הוא הצליח לפגוע ולהטביע את ספינת האספקה של האויב, מטרתם העיקרית של הכוחות. במהלך הלחימה יוסף זכה בעיטור הכוכב האדום, עיטור הכבוד מדרגה ב' וכן מדליות רבות.

בגמר המלחמה יוסף שב לזוכנובקה. שם נודע לו שבתקופת הכיבוש הנאצי הוקם במקום גטו שבו רוכזו כל היהודים שנשארו בעיירה ובפאתיה, וב-3 ליוני 1942 חוסל הגטו וכ- 400 היהודים הוצאו ממנו אל היער טורבין, הנמצא כשלושה קילומטרים מחוץ לעיירה, ונורו למוות.

בהמשך חייו אחרי המלחמה עבר יוסף לעיר ויניצה, הקים משפחה, גידל בן ובת וטיפל בנכדיו וניניו.

אחרי עלייתו לישראל יוסף חי בבית של בתו. יוסף הרבה לטייל, עקב אחר התפתחות אירועים בארץ ושמר על אהבתו הגדולה לחיים...

איליה שליט

נולד ב-1927 בחרקוב. לקראת תחילתה של המלחמה עם גרמניה הנאצית הספיק לסיים רק 6 שנות לימוד. כשפרצה המלחמה משפחתו פונתה מחרקוב לקזחסטן, לעיר אלמטי, שם התגוררה שם עד לשחרור חרקוב באוגוסט 1943 ואז חזרה לביתה.

איליה התייצב בלשכת גיוס, אמר שהוא כבר בן 18 שנים וכי תעודת הלידה שלו אבדה בעת הפינוי מהעיר. בלשכת הגיוס האמינו לו והוא גויס, למרות שטרם מלאו לו 17 שנים. אחרי טירונות קצרה באביב שנת 1944 נשלח איליה לחזית. הוא לחם בחזית

איליה שליט

האוקראינית הראשונה. היה טוראי בגדוד מודיעין קרבי ליד מטה דיוויזיה. פעמים רבות חצה את קו החזית, לכד והביא שבויים לשם קבלת מידע.

בסוף שנת 1944, יחידה גרמנית פרצה לפתע למטה הדיוויזיה, השמידה אותה ואף כבשה את דגל הדיוויזיה. זו הייתה ללא ספק מהלומה. מיד לאחר מכן, קבוצת סיור, שכללה את איליה שליט, השיגה את הגרמנים ותקפה את מפקדת האויב. יחידות נוספות וארטילריה הגיעו לסייע לסיירים האמיצים, ובהמשך התפתח קרב

עז שבמהלכו האויב הובס לחלוטין, ואף הדגל נכבש מחדש וכך ניצל כבודה של הדיוויזיה.

באותו קרב שליט נפצע ובילה מספר חודשים בבית חולים. אחרי שהבריא, הצליח לחזור לגדוד שלו ואף לקבל את מדליית "העוז". אבל המלחמה נמשכה. הגדוד של שליט נכנס למחנה ההשמדה אושוויץ ביום השני לשחרורו. אסירים ששרדו את הזוועה כבר פונו. אבל בכל מקום מוטלות היו גופות, אלפי גופות. "זה היה מחזה מבהיל. אחרי מה שראינו, כולנו, נהינו אנשים אחרים, כאילו משהו נשתבש ונלכד בראשינו. היינו בטוחים שבקרוב נגיע לגרמניה ונהרוג את כל מי שיעמוד בדרכנו. ואחר-כך קיבלנו פקודה: להימנע מנקמה, הניחו לאזרחים לנפשם. רצינו נקמה, אבל לא נקמנו באנשים חסרי ישע. ולא רק בגלל הפקודה..." , נזכר איליה שליט. אחרי כניעתה של גרמניה הוא עוד השתתף כמעט חודש בקרבות נגד כוחות גנרל שרנר באזור פראג. אחר-כך שירת עוד 4 שנים בצבא. אחרי שחרור מהצבא הוא חזר לחרקוב, למפעלו והמשיך לעבוד עד לפרישה לגמלאות.

ב-1991 איליה שליט עלה עם משפחתו לישראל.

אידה אובולסקי

ביולי 1941 הייתה אידה רק בת שמונה-עשרה, והיא יצאה להילחם לחזית לנינגרד. לנינגרד, העיר שבה גדלה וסיימה את לימודיה, הייתה נתונה בסכנה. אידה שמעה שבחזית דרושים אלחוטנים, והיא למדה את המקצוע הקרבי הזה. היא גם למדה לירות ולקלוע היטב. משימתה הייתה לזחול על פני אדמה קפואה עם מכשיר קשר על גבה, לתצפת ולתאם את ירי התותחים ולשמור על מערך קישור רציף בין המפקדה לבין קו ההגנה הקדמי. לפעמים, במידת הצורך, היה עליה למשוך אש על עצמה.

אידה אובולסקי

יחד עם קבוצת סיירים, יצא לאידה לעבור את ביצות סיניאבינו המפורסמות. בחורף 1941 היו הביצות הללו מלאות בגופות גרמנים שלא הצליחו לפרוץ לנינגרד. גם לא מעט חיילי הצבא האדום נפלו על דרך בולי עץ האיומה הזה. כך נעו סיירי הצבא האדום בין תלוליות השלג בביצות, ואיתם – האלחוטנית אידה.

פעם אחת אירעה צרה – הגרמנים איתרו את כל הקבוצה וירו בסיירים מטווח קצר. אידה ניצלה בנס ונותרה לבדה מכל הקבוצה. אלא את המשימה להעביר מידע למפקדה איש לא ביטל. היא

נאלצה להעביר את המידע תוך כדי שהיא משיבה אש לגרמנים. הצעירה האמיצה הקישה את הטקסט במפתח המורס, בלי הרבה תקווה לשרוד – העיקר להספיק להעביר... העזרה הגיעה ברגע האחרון ממש.

לאחר מכן שירתה ביחידות החזית הבלארוסית הראשונה, איתן הגיעה עד ברלין, וסיימה את המלחמה בפראג. היא עוטרה בשני עיטורי תהילה ובמדליות "על אומץ לב", "על הישגים בקרב" ו"על הגנת לנינגרד".

עברו 65 שנה, ולעיטורי הקרב הללו נוספה עוד מדליה, שהונפקה לציון 65 שנה להסרת המצור מהעיר לנינגרד, מדליה שהונפקה ע"י סנקט פטרבורג. את המדליה הזו קיבלה אידה אובולסקיה בישראל, בראשון לציון, שם התגורר הגיבורה בת ה-91, שנשאה את המלחמה על כתפיה השבריריות והביאה לדור הזה ולדורות הבאים את הניצחון הגדול ההוא על האויב הנאצי.

אברהם דובינסקי

נולד בשנת 1925 בעיר אוריוול. בשנת 1940 סיים שבע שנות לימוד והתקבל למכללת הקשר במוסקבה. בתחילת המלחמה עדיין לא מלאו לאברם 16 שנה. ביום ראשון, 29 ביוני 1941, שבוע לאחר פרוץ המלחמה, הוא נבחן בבחינות הכניסה, ולמחרת גויסו הסטודנטים החדשים לוועד הקומסומוול של אזור סברדלובסקי ונשלחו לחפור תעלות נגד טנקים ליד דורוגובוז' ויארצ'בו, בכפר איליינו.

אברהם דובינסקי

ב-19 ביולי הצניחו הגרמנים כוחות, והחבר'ה נקלעו למעגל כיתור. עם שחר 20 ביולי הם הגיעו לכביש סמולנסק-מוסקבה, וכעבור שעה שמעו את שאגת המטוסים ואת צרורות המקלעים - הגרמנים ירו והפציצו באכזריות את הכוחות הסובייטיים הנסוגים. גם הקבוצה בה היה אברהם ספגה אבדות בנפגעים והרוגים. הוא עצמו ניצל בנס - רסיס במשקל של לא פחות מ-400 גרם נפל במרחק של 10 ס"מ ממנו. לסטודנטים ניתנה פקודה להגיע למוסקבה, כל אחד כפי יכולתו. ב-25 ביולי 1941 הצליחו להגיע לעיר הבירה, אבל רק שבעה מהם. וב-1 באוגוסט החלו הלימודים בטכניקום.

באותה תקופה המטוסים כבר החל חיל האוויר הגרמני לבצע הפצצות לילה על מוסקבה, והסטודנטים נדרשו לשמור על עליית הגג של המעונות, לעלות אל הגג ולכבות פצצות תבערה שהוטלו מהאוויר.

בסוף אוגוסט החליט אברהם לנסוע הביתה, לעיר אוריוול, למשפחתו, וכעבור חודש, כל בני המשפחה יחד נסו מהעיר אוריוול לתחנת קסטורנאיה, כ-250 קילומטר דרום מזרחה לכיוון העיר וורונז', לצומת רכבות גדול. משם כבר המשיכו לקזחסטן הצפונית, לעיר צ'לקאר, שם אברהם עבד עד דצמבר 1942.

ב-28 בדצמבר 1942 גויס לצבא. המגויסים הובאו לעיר סטרליטמק שברפובליקה הבשקירית, לבית הספר לחי"ר של ריגה שפונה לשם אחר הפלישה של הגרמנים. דובינסקי סיים את בית הספר הזה ביוני 1944 ונשלח בדרגת סגן משנה לאזור וורונז', שם הוקמו אותה עת גדודי ליווי ה-159 וה-160 של ה-נ.ק.ו.ד. בראשית אוגוסט יצאו לחזית, והצטרפו לכוחות המתקדמים של החזית האוקראינית הרביעית. משימות הכוחות של ה-נ.ק.ו.ד, שהתקדמו אחרי הכוחות הלוחמים, היו מגוונות – בעיקר שמירה וליווי שבויים לעורף, לדרך השני. הם עשו זאת ביום ובלילה, בכל מזג אוויר, למרות אש האויב. אברם דובינסקי השתתף בקרבות במעבר אוז'וק שבהרי הקרפטים המזרחיים, נלחם ביחידות הצבא ההונגרי שחדרו לעורף כוחות החזית.

בראשית מאי 1945 הגיעה היחידה לעיר הצ'כית אולומואוץ, שזה עתה שוחררה, ושם פגש אברם דובינסקי את יום הניצחון.

מאולומואוץ הוביל גדוד הנ.ק.ו.ד, בו שירת דובינסקי, בצעדה רגלית לא פחות מ-3,000 שבויים גרמנים ומסר אותם למחנה הריכוז אושוויץ שכבר שוחרר אתה עת. משם הגיעה היחידה לקובנה, שם הצטרפה לגוד מס' 132 של ממינסק.

לאחר המלחמה שירת אברם במדינות הבלטיות, בטאלין, ומשם ב-1951 נשלח "תגבור כוח אדם" בתעלת הוולגה-דון, לתחנת צימליאנסקאיה. בעבודות אלה, לצד פועלים "חופשיים" ועשרות אלפי אסירים ממחנות גולאג, בהם גם אסירים פוליטיים, הועסקו גם כ-100,000 שבויי מלחמה גרמנים. מהצבא שוחרר ב-1954. בשנות שירותו האחרונות סיים בית ספר ערב, התקבל למכון למשפטים ולמד שנה. לאחר השחרור עבר לעיר שפּטובקה שבמחוז חמלניצקי באוקראינה והחל לעבוד בבית ספר כמדריך צבאי. מאוחר יותר עבר למכון הפדגוגי באורל, סיים אותו והפך למורה לגיאוגרפיה, ומ-1967 מונה לסגן מנהל לענייני פעילות חוץ-כיתתית בבית הספר התיכון מס' 1 בעיר שפּטובקה. בבית ספר זה עבד עד ליציאתו לגמלאות.

שלמה ויינברנד

נולד בשנת 1923 באוקראינה, בעיירה סלובצ'נו שבמחוז אוברוץ' באזור ז'יטומיר. בתחילת המלחמה הספיק שלמה לסיים בית ספר

שלמה ויינברנד

תיכון אוקראיני ובשנת 1940 התקבל למכון הפדגוגי בז'יטומיר. ביולי 1941 התנדב להתגייס והפך למקלען. הקרב הראשון של שלמה התרחש ליד חוות אוּוּצ'י, כאשר באש מקלע ה"מאקסים" שלו אילץ את חיילי האויב להשתטח על הקרקע. שלמה ראה את חבריו לנשק נופלים בשדה הקרב, ובזעם הולך וגובר שפך אש על החיילים הנאצים. על הקרב הזה הוענק לשלמה ויינברנד מדליית "על

אומץ לב". בשנת 1943 השתתף בקרבות אורל-קורסק, וליד תחנת ליווני נפגע מכדור גרמני שעבר דרך רגלו הימנית. לאחר פציעה זו, שלמה "דילג" על קביים במשך 47 ימים. על תפקודו המוצלח בקרב אורל-קורסק הוענק לו עיטור כוכב אדום. לאחר שהחלים, השתתף שלמה בקרבות קשים לשחרור אוקראינה ומולדובה וזכה במדליית "על הישגים בקרב". בשנת 1944 קיבל מדליה "על שחרור בלגרד", וב-1945 השתתף בכיבוש בודפשט, נפצע בידו השמאלית בקרבות ליד וינה, ואת יום הניצחון פגש בהיותו רב סמל ברכבת פינוי רפואי.

בפציעתו האחרונה טיפל בבית חולים במוסקבה, ובסוף 1945 שב שלמה לביתו.

הכפר סלובצ'נו נשרף כליל. שני אחיו הגדולים נפלו בחזית, שתי דודותיו נורו בבאבי יאר, ו-14 מקרובי משפחתו קבורים בקבר אחים ליד העיר אוברוץ'.

ביולי 1945 נשלח שלמה לכפר ולדניקי כעובד מפלגה. שם, בסמינר, הכיר את הצעירה חווה דונאייבה, שנשלחה לכפר מוז'ארי לאחר שסיימה את המכון הפדגוגי באודסה. במרץ 1946 נישאו, ולאחר זמן קצר נולד בנם מיכאל, ושבע שנים לאחר מכן – בתם לידיה.

שלמה ישב ללמוד, התכונן, עבר את כל הבחינות וסיים בהצלחה את המכון הפדגוגי בז'יטומיר. עבד כמורה, ולאחר מכן הפך למנהל בית ספר, והקדיש את חייו לחינוך הדור הצעיר ולפעילות ארגונית. בסוף שנת 1990 עלה שלמה עם אשתו וילדיו לישראל והתיישב בקריית מוצקין. בזכות ניסיון פדגוגי ויכולות ארגון, שלמה איגד עולים חדשים והוביל את התנועה להקמת ארגון עירוני לוותיקי מלחמת העולם השנייה. לוחמי החזית לשעבר בחרו בו ליו"ר ועד ותיקי מלחמת העולם השנייה בעיר, ולאחר מכן ליו"ר ועד ותיקי המלחמה במחוז הצפון. בשנת 2007 הוענק לו התואר "יקיר קריית מוצקין" ובשנת 2011 זכה בתואר "איש השנה".

אנדריי קונב

נולד בשנת 1925 בגורנו-אלטאיסק (מערב סיביר). בספטמבר 1942 גויס לצבא ונשלח, בתור מי שסיים תשע כיתות לימוד, לבית הספר הטכני לנשק של טולה שפונה לטומסק, אותו סיים בפברואר 1945, ובחודש זה, בדרגת סגן משנה, נשלח לרשות הפיקוד של החזית האוקראינית הרביעית.

ביחידת הרובאים היה קונב אחראי לתיקון אוטומטים, מקלעים וציוד לחימה אחר. לעיתים קרובות נאלץ בעצמו להפעיל את המקלע. אחד מהקרבות הללו נחרת בזיכרונו של קונב, וזה היה קרב שבעבורו קיבל אות הצטיינות.

"היחידה שלנו הדפה מתקפה של הגרמנים, אשר, לאחר שהשתכרו כראוי, צעדו במלוא ההליכה הזקופה לעבר עמדותינו תוך שהם ממטירים אש תתי-קלעים לעבר הלוחמים ששכבו בתעלות. המקלע שלנו, שירה ללא הפסקה, לפתע השתתק. רצתי אל המקלע, תיקנתי את התקלה במהירות ופתחתי באש על הגרמנים המסתערים. זמן קצר לאחר מכן, הם נסוגו לעמדת המוצא כשהם משאירים את כל הרוגיהם. הקרב נמשך לא יותר מ-15 דקות. בשקט ששרר לאחר מכן שמעתי פקודה לגשת למפקד הדיוויזיה, שהתברר כי צפה בפעולות הצוות שלנו. בהוראתו הוענקה לי מדליית "העוז".

מקרה נוסף, שכמעט הסתיים באסון, נחרת גם הוא בזיכרונו של קונב לכל חייו. "באפריל שנת 45 היחידה שלנו התמקמה באחד הכפרים בפולין. אני וחברי פבל שסטוב היינו עסוקים בתיקון נשק ליד הדרך בה שלושה חיילים סובייטים ליוו קבוצה של גרמנים שבויים. כשהיו

לידנו, שלושה מהשבויים נפרדו לפתע משאר הקבוצה, תקפו את המלווים, התגברו עליהם במהירות ורצו לעברנו. אחד מהם הניף עליי פגיון, אבל שנייה לפני שהספיק להורידו, נורה ונפל – ומי שהוריד אותו היה חברי והצלף המצוין פאבל שסטוב. ואז ראינו את הפגיון שהגרמני השתמש בו כדי לתקוף אותי. היה עליו הכיתוב "Alles für Deutschland", שהוטבעה על להבי הפגיונות של ה-SA, אנשי הסער הנאצים ואנשי "החולצות החומות" צמאי-דם, וזה היה נשק אות הצטיינות. המילים "הכל למען גרמניה" על הסכין שכמעט סיימה את חיי, אך הפכה לנשק האחרון בידי של הנאצי הזה, הותירו עליי רושם עז. הבנתי בבהירות מיוחדת את כל מה שהנאציזם מביא לעם הגרמני..."

אנדריי קונב סיים את המלחמה בדרגת סרן במאי 1945 בפראג. זכה בעיטורי קרב רבים.

אנדריי עלה לישראל בשנת 1991. כאן הוא השלים קורס לסגל רפואי זוטרי בטיפול בחולים הזקוקים לסיוע.

דוד קופרשטיין

הוא נולד בשנת 1924 בעיירה סלאוויטא, עיר במחוז חמלניצקי, אוקראינה, עיירה, שכמחצית מתושביה לפני המלחה היו יהודים,

דוד קופרשטיין

התפרסמה בקרב היהודים בזכות בית הדפוס העברי שנוסד שם עוד בשנת 1792...

העיירה סלאוויטא נכבשה בידי הגרמנים בתחילת יולי 1941. כעבור כחודש רצחו שוטרים גרמנים 322 מיהודי העיירה, וב-30 באוגוסט 1941 רצחו בה כ-1,000 יהודים נוספים. ב-26 ביוני 1942 נערכה בגטו אקציה המונית, בה נורו למוות בסמוך לעיירה כ-5,000 יהודים. יתר היהודים

בעלי המקצוע שהושארו בגטו נרצחו ב-10 בספטמבר 1942. דוד וחלק ממשפחתו הצליחו להימלט. ביוני 1941 סיים את כיתה ט', וכבר ב-22 ביוני פרצה המלחמה. ב-25 ביוני, אביו של דוד גויס לצבא הפעיל ויצא לחזית, שם נעלם בקרב והוכרז נעדר.

ב-1 ביולי 1941, משפחת קופרשטיין הצליחה להימלט מפני הנאצים על ידי כך שיחד עם כוחות הצבא הנסוגים עברו דרך היערות עד לעיר ז'יטומיר, ומשם יצאו ברכבת האחרונה שעוד נותר לפני שבמקום נכבש ע"י הנאצים והועברו לבודיונובסק ומשם

כל הדרך אל דושנבה (שנקראה אז סטלינאבד) בירת טג'יקיסטן. בטג'יקיסטן, אמו ואחיו של דוד מצאו עבודה בקואופרטיב ייצור, הוא עצמו גויס ע"י לשכת הגיוס להפיץ צווי גיוס. בספטמבר 1942 נתגלה לו שאחד מהצווים נרשם על שמו: דוד קופרשטיין גויס לצבא, ונשלח לעיר צ'ארג'ואו, לבית הספר לקציני חי"ר של העיר אוריוול, אשר פונה אז לאוזבקיסטן.

בנובמבר 1942 החניכים קיבלו דרות סמל ונשלחו לחזית הבלארוסית הראשונה. דוד שובץ לגדוד הרובאים ה-47 כמקלען מקלע כבד, אך התברר שבמהלך הדרך לקה בדלקת ריאות דו-צדדית, והוא נשלח לבית חולים צבאי. עבר ועדה רפואית וקיבל שחרור מהשירות עם בדיקה חוזרת בעוד חצי שנה. חזר לדושנבה, ומשם במאי 1943 גויס שוב ונשלח לקרסנובוודסק – עיר נמל לחופי הים הכספי, שם הורכבה אז קבוצה לשליחה לאיראן. 300 לוחמים הועלו על דוברה והועברו לבְּנֶדֶר-שָׁאָה – (כיום בנדר טורכמן) עיר נמל בצפון איראן, שנמצאת במחוז גולסטן בחוף הדרום-מזרחי של הים הכספי. סמל צעיר קופרשטיין שירת בדיוויזיית ההרים ה-68, בגדוד ה-230 כמפקד כיתה. המשימה העיקרית של הכוחות הסובייטיים באיראן הייתה להגן על גבולות הדרום של ברית המועצות ולהגן מפני חבלנים עוינים על מסילת הברזל הטרנס-איראנית, אחת מהקווים החשובים ביותר שדרכם הועבר הסיוע מהבעלות ברית. הגרמנים ניסו בכל כוחם לחסום את ערוץ הסיוע הזה, איראן הייתה מלאה במרגלים וחבלנים מכל הסוגים, במיוחד לקראת ועידת טהראן של מנהיגי בעלות הברית, שהנאצים זממו

להתנקש בהם. בתנאי שטח קשים, ריבוי גשרים ומנהרות, נאלצו כמעט מדי יום להילחם נגד חבלנים וטרוריסטים. שם עבר דוד את טבילת האש שלו.

בסוף נובמבר 1944 הגיעו נציגי בתי הספר הצבאיים לבחור מועמדים להכשרת קצינים. כך הגיע קופרשטיין לבית הספר לקציני חי"ר וב-28 בדצמבר 1944 הגיע לבאקו, שם היה ממוקם בית הספר. בסיום הלימודים קיבל דרגת סגן משנה ונשלח לשרת בעיר הארמנית לנינקאן, שם קיבל פיקוד על פלוגת מרגמות. המלחמה הסתיימה, ובסוף דצמבר 1946, על הישגים טובים בהכשרת כוח האדם, קיבל דוד את החופשה המיוחלת ונסע הביתה לסלאוויטא... שם פגש בחורה טובה, מורה לשפה וספרות רוסית, שבשנה לאחר מכן הפכה לאשתו, בת זוגו של מי היה אז כבר קצין בקבע. את שירותו סיים בשנת 1972 בדרגת סגן אלוף בתפקיד ראש מטה גדוד.

לישראל עלה בדצמבר 1994, השתכן בפתח תקווה ומ-5 בינואר 1995 החל לעבוד בוועדת ברית ותיקי מלחמת העולם השנייה שלחמו בנאצים.

חמש מנכדותיו הנהדרות של לוחם החזית הוותיק שירתו בכבוד בצה"ל.

יעקב רבין (ריבין)

יעקב נולד בשנת 1929 בבלארוס, בעיר פולוצק שבמחוז ויטבסק. בתחילת המלחמה היה יעקב רבין בן אחת-עשרה וחצי, וסיים ארבע כיתות לימוד. המשפחה הצליחה להימלט מהעיר פולוצק שנהרסה בהפצצות עשרה ימים לפני 14 ביולי 1941, כאשר העיר נכבשה בידי הצבא הגרמני. שני זרמים של פליטים נעו מזרחה, מבלי לדעת לאן מובילה הדרך. זרם אחד, זה שבו הלכו משפחת רבין, למזלו, פנה לנבל, והזרם השני, שפנה לויטבסק, נלכד בידי האויב והוחזר לאחור. כל היהודים שהיו בו נספו לאחר מכן בגטו פולוצק. מנבל הגיעה משפחת רבין לריבינסק שבמחוז ירוסלב, רוסיה, שם שכנה 'הלשכה המרכזית לענייני פינוי'. שם קיבלו הפניה למגורי קבע בעיר מרקס, אחת מהערים של מה שעד לא מזמן היה 'רפובליקת הגרמנים של הוולגה', שם חיו בסתיו ובחורף 1941-1942. באביב 1942 עברו לגור אצל קרובי משפחה במחוז גורקי והתיישבו בתחנת קרז'ניץ שבאזור סמיונוב. שם, במנסרת קרז'ניץ, החל יעקב בגיל 13 את דרכו בעבודה כשוליה בנגריה, אחר כך כפועל בכריתת עצים ורפטינג בולי עץ. את יום הניצחון, 9 במאי, פגש כבר כפועל במנסרה, ובאוגוסט 1945 חזרה המשפחה לפולוצק החרבה ממלחמה. בשנים 1945-1947 השלים יעקב את לימודיו בבית ספר תיכון לא מלא, ובמקביל עבד כמדריך פועלים צעירים, ספרן ומנהל אולם הקריאה בספרייה. לאחר שסיים את לימודיו התיכוניים, התקבל ללימודי היסטוריה באוניברסיטת לנינגרד וסיים אותם בהצלחה בלימודים חיצוניים תוך חמש שנים במקום שש.

עוד בהיותו סטודנט בשנה השלישית, קיבל בפולוצק רשות ללמד היסטוריה של העולם העתיק בכיתות ה', ולאחר סיום האוניברסיטה בשנת 1954 החל לעבוד כמורה להיסטוריה במשרה מלאה. עבד בפולוצק בבתי ספר שונים עד שנת 1973.

רצונם של בני הזוג ריבין לעלות לישראל החל עוד לפני מלחמת ששת הימים. הם גילו במקרה ניצול שואה, בן דוד בשם יעקב, שכבר התגורר בישראל. ריבין פנה למנהל בית הספר בבקשה להמלצה, שהייתה נחוצה לאחר מכן לקבלת אשרת יציאה לביקור בישראל. בעקבות כך פרצה שערורייה בכל העיר, כאשר ועד המפלגה העירוני התערב בדבר, ולאחר מכן גם סניף הק"ג"ב בפולוצק. כך, יעקב ריבין הפך למתנגד הראשון בקהילה היהודית החששנית והנפחדת של העיר. לאחר שני זימונים לוועד העירוני ולק"ג"ב באוקטובר 1968, קיבל ריבין, המורה, מסר ברור כי נפתח נגדו תיק באשמת "עלילות דיבה נגד השלטון הסובייטית". התברר שחברו הטוב ביותר של יעקב הגיש נגדו כתב הלשנה, תוך שהוא מצטט מדבריו של ריבין בנוגע לפלישה הסובייטית לצ'כוסלובקיה.

בשנת 1973, לאחר שביצעה החלפת דירה, עברה כל המשפחה ללטביה. בריגה, לאחר עשרה חודשים, הם הגישו מסמכים במסגרת בקשה לאפשר להם לעלות לישראל, ובמאי 1974 כבר קיבלו אישור לעלות.

בישראל החלו חיים חדשים, שגם הם לא היו קלים. לאחר סדרה של ניסיונות כושלים הצליח יעקב לקבל משרה זמנית כעוזר ארכיונאי באחד מסניפי רשות המיסים בתל אביב. כאדם משכיל, מסודר

וחרוץ, הצליח להחזיק במשרה זו ולהפוך מחסן מאובק של תיקי לקוחות לארכיון לדוגמה, אליו הגיעו אורחים מהנהלת הראשית בירושלים.

לאחר שנה וחצי, בגיל 48, קיבל יעקב ריבין, שלאחר עלייתו שינה את שמו לרבין, מעמד של עובד קבוע, והוכיח את עצמו כאיש מקצוע שאין לו תחליף בתחום הארכיונאות. בתפקיד זה עבד במשך 18 שנים, ויצא לפנסיה תקציבית ב-1 בינואר 1995.

עם הגעת העלייה הגדולה של שנות ה-90, התעודד יעקב רבין, והחל להרצות הרצאות סקירה במועדונים של דוברי רוסית ברמת גן, תל אביב ובמועדון "וטרן" בעיר יהוד. עולים רבים היו מבקשים ממנו להעביר קורסים על תולדות העם היהודי מתקופות קדומות. ויעקב רבין, אדם שחוה את המלחמה ואת קשיי השנים, נענה ברצון לבקשות של מי שהיו "פעמיים בני ארצו" וגם בני גילו – וותיקי מלחמת העולם השנייה ופליטי שואה עובדי העורף לשעבר.

סולומון קפלון

"אני מלנינגרד. כשהמלחמה החלה, הייתי רק בן אחת עשרה. אבי התנדב למיליציה העממית בימים הראשונים של המלחמה,

סולומון קפלון

ארבעה מהודים שלי יצאו לחזית, ואמי נשלחה לבנות ביצורי הגנה. אחותי הצעירה ואני נשארנו עם סבי שעבד כמנהל עבודה במפעל שייצר מדים לצבא. מיד שובצתי לצוות ששמר על עליות גג וגגות מפני פצצות תבערה. אלה היו בעיקר משמרות לילה, שבמהלכן, יחד עם המבוגרים, היינו תופסים פצצות תבערה בעזרת מלקחיים ומשליכים אותן לחביות מים. בספטמבר, הגרמנים צרו על העיר לנינגרד.

אמי חזרה, אחותי ואני עברנו מבית סבי, ואני המשכתי לשמור ולכבות את פצצות התבערה, אבל הפעם על גג הבית שלנו. הגרוע מכל החל בחורף 1941-1942, כאשר קיצוב הלחם הצטמצם ל-125 גרם. הקור היה אכזרי, לא היה במה לחמם את הבית, והפצצות והפגזות הפכו תכופות יותר...

יום אחד, שוטטתי לגן הילדים שבו הייתה ניזונה אחותי - הם היו נותנים קצת דלילה חמימה שכונתה "מרק", וכף של דייסה. בדרכי

חזרה נקלעתי להפגזה כבדה. פגז בקוטר גדול פגע בבניין שמול הבית שלנו, והוא כמעט נהרס לחלוטין.

גל ההדף עף את החלונות והמסגרות בבית שלנו. כשנכנסתי לחדר שלנו, ראיתי דברים ורהיטים התהפכו, כאילו בגלל רעידת אדמה, וארון בגדים כבד התרסק על הספה שבה אחותי בדרך כלל הייתה ישנה. אמא חזרה, התקשרה לשכנים, ויחד הן הרימו את הארון, מבועותים מרוב חשש לראות את אחותי בת הארבע המעוכה תחתיו...

למזלי, היא הייתה בחיים, למרות שפס אפור הופיע בשערה באותו יום, והיא לא דיברה זמן רב לאחר מכן.

לאחר ששחררה את אחותי מתחת לארון, אמא ראתה שיש עליי דם. התברר שבמהלך ההפגזה קיבלתי רסיס פגז בצד. רופא שאמא הכירה היה גר בבית הרוס מעבר לרחוב. למרבה המזל, היא ראתה אותו בין ניצולי ההפגזה; הם עמדו בחוץ, בלי שהיה להם לאן ללכת...

אמא רצה החוצה והביאה אותנו פנימה. הרופא טיפל בפצע ואמר שהבד העבה של מעיל החורף שלי הציל אותי אז ממוות... זה חלק מזיכרונות הילדות שלי מאותה מלחמה האיומה."

לידיה רוזנבלום

נולדה ב-30 במרץ 1921 בלנינגרד. השלימה השכלה מקצועית על-תיכונית ועבדה כמנהלת חשבונות ב'רכבת אוקטובר' – מערכת

לידיה רוזנבלום

הרכבות של צפון-מערב רוסיה. עם פרוץ המלחמה, לידיה נשלחה לעבוד בתחנת הרכבת 'באלטייסקי'. משם, רכבות הסיעו אנשים ל'פינוי', ולידיה עשתה כמיטב יכולתה כדי לעזור לאלה שהמלחמה הרסה את חייהם ונאלצו לעזוב את עיר הולדתם לטובת עדית בלתי ידעו. אחרי שתחנת הרכבת נהרסה בהפצצה, היא נותרה ללא עבודה. מנות הלחם שנועדו ללידיה צומצמו מיד ל-125 גרם ליום, דבר שפירושו מוות...

לאחר מכן היא נשלחה לחפור תעלות ותעלות נגד טנקים. האנשים חפרו במשך 12-15 שעות ביום, היו תשושים ממש, אך המשיכו לעבוד, ולהתגבר על עייפותם. ובערבים, שהיו חוזרים מהעבודה, לידה וחבריה היו עומדים על המשמר על גג בניין ומכבים פצצות תבערה. היא הצטרפה מרצונה ליחידת הנוער של הקומסומוול. במהלך החורף הראשון של המצור היא וחבריה היו

עוברים מדירה לדירה, מוציאים את גופות המתים לחצרות, משם משאיות היו לוקחות את הגופות לבתי קברות...

לפעמים, הצעירים והצעירות מיחידת הנוער של הקומסומול מצאו ילדים צעירים מאוד ליד הוריהם המתים ושלחו אותם לבתי יתומים...

הרעב היה נורא, ו'לחם המצור' היה שחור, כבד ולח. לידה הייתה חוזרת הביתה ופורסת אותו לחתיכות קטנטנות - על מנת שיספיק לה לכל היום. לאחר מכן הייתה מייבשת את הלחם על הכיריים, כדי שיישאר בפיה זמן רב יותר...

לאחר המלחמה, לידיה עבדה כמנהלת חשבון ראשית במשך עשרים שנה וזכתה בתג "תושב לניגרד הנצורה" ובמדליות זיכרון. בשנת 2002, לידיה רוזנבלום עלתה לישראל, שם הוענק לה "אות הלוחם בנאציזם" הישראלי.

רומן שטיינגרד

נולדתי בשנת 1931 בלפֿל שבמחוז ויטבסק במשפחה יהודית. אבי, זלמן, היה צבע מוסמך, אמי, זלטה, הייתה רפתנית. אבי השתתף בשלוש מלחמות: עבר את מלחמת העולם הראשונה, במלחמת האזרחים נלחם בחזית הפולנית, ובמלחמת העולם השנייה נלחם שלוש שנים בחזית וולחוב ובחזית האוקראינית הראשונה, השתתף בשחרור אוקראינה ופולין, הגיע עד דרזדן, ולאחר פציעה קשה הוכר כנכה מלחמה...

בקיץ ארבעים ואחת סיימתי זה עתה את כיתה ג'. ביום השני או השלישי לאחר תחילת המלחמה הגרמנים הפציצו את לפל. מול עיניי נהרגו מאות מתושבי העיר שלנו. אך את גודל האסון שפקד את כולנו עדיין איש לא הבין. ב-25 ביוני עברו חברי מועצת העיר בכל הבתים בעיר והציעו לתושבים לעבור לשבוע לחלקה המזרחי של נפת לפל. אמרו שבקרוב יתחולל קרב גדול באזור נהר הברזינה, יחידות הצבא האדום יבריחו את הגרמנים וכולם יוכלו לשוב לבתיהם...

כולם עברו בצייטנות וחיכו מתי יגרשו את הגרמנים חזרה. אך ב-1-2 ביולי ראינו את יחידות הצבא האדום נסוגות, אחר כך הגיעו האבות שלנו שגויסו לשמור על הדואר, הבנק ומתקנים אחרים בעיר, ואמרו שמוכרחים לברוח בדחיפות מזרחה — הגרמנים כבר מתקרבים לעיר, ובעזרת אנטישמים מקומיים לא ישאירו אף יהודי בחיים.

באותו יום שמענו ברדיו את נאומו של סטלין והבנו שהמלחמה תהיה ארוכה ואכזרית...

הייתה לנו סוסה אחת עם עגלה. בה ההורים שיכנו ארבע סבתות זקנות, ילדים בגיל גן, מעט חפצים לזמן מה... השאר הלכו ברגל. היינו כמה עשרות יהודים מלפל ובכל צעד ארבה לנו סכנה. נחרתה בזיכרוני ויטבסק הבודהי, בה שהינו חצי יום. הגרמנים ידעו שרוב הבתים בעיר עשויים עץ ועל כן הטילו על ויטבסק פצצות תבערה. לא היה מי שיילחם בשריפות – האנשים ברחו מזרחה.

כשעברנו ליד העיר העתיקה וְלִיז', ראינו חורבות בלבד, בצדי הדרך וברחובות עצמן מוטלות היו גופות ההרוגים שאיש לא פינה... גם היום, שמונים שנה אחרי, אני רואה מול עיניי את המטוסים עם הצלבים על הזנב, מנמיכים טוס כדי לקצור אנשים... עברנו כ-700 קילומטרים, הגענו לרֶז'ב, וכאן חסמו בפנינו את הדרך למוסקבה ולנינגרד – זה כאשר המבוגרים היו בטוחים שאם יגיעו לבירה, יהיו בטוחים...

ברז'ב רשמו אותנו, ארגנו לנו שלוש ארוחות ביום, קבעו את יום היציאה לאזורים המזרחיים של ברית המועצות... אחר כך שטנו בספינות ובדוברות על נהר הוולגה, הגענו לרפובליקה האוטונומית של מארי, מזרחית לעיר גורקי (כיום – ניז'ני נובגורוד), שם חילקו אותנו לקולחוזים, נתנו לנו מגורים, עזרו לנו במזון, והמבוגרים מיד השתלבו בעבודות הקציר.

בשנת 1942 אבא יצא לחזית, אמא נשארה לבד עם שלושה ילדים, ואני, כבן הבכור, לקחתי על עצמי את תפקיד המפרנס היחיד של

המשפחה: קצרתני ודשתי לחם, רעיתי בקר, פניתי דשן מהאורות לשדות... בהוראת יושב ראש מועצת הכפר סיפרתי לחברי הקולחוז על המצב בחזיתות, על גבורה של לוחמי הצבא האדום ושל מפקדיו. לאחר שסיימתי את בית הספר התיכון עם מדליית כסף, סיימתי בהצטיינות בשנת 1953 את הפקולטה להיסטוריה במכון הפדגוגי של לנינגרד ע"ש א.י. הרצן, הפכתי לדוקטור להיסטוריה, מרצה בכיר. שירתי בצבא, סיימתי קורס קציני ארטילריה, השתחררתי בדרגת קפטן, במשך עשרים ושבע שנים עסקתי בהוראה ובמחקר במכון הנפט של אופה.

לישראל עליתי עם משפחתי בשנת 1991 והתיישבנו בעיר קריית שמונה. אז גם התחלתי לקחת חלק פעיל בתנועת ותיקי מלחמת העולם השנייה, נהייתי אזרח כבוד של קריית שמונה, וברית ותיקי מלחמת העולם השנייה אף העניק לי תואר "איש השנה של 2010".

נדז'דה איליינה

נולדתי בלנינגרד במאי 1925. בגיל חמש נותרתי ללא אב – הוא מת מפצעיו שנגרמו עוד במהלך המהפכה ומלחמת האזרחים. יחד עם אמי הם היו תומכי טרוצקי, והיינו מוכנים לכך שבכל רגע עלולים לעצור את אמא.

ב-18 במאי 1941 מלאו לי שש-עשרה, ושבעיים לאחר מכן עברתי בהצטיינות את הבחינות של כיתה ח'. אחר כך נערכה מסיבת סיום בבית הספר – האחרונה בחיי לפני המלחמה, שם נודע לי שהבנים מהכיתה שלנו רוצים לעבוד בחופשה במפעל של מקס גולץ, והחלטתי לא להישאר מאחור.

נדז'דה איליינה

וב-22 לחודש אמא העירה אותי ואמרה שפרצה מלחמה... במפעל, כמו כולם, עבדתי שתיים-עשרה שעות ביום, ללא ימי מנוחה. בתחילת אוגוסט שלחו אותנו לפולקובו לבנות ביצורים ולחפור תעלות נגד טנקים. כמעט בלי שינה, מתמוטטים מעייפות, חפרנו את תעלות הנ"ט, חפירות ושוחות. ואז יצא צו של המרשל וורושילוב שעמד בראש הגנת לנינגרד בימים הראשונים למלחמה: להחזיר את כל הקטינים לעיר לעבודה במפעלים ביטחוניים.

לנינגרד הופגזה בצורה קשה ביותר, מחסני המזון בערו, ובהדרגה טבעת המצור סביב העיר נסגרה. המפעל הצבאי של מקס גולץ, שבו עבדתי, המשיך לתקן ולהחזיר לחזית טנקים, תותחים, רכבים ונשק קל שנפגעו בקרבות... הקצבות חלוקת המזון הופחתו, והתחלתי לקבל כרטיס מנה של "נתמכים". הלימודים בבתי הספר לא החלו בגלל הקור, ההפצצות והירי, ולא היה איך להגיע – התחבורה העירונית חדלה לפעול. באותה תקופה הייתי תורנית בעליית גג של בית – היה עליי לכבות פצצות תבערה.

גרנו על גדת נהר הקרפובקה, בדירה שיתופית לכמה משפחות שהיו בה שבעה חדרים. ואז התחיל הכפור הכבד. בחורף 1941-1942, כדי לא למות מקור ומרעב, תושבי לנינגרד החלו להתאסף בבתים מסוימים, שבהם תנורי ה-"בורז'ואיקה" (תנור פח עם ערובה שיוצאת מהחלון) שימשו מקור החיים העיקרי. בחורף המצור הראשון, מאות אנשים היו חיים אצלנו בדיקות "קומונליות" מן הסוג הזה.

השכן שלנו, איוואן דמיטרייביץ', בעל מלאכה ממפעל קירוב, היה הולך כל יום למפעל לתיקון טנקים. האיש הזה, לא צעיר אך חזק מאוד, היה הולך ברגל כל יום עשרה עד חמישה-עשר קילומטרים. אבל ב-31 בדצמבר 1941 איוואן דמיטרייביץ' לא קם. "אני הולך למות עכשיו", אמר לאשתו והביט בי. "נדיה, את עוד צעירה. אם תגיעי ליום הניצחון, תשתי באותו יום לכבוד הניצחון ולכבודי..." ואז התיישר ומת.

בכיתי...

התקופה הקשה ביותר של המצור נמשכה מהמחצית השנייה של נובמבר ארבעים ואחד ועד אפריל ארבעים ושתיים. ההפצצות וההפגזות נמשכו, מערכת הביוב יצאה מכלל פעולה, את המים היו שואבים מחורים בקרח, בנהר נייבה... כל קרובי נחלשו כל כך שרק אני הייתי צריכה ללכת להביא מים ומצרכים לפי כרטיסי המנות בשבילם.

בפברואר 1942 מתו כל הדיירים בדירת השותפים שלנו, כולל אמא שלי ואשתו של איוואן דמיטרייביץ'. כמה ימים לפני מותה של אמא, כבר לא הייתי מסוגלת לקום מהמיטה. דיסטורפיה, צפדינה, החניכיים דיממו, הרגל התעקמה...

כשראו שאני לא חוזרת הרבה זמן, זחלה אלי מהחדר הסמוך המטפלת לשעבר שלי, סוניה. האכילה אותי בלחם שנשאר מאמא, כיסתה אותי בשמיכה שלה, בקיצור, לא נתנה לי למות. בזכות אנשים כמו סוניה, הצליחו להציל לא מעט אנשים במצור...

ואז הגננת שלי מהגן הצליחה להביא אותי לבית החולים שם טיפלו בי. ואז התחילה לפעול אתה "דרך החיים" על הקרח של אגם לדוגה הקפוא, והחלו לחלק דגנים, סוכר וחמאה לפי תלושים...

כך שרדתי את החורף הראשון של המצור.

אחרי בית החולים עבדתי ברשם האוכלוסין, שם הוצאתי תעודות פטירה, עבדתי בהפקת כבול, סיימתי קורסים של טכנאית מעבדה לדגנים, הייתי תורנית לילה כן לילה לא בבית החולים...

בינואר 1944 החלה המתקפה בחזית לנינגרד. יום ולילה הכל רעד סביב, הרעש מטחי התותחים היה רעש תופת. שלחו אותי לבית

חולים מיון שהיה ממוקם במנזר אלכסנדרובסקי, לשם היו מביאים הלוחמים ישר משדה הקרב. ואז הגיע היום השמח ביותר בחיי – יום ה-27 בינואר 1944: המצור נפרץ, התחלנו לחזור לחיים נורמליים. ב-11 בפברואר 1944 קיבלתי מדליה "על הגנת לנינגרד", ואחרי המלחמה, בשנת ארבעים ושבע, מדליה "על עבודה אמיצה במלחמת המולדת הגדולה".

בספטמבר 1944 התחלתי ללמוד בכיתה ט' בבית ספר ערב, במקביל עבדתי... אין מילים כדי להביע את שמחה שאחזה בנו ביום הניצחון! אבל זו הייתה שמחה עם דמעות: נשארתי לגמרי לבד, בלי קרובים ואהובים, הייתי צריכה ללמוד לחיות מחדש. אחרי המלחמה סיימתי בהצטיינות את הפקולטה לגיאולוגיה וגיאוגרפיה במכון הפדגוגי הממלכתי של לנינגרד ע"ש מ. נ. פוקרובסקי, אחר כך הקמתי משפחה, נולדה בתי לנה, משכילה, עם ידע טוב בשפות זרות. כמה שנים עסקתי בגיאולוגיה, עבדתי בייעור...

בשנת 1996 עליתי עם משפחתי לישראל, שם אני ובעלי (לצערי, כבר אינו בין החיים) הצטרפנו לפעילות בארגון ותיקי המלחמה. בתי גרה בצרפת, אך מבקרת אותי בקביעות. שלא תחזור עוד לעולם בחיי האנושות אותה טרגדיה מהגדולות בעולם – אותו אסון אשר אירע בלנינגרד הנצורה.

יורי רשקובן

"ששת מיליון היהודים שנרצחו על ידי הנאצים ועוזריהם בשואה, בשנת 1939 כללו למעלה מ-63% מיהודי אירופה וכ-36% מיהודי העולם. שלושה דורות לאחר מכן, אוכלוסיית יהודי העולם עדיין לא הגיעה לרמות שלפני המלחמה. אחד מכל שלושה יהודים בעולם ואחד מכל שני יהודים באירופה נרצחו על ידי הנאצים.

יורי רשקובן

באביב 1944, כתוצאה משני מבצעים של כוחות החזיתות האוקראיניות השנייה והראשונה שוחררו האזורים של ויניצה, אודסה, מיקולייב וחמלניצקי באוקראינה, הגדה השמאלית

של נהר הדנייסטר במולדובה והעיר צ'רנוביץ. אלה היו המקומות היחידים שבהם חיילי הצבא האדום הצליחו לשחרר עשרות אלפי יהודים ממוות בטוח.

מדוע זה קרה, ומה הייתה מהות הנס הזה?

האזור שבין נהרות הדנייסטר והבוג הדרומי, המשתרע על פני כ-40,000 קמ"ר, נקרא אז טרנסניסטריה. בדרום, גבולו עבר לאורך חוף הים השחור, ובצפון, לאורך נהר ליאדובה, כולל צומת הרכבות הראשי של ז'מרינקה. זה כלל חלקים ממחוזות אודסה, ויניצה

ומיקוליב באוקראינה ואת אזורי הגדה השמאלית של מולדובה. יחידות צבא גרמניות הוצבו בטרנסניסטריה. כל היחידות הללו פעלו ככוחות כיבוש, למרות ההסכם שנחתם בבֶּנְדֵר ב-30 באוגוסט 1941 בין נציגי גרמניה ורומניה שלפיו החבלים הללו היו אמורים להיות תחת הממשל הרומני. החל מספטמבר 1941, גורשו לכאן יהודים מבסרביה, מצפון בוקובינה ומדרומה, וממחוז דורוהוי במזרח רומניה, ששרדו את ההוצאות להורג והפוגרומים של יולי ואוגוסט 1941.

בנוסף ליהודים מבסרביה, בוקובינה ורומניה, במחנות ובגטאות של טרנסניסטריה התגוררו יהודים מקומיים מדרום אוקראינה, כמו גם פליטים יהודים מפולין. בספרו "השואה", כותב יצחק ארד כי רוב פעולות ההשמדה בוצעו על ידי יחידות אס אס, שכללו מתנדבים מקרב גרמנים מקומיים (הפולקסדויטשה) שחיו בטרנסניסטריה. גם הוורמאכט, הז'נדרמריה הרומנית והמשטרה האוקראינית המקומית השתתפו בפעולות אלה.

היהודים האוקראינים ששרדו את הפוגרומים (יולי-אוגוסט 1941) נכלאו בגטאות, מחנות ריכוז ומחנות השמדה, יחד עם יהודי בסרביה ובוקובינה.

על משפחתנו נגזר לחוות את כל זוועות המחנות והגטאות. בסוף יוני 1941 הצלחנו להיחלץ מבלץ לפני בוא הגרמנים. הגענו לקודימה שבמחוז אודסה, שם הגרמנים השיגו אותנו. הצלחנו לברוח מקודימה לאולהופיל, ומשם לצ'צ'ליניק - מקומות ריכוז והשמדה המונית של יהודים מבסרביה ובוקובינה. בסוף אוגוסט

ותחילת ספטמבר 1941, הוכנסנו לגטו קריז'ופיל במחוז ויניצה. בתחילת החורף, ובפרט ב-2 בדצמבר, מספר רב של אסירים, כולל המשפחה שלנו, נכלאו במחנה ריכוז בכפר ציבולובקה, שהיה חלק מאזור ההשמדה ההמונית של יהודים.

חורף 1941-1942 היה קשה. היה זה שיא ימי הכפור. הנאצים דחקו כאלפיים איש לאחת החוות שבמקור נועדו לכמה עשרות פרות. אנשים היו מתים שם מקור, רעב וטיפוס. ומהגיהינום הזה הצלחנו להימלט.

ואולי היינו מתים איפשהו בדרך אלמלא משפחתו של איכר אוקראיני, טודוסי ליטובצ'וק. האיכר, אשתו אולגה וילדיהם ניקולאי, וסילי ופראניה התייחסו אלינו באדיבות יוצאת דופן. הם ארגמו עבורנו מרתף מסתור מתחת לדיר. בליל ה-19 בדצמבר, האיכר לקח את אמי ואותי לבית. הם התכוננו לחג הנוצרי של ניקולאי הקדוש, ורצו לחמם ולהאכיל אותנו. ואז פתאום אירעה פשיטה. כשהז'נדרמים והשוטרים התחילו לדפוק, אולגה החביאה אותי על מדף התנור הרוסי עם ילדיה שלה העמידה את אמי בסמוך לדלת הרחבה בכניסה. כשהז'נדרמים והשוטרים פרצו לבית, אמי התחבאה מאחורי הדלת. הם היכו את אולגה ודרשו לדעת היכן היהודים. אבל בעלי הבית לא מסרו אותנו. לאחר תקרית זו, נאלצנו לעזוב את מארחינו מסבירי הפנים ולברוח שוב אל אשר העיניים צופות. מוסד יד ושם הכיר במשפחת ליטובצ'וק בתור "חסידי אומות העולם".

ובכן, המסע שלנו נמשך. הגענו לעיירה ז'בוקריטש בנפת קריז'ופיל במחוז ויניצה. היה שם גטו. הנאצים הוציאו להורג שם יותר מ-500 אסירים. נשארנו שם עד השחרור, ה-15 במרץ 1944. אבי לא זכה לראות את היום הזה. הוא נפטר מטיפוס ב-28 בינואר 1942. גם אמי ואני נדבקנו במחלת אימים זו - אך שרדנו, וזאת רק משום שאמי ידעה לתפור ולימדה גם אותי את המקצוע.

אחת הסיבות שאפשרו ליהודים לשרוד בטרנסניסטריה הייתה העובדה שניתן להם היתר לעבוד. אסירי הגטו עבדו כדי לספק את צרכי האוכלוסייה המקומית. יהודים תפרו בגדים, עשו ותיקנו נעליים, ייצרו מעילי עור כבש וכובעים, הכינו חביות וסבון. ואלו אומנים עבדו בז'בוקריץ'! בתנאים הבלתי-אפשריים הללו הצליחו בעלי המלאכה לייצר מוצרי צריכה מצוינים. עד היום אני זוכר את הפרוון הנפלא מר שמולביץ', את הקצב גלקר שהפך ליצרן סבון, ואת הטוחן שוורץ. בגטו היו גם טוחני שמן, חפרים, פחחים ונגרים אשר ייצרו סחורות חיוניות לחיי היומיום של אוכלוסיית המקום, ורשויות המחוז פנו לעתים קרובות לשירותיהם.

המבוגרים דאגו גם לחינוך הרוחני של ילדים. אני עדיין זוכר בחיבה את הרב מליפקאני, שאת שם משפחתו איני זוכר, שהחל ללמד אותנו הבנים את התפילות כדי שנוכל לומר קדיש על הורינו, אחינו ואחיותינו המנוחים. זיכרונותיי היפים ביותר הם של משפחתו של יענקל גוט מהעיירה רדאוץ בדרום בוקובינה. שתי בנותיו, רבקה ולאה, סטודנטיות לשעבר, החלו להכין אותנו ללימודים בבית הספר.

כך, בתוך קשיים, דאגות ופחדים מהעתיד, חלפה שנת 1943, והגיעה השנה של שחרור המחנות והגטאות. למעשה, זו הייתה התקופה הסוערת ביותר בחייהם של אסירי המחנה והגטו. איש לא ידע כיצד תסתיים נסיגת הנאצים מאזור זה. כך מתאר יצחק ארד את אירועי אותו אביב: "כאשר הצבא הסובייטי שחרר את טרנסניסטריה, נותרו שם 46-48 אלף יהודים מגורשים. מתוך כ-185,000 יהודים מקומיים שהיו בטרנסניסטריה מאז תחילת הכיבוש, שוחררו רק 15,000-20,000. הייתם צריכים לראות את עיניהם של החיילים והקצינים, במיוחד של היהודים שבהם, כשנתקלו ביהודים חיים לאחר כמעט שלוש שנים של כיבוש, הוצאות להורג המוניות, איזמים והתעללות."

"ב-15 במרץ 1944 שוחררה ז'בוקריץ'. עזבנו את הגטו.

...

יורי רשקובן יליד 1928 התגייס לצבא האדום ב-15 במאי 1944. לחם במסגרת ארמיית השריון ה-4, בגדוד נ"מ מס' 432 בתור כוון תותח. טבילת האש הראשונה שלו הייתה בקרבות לשחרור לבוב מהכובש הנאצי.

"ב-27-27 בינואר 1945 כוחותינו התקרבו לנהר האודר. אז כבר הייתי מפקד צוות תותח נ"מ שמטרתו הייתה השמדת מטוסי אויב שניסו להפציץ את מעבר הכוחות לגדה השנייה של הנהר. על כך זכיתי ב"מדליית העוז". ב-2 באפריל, ארמיית השריון ה-4 פתחה

במתקפה על ברלין. לארח מכן הפנו אותה למשימה של שחרור
פראג. בגין כל אלה זכיתי באותות ומדליות".
מאז עלייתו ארצה התגורר יורי רשקובן בקריית חיים, שם נפטר
בשנת 2019 .

יצחק סואליס

יצחק סואליס נולד ב-21 במרץ 1918 בעיירה הליטאית ששטוקאי, במשפחת עובד חקלאות. בשנת 1935 אביו גדליה פתח חנות קטנה, ויצחק תפס את מקומו כמוכר. הם עבדו יחד עם אביו גם על פיסת האדמה שלהם וגם בחנות. יצחק החליט להירשם לקורסים לעוזרי נהג קטר.

יצחק סואליס

כה גדול היה הרצון להיות נהג קטר, עד שהנער, לאחר יום עבודה מתיש בחנות, המשיך ללמוד ולהתכונן לבחינות הכניסה. אך החלומות לא התגשמו בגלל הפלישה הפתאומית של גרמניה הנאצית לברית המועצות. החלה

המלחמה העקובה מדם ביותר של המאה העשרים. הצעיר לא גויס מיד למלחמה. הוא לבש את מדי החייל עם דרגות טוראי רובאי באוקטובר 1944, וחזר לחיים האזרחיים בקובנה באוקטובר 1946. במהלך מלחמת העולם השנייה, הוא השתתף בקרבות עם דיוויזיית סטלינגרד ה-31 של המשמר של החזית הביילורוסית הראשונה בפולין ובגרמניה: להלן השלבים העיקריים במסלול הקרב של טוראי סואליס מהצבא האדום.

והנה אחד מהפרקים. לאחר סיום קורס הטירונות, יצחק נשלח לחזית כרובאי בפלוגה זמנית. שיחה עם מפקד הפלוגה חשפה צורך דחוף בחייל דובר גרמנית. יצחק מספר כיצד שובץ בקבוצת סיור שתפקידה היה ללכוד שבויים לצורך קבלת מידע. "הקבוצה ביצעה את המשימה (לצערי שכחתי את שמות חיילי הסיור), אבל אני זוכר שלאחד מהם קראו אלכסנדר ולשני ולדימיר. שני החיילים היו אסים; הם נסעו בדרכי המלחמה וזכו לעיטורים שוב ושוב על מעלליהם הצבאיים. זה קרה בצ'כוסלובקיה, שם היחידה שלנו התארגנה, קיבלה תגבורת והתכוננה לקרבות הבאים. תפסנו את האיש - התברר שהוא היה מש"ק שסיפק קשר בין יחידות אויב". זו הייתה טבילת האש הראשונה של הצופה הצעיר, והוא יזכור אותה למשך שארית חייו.

עד מהרה, היחידה הצבאית נלחמה בדרכה לפולין, ומשם למאורה הנאצית, לגרמניה. כאן, טוראי סואליס סיים את שירותו בשנת 1946 ושוחרר. הוא זכה בעיטור "על הניצחון על גרמניה במלחמה הפטריוטית הגדולה 1941-1945" וכן בעיטור הזיכרון "60 שנות ניצחון על הפשיזם" משר הביטחון הישראלי.

אבל לא זה סיפורו העיקרי של יצחק שלפני שמצא את עצמו בצבא האדום היה אסיר גטו קובנה בין השנים 1941 ל-1944. והנה סיפורו. "התלבטתי זמן רב האם לכתוב בעצמי או לספר על חיי בימים הקשים של הכיבוש הנאצי בליטא וההתנגדות היהודית במאבק לשחרור. כן, הזמן חלף, והתעורר צורך פנימי לבטא את מה שרחש

בנשמתי זמן רב. אספר על מה שחווינו אני ורבים מבני ארצי היהודים בשנות נעוריי הסוערות, החיים בגטו קובנה, והבריחה המאורגנת של קבוצת צעירים שנלחמו נגד הכיבוש הגרמני. כבר בימים הראשונים של הפלישה הגרמנית, תושבי עיירתנו הקטנה ששטוקאי, שם נולדתי, גרתי ולמדתי, היו נתונים להשפלה. שלטונות הכיבוש דחקו את כל היהודים לכיכר המרכזית במטרה להעבירם לגטו המיועד, ולשלול מהם את ההזדמנות לתקשר עם תושבים אחרים בעיירה. שוכנו ברפתות ובאסמים לשעבר, שם לא היו תנאים לחיים נורמליים.

בכל בוקר, היא מוציאים אותנו, כמו שמוציאים בקר, לעבודה בשדות הכבול, והיינו חוזרים רעבים ורטובים רק מאוחר בלילה. בזמן העבודה, לא הורשינו לתקשר או לדבר זה עם זה. השומרים, משתפי פעולה יהודים, היו מכים באכזריות את אלה שהפרו את פקודותיהם. בגטו הזה לא היו אמנם תאי גזים או משרפות, כמו במחנות ההשמדה, אבל ההריגה המכוונת של יהודים באמצעות רעב, קור ועבודה מפרכת לא הותירה ספק בכוונה האמיתי. רק בשלב ההוא הגיעו יהודי הגטו להחלטה: בנסיבות הנוכחיות, עליהם להתחיל בהתנגדות פעילה. החל מינואר ופברואר 1942, נציגי תנועת הנוער של גטו קובנה החליטו להקים ארגון מחתרתי של לוחמים יהודים נגד הנאצים. אני, יצחק סואליס, הצטרפתי לקבוצה זו. הקבוצה הגדירה את משימותיה הראשוניות: הגנה על תושבי הגטו, גיוס הדרגתי של לוחמי התנגדות חדשים ויצירת קשר עם קבוצות התנגדות אחרות. לא היה לנו נשק, אך היה לנו

רצון עז לשחרר את האסירים מחרפה ודיכוי. הקבוצות הבכירות החלו לאסוף מידע על אלה שמגורשים מהגטו. חברי הקבוצה הבינו כי היהודים נידונים להשמדה טוטאלית וכי יש להודיע זאת לתושבי הגטו, לשכנע אותם בצורך בהתנגדות מאורגנת. אך לא כל היהודים בגטו שלנו הבינו זאת, וכשהבינו, היה זה מאוחר מדי. הגרמנים, בעזרת קבוצת משטרה שהקימו מבין תושבים ליטאים, עצרו צעירים, העמיסו אותם על משאיות ושלחו אותם אל מותם בחסות החשיכה. בתנאים הקשים ביותר הללו, יהודי ליטא הפגינו עוז קור-רוח, אומץ וגבורה בעמידתם נגד הנאצים. לעתים קרובות יותר ויותר, צעירים, בעזרת שליחים מיוחדים, היו נמלטו ליערות בתקווה להגיע לחבריהם למאבק".

יצחק היה שותף ישיר באירועים אלה. הוא מדבר בלהט על מערכות היחסים שהתפתחו במהלך היתקלויות עם שוטרי ה"פוליצאי" בנסיבות קיצוניות. מאבקם של יהודי ליטא מפריך את המיתוס של חוסר יכולתו של העם היהודי להתנגד לדיכוי המוסרי והפיזי הבלתי אנושי שבוצע על ידי הנאצים ושותפיהם במהלך השנים הללו. יצחק נזכר בכאב באותם שנים של כיבוש אכזרי והתעללות. "המשפחה שלנו נשארה בעיירה, לא התפנתה. פשוט לא יכולנו לדמיין שהגרמנים, שכניה הקרובים ביותר של ליטא, יהיו מסוגלים לזוועות כאלה כמו השמדת עם שלם". משפחות יהודיות רבות האמינו שמדובר בתעמולה בולשביקית. הן נשארו במקום ונורו על ידי לאומנים ליטאים. יצחק סיפר עוד כיצד יום אחד פגש נערה בשם בלה. הצעירים מצאו במהירה שפה משותפת שכן התברר

שגם בלה הייתה אסירה בגטו - תחילה, בקובנה, ולאחר מכן נלקחו לגרמניה, לעבודות במחנה שטוטהוף.

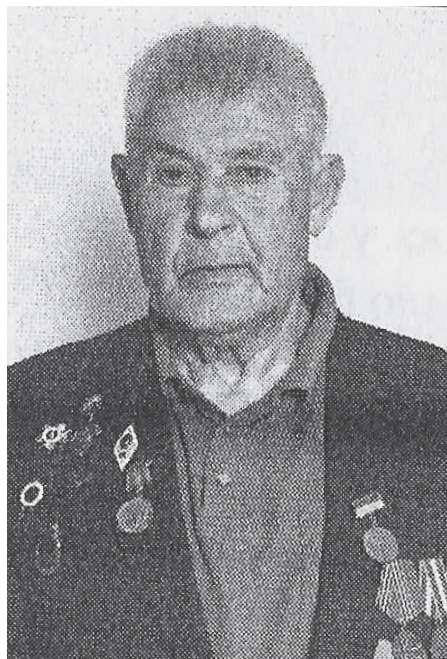
בלה ישבה לידו יצחק והקשיבה לסיפורו של בעלה; היא עצמה לא אוהבת להיזכר בימים הנוראיים ההם; עצביה אינם עומדים בנטל. בלה ברנר שוחררה מהמחנה בשנת 1945. לאחר מנוחה קצרה, נשלחה עם סירים משוחררים נוספים לברית המועצות.

כך חזרה בלה לעיר הולדתה קובנה, שם מצאה אהוב לבה. כמו יצחק, גם היא נותרה ללא הורים. אביה, בורוך ברנר, נפטר, ואמה, חיה, נהרגה ע"י הצוררים הנאצים באותו מחנה שטוטהוף.

הזוג הצעיר נישא במהרה ונולדו להם שני בנים. בשנת 1972 עלתה משפחת סוליס לישראל. יצחק ובלה הפכו לפעילים בתנועת הווטרנים והשתתפו בחיים הציבוריים. נכדיהם וניניהם יכולים להיות גאים בהם כמי שנטלו חלק באותה המלחמה הגדולה בנאצים.

לאוניד אקסלרוד

נולדתי בשנת 1924 בעיירה אוסטרופול, במחוז קמיאנץ-פודילסקי (כיום מחוז חמלניצקי), אוקראינה. הייתי הבכור מבין שלושה

לאוניד אקסלרוד

ילדים. אבי, למרות שלא הייתה לו השכלה פורמלית, עבד ככתב בעיתון מקומי בשפה האוקראינית. עד תחילת המלחמה סיימתי שבע שנות לימוד.

במערכת העיתון נתנו לאבי שני סוסים ועגלה, והשתמשנו בתחבורה זו כדי להתפנות לסטלינגרד, לכפר של גרמני וולגה שגורשו על ידי סטלין. הכפר נקרא גוסנבאך, וכבר כשהיינו שם שונה שמו למִדְבֵּדִיץָה. אבא עבד שם

כיו"ר מועצת הכפר, ואחי ואני עבדנו במפעל שימורים. אחר כך אבא גויס לצבא. אחריו, ב-1942, גויסתי אני, ולבסוף היה זה אחי. נשלחתי לחפור תעלות באסטרסון, אחר כך לברנאול, לבית ספר לסמלים, ומשם לחזית, בתור אלחוטן בגדוד התותחים ה-116. הפכתי לסמל הקשר בסוללה. לחמתי בשלוש חזיתות: וולחוב, לנינגרד והאוקראינית הראשונה.

הוצבתי בחזית, מכוון אש ארטילרית. לאחר קבלת מידע, הייתי מתרחק עם מכשיר הקשר שלי, שכן הגרמנים היו מזהים מיד את

אותות הרדיו ומכוונים את האש לשם. בהתחלה, היו לנו תותחי 122 מ"מ נגררים על ידי טרקטורים. טרקטורי HTZ סיפקו מהירות מרבית של 5 קמ"ש. רק מאוחר יותר צוידנו בתותחים קלים יותר ובמשאיות הסטודבייקר.

יום אחד ליד נרווה (קיץ 1944), הגרמנים הבחינו בסוללה שלנו. הייתי במשמרת האזנה ברדיו בבור. פגז גרמני נחת ישירות בבור, אך למרבה המזל הוא פגע בלוח האבן שהיווה רק חלק קטן מהגג - השאר היה עפר. למזלי, סבלתי רק מאובדן שמיעה זמני.

שם, במהלך מתקפה ארטילרית נוספת, מצאנו מחסה בשוחות עמוקות ממש ליד הנהר. הפגזים שפגעו בנהר הממו שם את הדגים, והיו כל כך הרבה מהם! זה היה תענוג, כי האספקה הייתה דלה; נאלצנו לאכול את בשר סוסים מתים, ופעם אחת, אני זוכר, אפילו אכלנו קיפוד.

הגדוד אויש בעיקר על ידי סיבירים. היו אלה אנשים טובים, אדיבים ואמינים.

מראות מלחמה נוראיים... חורף. המתקפה בפולין. החי"ר עבר לפנינו, אנחנו נעים אחריו. טרקטורים על זחלים גוררים את התותחים. אבל כדי לעבור, קודם כל היינו צריכים לפנות מהכביש את גופות המתים רבות מאין מספר. מסיבה כלשהי, הדבר הזה זכור לי במיוחד: היו אלה חיילים ממרכז אסיה. גופות קפואות, קשות כעץ.

סיימתי את המלחמה בצ'כוסלובקיה ב-15 במאי, מכיוון שהגרמנים עדיין היו ביערות והיה צורך להוציא אותם משם.

לאחר המלחמה, הוא סיימתי לימודים במכון הפדגוגי בוויניצה
ועבדתי במשך שלושים שנה בבתי ספר כפריים כמורה לשפה
הרוסית וכסגן מנהל בית ספר...

ליליה סקידנובה

נולדתי בשנת 1936 במריופול, עיר על ים אזוב גדול המרכזים של תעשיית המתכת בדרום אוקראינה.

היו חמישה ילדים במשפחה: שני זוגות תאומים ואני הבכורה. אבי, ישראל גולדנשטיין, היה יהודי, ואמי, דורה, הייתה אוקראינית.

אבי שירת כשומר כלא. כשהגרמנים נכנסו למריופול, ניסו לפנות

את הכלא. אבל הגרמנים חיסלו

באש מקלעים את הטור שעזב ובו

גם אבי. ממש שם, ליד בית הספר,

קברו אותם אנשי העיר השכנים

בבור משותף.

גרנו לא רחוק מתחנת הרכבת.

בתחמה עצמה הגרמנים הפציצו

רכבת שהובילה מיכלי נפט.

השריפה הייתה כה עצומה עד

שהשמיים מעל כל העיר הוארו.

הכיבוש החל. אמו של אבי, סבתי

ורה ואחותו של אבא, אניה, מורה,

גרו איתנו. הגרמנים תפסו את הבית שלנו ואנחנו נאלצנו לעבור

לאסם. הם התחילו להרוג יהודים. סבתי ודודתי נקראו לנקודת

האיסוף. נאמר להם שלוקחים אותם לאנשהו. אמי לקחה אותנו

הילדים והלכה איתם. אבל שוטר ה"פוליצאי" שהיא הכירה הבחין

ליליה סקידנובה

בה בין האנשים שהיו בטור. הוא סיפר לגרמנים שאמי וילדיה הם אוקראינים, משך אותנו מהטור וסילק אותנו משם.

השכן שלנו, גם הוא יהודי, היה עם סבתי ודודתי, והוא הצליח להימלט - הכדורים לא פגעו בו; הוא נפל ארצה ומאוחר יותר זחל החוצה מבין גופות הנרצחים. הוא סיפר לנו את פרטי מות סבתי ודודתי. סבתי נהרגה במקום, ודודתי נפצעה. היא גנחה, שוכבת על הקרקע, ואז הרגו אותה.

מי שלקח אותנו לביתם היו לקחו אימה של אמי, סבתא נטליה, ואחיה של אמי, הדוד מישה, שנולד ב-1927 ואז עדיין היה נער. ב-1942, ביתנו נפגע מפגיעת פצצה ממטוס. אמי נהרגה, וגם אחותי ז'אנה, ואני נפצעתי מרסיסים. התאומות שלנו בנות שמונה חודשים, סבטלנה וואלרה, מתו מרעב עוד לפני כן. אחותי תמרה ואני שרדנו. הייתי בת שש והיא בת ארבע.

היינו נוהגות לצאת החוצה רק בלילה כדי לנשום אוויר צח, ובכל פעם שמישה דפק על הדלת, היינו מסתרות בארון. בוקר אחד, הגרמנים דפקו על הדלת. סבתא לא הייתה בבית, ומישה פתח את הדלת. התחבאנו מתחת למיטה, והגרמנים נכנסו לחדר. תמרה ואני נצמדנו אל הקיר, צופים באימה במגפיהם של החיילים דורכים בחדר.

השכנים כל העת רצו להסגיר אותנו לגרמנים. כשיצאנו לנשום אוויר צח בלילה, היינו נתקלים בבת השכנים, הסנדקית של תמרה, וריה סידורנקו שמה, שהייתה ממלמלת, "יהודונים, יהודים", ומבטיחה להסגיר אותנו.

דוד מישה דאג להאכיל אותנו. דגים, שמהם היה הרבה בים, היו לעזר רב.

כך חיינו במשך שנתיים. בספטמבר 1943, כשהגרמנים החלו לסגת מהעיר, הם הוציאו את כל האוכלוסייה לרחובות והוליכו אותה אחריהם. הם רכבו על סוסים ונסעו במכוניות, בעוד שתושבי העיר הלכו אחריהם. רבים מהם היו כמונו יחפים, דחפו מריצות עמוסות חפצים.

אגב, השכנים שלנו, שרצו להסגיר אותנו, נשארנו בבית איכשהו. בשדות שמחוץ לעיר הגרמנים האיצו את צעדיהם והלכו קדימה, והאנשים התחבאו בתירס. נראה שלגרמנים כבר לא היה אכפת מאיתנו. פחדנו לחזור לעיר: לא ידענו מי שם עכשיו. אולי גרמנים אחרים.

דווקא בסתיו הכל בשדות הבשיל: תירס, תפוחי אדמה, אבטיחים. הדלקנו מדורות, אפינו תפוחי אדמה, בישלנו תירס. כך חיינו כשבועיים. פעם אחת אנחנו, הילדים, יצאנו אל הדרך. פתאום רואים שהגרמנים עוברים, הולכים, ומאחוריהם נוסעים קצינים במכונית פתוחה. אחד מהם יצא, שלף אקדח והתחיל לכוון אלינו. ואנחנו, הילדים הקטנים, עמדנו בשורה לצד הדרך...

נשים רצו אלינו, בוכות, מתחננות: "למה אתם צריכים קינדר, קינדר?! הגרמני נרגע, הוריד את אקדחו וטיפס למכונית. ואז הגיעה שמועה מאיפשהו שהרוסים נכנסים לעיר. נשמעו ירי. כולנו עברנו לשם, התחבאנו בתעלות ובתעלות, עד שלבסוף ראינו אנשים מחבקים את החיילים שלנו.

נשים הגיעו בריצה, בוכות, מתחננות: "איזה עניין שי לך ב"קינדר", ב"קינדר"?!". הגרמני נרגע, הוריד את האקדח ונכנס למכונת. אחר כך הגיעה מאיפשהו הידיעה שהרוסים נכנסים לעיר. נשמעו קולות של ירי. כולנו הלכנו לשם, מתחבאים בחפירים ובתעלות ניקוז, עד שלבסוף ראינו איך אנשים מחבקים את החיילים שלנו. נשארנו עם סבתי ודודי. הוא גדל, והוא וסבתי לא רצו לשלוח אותנו לבית יתומים. אז גדלנו איתם. המדינה סיפקה לנו, שני היתומים, קצבה זעומה של 245 רובל לחודש. התחלתי את כיתה א' מאוחר, בגיל 9. סיימתי את כיתה ז' והלכתי לעבוד במפעל לאריגת רשתות. ובשנים שלאחר המלחמה, תמרה ואני שמענו יותר מפעם אחת את המילים הללו - "ז'ידיות!".

עכשיו כל המשפחה שלי גרה בישראל. יש לי שלושה בנים, כולם כאן בבית שמש. הם עובדים בעירייה. יש לי שני נכדים, שתי נכדות ונינה.

בתיה פלדמן

נולדה בעיירה רומנובקה בבסרביה ב-8 ביולי 1934. סיימה את המכון הפדגוגי בטשקנט, במשך שנים רבות לימדה שפה רוסית בבית ספר וכן במכון לשפות לוועזיות. בשנת 1994 עלתה ארצה. שתי בנות, שלושה נכדים ונין. חיה באשדוד.

ריחו של הבורשט האמיתי, זה שקודם... בתיה מנולם לא אכלה פירות כאלה, עגבניות הדורות שכאלה, ענקיות... זהו חבל קובאן. לכאן, לקולחוז קובאני התפנינו, יחד עם תושבים אחרים של העיירה הֶבְסֶרְבִית רֶמְנוֹבְקָה, בני משפחת פלדמן, הדודות, הדודים של בתיה, כולם חוץ מהזקנים שהחליטו שלא יהיה בכוחם להתגבר על דרך ארוכה.

הצבא הגרמני התחיל להתקרב אל רוסטוב ע"נ הדון, ההפצצות נעשו תכופות יותר. את אבא, כמו את שאר הגברים, לקחו מכאן אל 'חזית העבודה'. שוב נסענו ליעד לא ידוע. היו אלה קרונות ה"טפלושקה", קרונות להובלת צאן. האח בוריה היה בן 11 חודש, הוא בכה. אחיה הגדול של בתיה, בן-ציון, היה חולה באיזו מחלה, ישב מבלי לזוז ושתק.

הרכבת העמוסה בנוסעים נעצרה, הכול זרמו מהקרונות לכל עבר. בתיה, כמובן, רצה הצידה מבלי לבקש אישור מאמא — היא כבר הייתה רגילה לנוע בצורה עצמאית. בשמים הופיעו מטוסים. הם טסו בגובה נמוך, נדמה היה כאילו ממש מעל הראשים.

— אלה משלנו! — החליטה בתיה משום מה ואף קפצה משמחה. אלא שפתאום התחילה הפצצה, נשמעו צרורות של מקלנים, צעקות של אנשים... ואז הכול נעלם. ככל הנראה היא אבדה את הכרתה. כשהתעשתה חשבה: לקום או לא לקום? האם אני חיה או לא? יד ימין כולה הייתה מכוסה דם וכאבה מאוד. היא קמה ולא שמעה לא קולות, לא בכי, לא צעקות ולא אנחות... שקט מבהיל. היא פלסה את דרכה בין גופות של אנשים הרוגים, מהר, מהר, לשם, אל אמא עם האחים. סמוך אליה שכבה עלמה יפה כשידה תלושה.. אז בתיה לא שמה לב שזוהי אחייניתה ולא נעצרה לידה. הפגישה ביניהן עוד תתרחש כעבור חמישים ושתיים שנה.

אמא ובן־צ'קה שכבו לא הרחק זה מזה... והיו מתים. על החפצים, ללא תנועה כבעבר, ישוב היה בן-ציון. גם הוא היה כבר הרוג. בתיה בת השבע עמדה לצידם, יתומה ומאובנת. וזו הייתה רק ההתחלה של התלאות.

ריח של מוגלה, דם וטבק 'מכורקה' הפך לחלק משגרת היום. קרון הטפלושקה שבו מיקמו את בתיה היה עמוס בפצועים... מרוב כאבים הם זנקו, נאנחו וקיללו.

בתיה, חוששת לצינה, התעטפה במעיל של אחיה וכל הזמן בכתה; היד התנפחה וכאבה מאוד. נוסף לכך היא גם לא הבינה מלה ברוסית, כי ברומנובקה כולם דיברו יידיש... היא לנולם לא תשכח את החיילים הגוססים שהיו מושיטים לה צנימים זרויים בטבק המכורקה. הם רצו איכשהו לתמוך בילדה הבודדה, הרעבה והמסכנה.

יום אחד, כבר בבית החולים, מישהו חזק אחז בעצמה בגופה הקטן הכחוש והעביר אותה לאנשהו, כנראה אל האשנב שדרכו היו מוסרים אוכל לפצועים. והנה אירע הנס: מעבר לחלון היה אביה, רזה, נורו השחיר ודמעות זולגות על לחייו...

איש לא גירש אותו, אף על פי שאסור היה לזרים להימצא בשטח בית החולים. הוא נשאר ללון מתחת לחלון, בחצר בית החולים, נד שבתיה שוחררה.

ושוב רכבת. לא היה מה לאכול. באחת התחנות אבא של בתיה לש פיתה ויצא אל הקיטור כדי לאפות אותה בחום הכבשן, אבל לפתע הרכבת התחילה לנוע ולצבור מהירות.

שמיל רץ אחרי הרכבת עם המחבת או הסיר וצרח בכל כוחו: הרי בקרון נשאר הדבר היקר לו מכל והיחיד שלמענו עוד ראוי היה לחיות. שמיל התחיל כבר לפגר אחרי הרכבת, אלא שאז הרכבת האטה בנסיעתה ואחר כך, פתאום ותוך שקשוק גלגלים, בלמה בעצירה חדה. מתברר שהכל ננשה כדי לבדוק את שרשורי הקרונות.

או שמא היה זה מישהו אחר שהחיים נשו לו בדיקת חוסן? לרגע נדמה היה שדבר לא יפריד עוד בין בתיה לאביה. אבל יום אחד זימנו את שמיל ללשכת הגיוס והורו לו להתארגן לנסיעה לטשקנט, למפעל טנקים. הוא ניסה להסביר שיש לו ילדה קטנה, שאותה אין הוא יכול להשאיר. אבל היו אלה זמנים קשים של מלחמה. אמרו שלמקום לוקחים רק גברים וכי עכשיו אין זה הזמן לסנטימנטים. ולכן שלחו את בתיה לפנימייה לילדים.

האב הגיע למקום להיפרד מבתו. אנשי סגל שלא חשדו בדבר "מסרו" לו את הבת. "את נוסעת איתי", הגה האב בטון של קושרי קשר, ושניהם מיהרו להימלט מבית הפנימייה כשהם חשים כגנבים זוטרים. ברכבת, בתיה מצאה סידור להתמקם בתוך שק גדול עם משמש מיובש, ותוך שהיא לועסת כל הדרך את מטעם ארצות השמש ומלאת אושר, נסעה — יחד עם אבא! — לטשקנט.

שרה מוֹיֶרְדִּין

נולדה ב-12 באפריל 1926, בעייר ברשאד שבמחוז וניניצה. ב-1937, כשהייתה בת 11 נפטרה אמה במהלך לידה. ב-1940, רגע לפני המלחמה, מת אביה והיא נותרה לבדה עם אחותה הצעירה. התפנתה לסיביר עם קרובי משפחה, שם נבדה בבית חרושת צבאי.

שרה מוֹיֶרְדִּין

היינו בנות 15 ושבע וחצי, אחותי ואני, כשפרצה המלחמה. חיינו בעיירה הקטנה ברשאד, במחוז וניניצה שבאוקראינה. עם תחילת הפינוי כבר היינו ללא הורים, לכן נמלטנו עם דוד ודודה מבוגרים, בנם בן ה-13 וסבתא זקנה שנלוותה אליהם. מובן שלא יכולנו לקחת נמנו הרבה חפצים. הבאנו רק ביגוד וזוג שמיכות קיץ, מה גם שדודתנו — יניד מי שהכיר אותה — הייתה ממש דמות חיה מסיפוריו של שלום-עליכם. היא הייתה בטוחה שעוד חודש נחזור, ועל כן נעלה את דלת הבית והחביאה את המפתח כדי שלא נאבד אותו חס ושלום. כך הלכנו שלושה קילומטרים ברגל עם המטנן, נד תחנת הרכבת. אלא שאחרי מספר ימים הרומנים קיבצו בעיירה שלנו עשרות אלפי יהודים מבוקובינה ויצרו שם את גטו ברשאד המפורסם. בביתנו בן

שלושת החדרים נאלצו להידחס למעלה משלושים איש. כל הבתים שעמדו ריקים נתפסו כך. כדי להתחמם בחורף תלשו האנשים קרשים מהרצפה, נקרו דלתות פנימיות, לקחו רהיטים, קצצו הכל והעלו באש.

משפחתנו חיה לא רע לפני המלחמה. אבא היה מנהל חשבונות בכיר, אמא הייתה מורה. הריהוט שלנו היה איכותי וכלל אפילו פסנתר כנף נפלא תוצרת גרמניה, שהרומנים מיהרו לבזוז. כל היתר נשרף. הבית עצמו נהרס. רק המגרש בו עמד הבית נותר.

בתחנת ברשאד הושבנו בקרון נוסעים במסילה צרה. לאחר נסינה בת שנתיים הועברנו אל קרונות משא שטוחים, שהיו גדושים בציוד. נסענו בקרונות אלה נד שחלפנו על פני תחנת פּוּמוֹשְנָאִיה. שמונה נד נשרה ק"מ אחרי התחנה נשמעה אזנקה המתריעה מפני תקיפה אווירית. הרכבת עצרה, האנשים זינקו מהקרונות והחלו לנוס לכל עבר, בלי לראות שום דבר בדרכם.

משנשמע אות הארגעה, התברר כי הפצצות הגרמניות ריסקו את הקטר ושניים-שלושה מהקרונות. מישהו התחיל בקריאת המונית של השמות. האווירה הייתה כאוטית ואיומה. אנשים ניסו למצוא את קרוביהם ואת משפחתם וקראו להם בקול גדול. לא אוכל לשכוח איך אחד הגברים שחיפש את אשתו ושני בניו, מצא את שלושתם מתים בתוך המכתש שיצרה פצצה. אלוהים, כמה שהוא צעק.

בתחילה גם אנחנו לא מצאנו את סבתא שלנו, אבל בהמשך איתרנו אותה שוכבת הלומה על האדמה. אמבולנסים הגינו מהניר כדי לאסוף את הפצועים שלא יכלו להמשיך לצעוד בכוחות עצמם. מי

שמסוגל היה ללכת אפילו מנט נשאר בשיירה. גם את סבתא שלנו לקחו. המתים הושארו לשכב לצד הרכבת המרוסקת. כך, בחום של יולי וללא מים או מזון, השתרכנו בחזרה לפומושנאיה עם המטנן, את אותם 8-10 ק"מ. בקושי רב הצלחנו להגיע אל תחנת הרכבת. התחנה הייתה מלאה באנשים. עם הגנתנו התחלנו בנסיעות לאתר את סבתא, אך איש לא ידע דבר אודותיה. לאחר חיפושים ארוכים מצאנו אותה בוכה על ספסל בגן הציבורי. התברר שהאמבולנס הביא אותה עד הספסל ונסע.

לאחר כמה שנות שוב העמיסו אותנו על קרונות משא שטוחים ונסענו הלאה — אל שלושה סבבים נוספים של הפצצות. שוב זינקנו מן הרכבת, שוב צעקנו, שוב קראנו, שוב חיפשנו אלה את אלה. סבתא בפעם הזו סירבה לרדת מהפלטפורמה. "אם יהרגו — יהרגו", אמרה. בעת מנוסתנו מן המוות גנבו אותנו שלוש פעמים. לאן מונדות פנינו — לא ידענו. לבסוף הובאנו אל חבל קרסנוֹדֶר, אל הסטאניצה קרסנוארמייסקאיה, שם עבדנו בקולחוז במשך שישה חודשים. שם סבתא נפטרה. התקשינו למצוא אנשים כדי לקבור אותה.

כאשר הגרמנים התקרבו לקרסנוֹדֶר שוב התפנינו בלי לדעת לאן. בדרך חלטה אחותי הקטנה בְּשֵׁנִית והורדנו מהרכבת. היא אושפזה בבית החולים שבניר בּוֹרִיסוֹגְלֶבְסֶק במחוז וּוּרְנֶז. לנו הורו למצוא דירה בניר. היינו חסרי כסף וכמעט חסרי בגדים. אני, הלכתי לעבוד בבית החרושת העירוני לשיפוץ קרונות, אך לבסוף שובצתי כשוליית

חרט בבית מלאכה צבאי לייצור מוקשים. מאוחר יותר קיבלתי הסמכה לחרטות. עוד לא הייתי בת 16.

כשלא עמדנו במכסה שנדרשה מבית המלאכה, היו מכריחים אותנו לעבוד 18-20 שנות ביממה. אלוהים, כמה מפרכים היו אותם הלילות ובמיוחד לפנות בוקר. חוץ מלישון לא רציתי כלום. זכור לי שבאחת הפעמים התעכבה הובלת החומרים אל עמדת העבודה שלי. בפינת בית המלאכה הבחנתי במעט קש. בלי שאיש יראה רצתי ונשכבתי. כל כך רציתי לקבל חמש דקות לעצמי! אבל לא הלך. המנהל ראה את מנשיי וצנק בקול רם "תראו אותה, תפסה לעצמה נחת כמו נסיכה. קדימה, עופי לעמדה!" ממש כמו אצל שלום-עליכם... לא נפתי כמובן, אלא נגררתי רדומה אל המכונה. מזלי שהמקדח לא טעם באותו היום מהאצבעות שלי.

כאשר קרבו הגרמנים אל וורונז', פונה המפעל שלנו אל חבל אלטאי, לניר רובצובסק. כיוון שהייתי כה כחושה ריחמו עליי המנהלים בעת ההתארגנות המחודשת ושלחו אותי לעבוד כשוליה בהנהלת החשבונות. אך ההעסקה שלי שם לא נמשכה זמן רב. הוראה ממשלתית קבעה "שאין להקצות כרטיסי הזנה עבור מובטלים נסמכים הכשרים לעבודה."

כל אנשי ההנהלה מיהרו מיד לסדר מקומות עבודה לנשותיהם, ואילו אני גורשתי לרחוב, הווי אומר לדאוג למצבו של השטח המקיף את המפעל ולעבודות שחורות נוספות. כך, בנעליים פשוטות, מניל סתיו, מטפחת פשתן וכפפות מאריג גס שהוקצו לי, הייתי עובדת בחוץ בקור של 36-40 מעלות מתחת לאפס. כפות ידיי התנפחו

ונראו כמו כריות. הן הגירו דם ומוגלה, והכפפות שספגו אותם התקשחו בקור והפכו לכפפות נץ. הייתי חוזרת הביתה מהעבודה מדי ערב, מקלפת אותן מידיי, ובבוקר שבה וחובשת.

אחרי העבודה הייתי הולכת לגנוב סלק סוכר עם בן דודי. היינו חומקים בחסות החשיכה אל תחנת הרכבת, בה עמדו פעמים רבות קרונות משא עמוסים. היינו גונבים את הסלק ואופים על התנור. אין ספק שאם היינו

נתפסים היו כולאים אותנו. לנו, לא היה דרוש מטען גדול יותר מסלק אפוי.

הרגנים המפחידים ביותר היו בלילות בהם דפקו על דלתי וצעקו "קומי, בואי לפרוק פחם." כך היה בכל פעם שהגינו קרונות עם משלוחי פחם. הנשים הסיביריות לא יכלו לראות את הייסורים שלי והורו לי ללכת להתלונן בפני מזורנקו, מנהל בית החרושת. כאשר נשיתי זאת והראיתי לו את כפות הידיים, הוא גירש אותי מעל פניו בצעקות באומרו "אנשים נהרגים בחזית, וזאתי מחפשת לה נוחיות!" פרצתי בבכי ועזבתי. אז, בלי לומר לי כלום, כתבו אותן הנשים מכתב לתובע.

מה כתבו שם איני יודעת, אך באחד הערבים הגיע אלינו הביתה בחור ששאל 'מי זאת פה מוירדין שרה.' עניתי 'אני.' הוא שאל אם כתבתי מכתב לתובע. לא ידעתי כלום על המכתב וגם דודתי התחילה מיד לומר שאיננו יודעות כלום. הבחור הורה לי להתלבש ולהתלוות אליו. כולנו מאוד נבהלנו אבל הוא הרגיע אותנו ואמר שהכל יהיה

בסדר. היה זה מזכיר ארגון 'תנועת הצעירים הקומוניסטית' של רובצובסק וסביבותיה.

הוא הביא אותי אל סמירנוב, מזכיר הוונד המפלגתי הנירוני. נכנסתי פנימה למשרד מרווח. מאחורי השולחן ישב גבר ייצוגי למראה כבן חמישים. הוא הזכיר לי את דמותו של קוטובסקי, כיוון שראשו היה מגולח. האיש קיבל אותי בידידותיות אבהית והורה לשבת ולספר על עצמי. כן, הוא גם ביקש שאראה לו את כפות הידיים. בראותו את מצבן הנורא נרעד ועצם את ניניו.

כשסיים להאזין לדבריי, אמר "מחר אל תצאי לעבודה, אני כבר אמצא לך עבודה אחרת." נבהלתי. העבודה במפעל הייתה תחת משטר של משמעת צבאית ולי אסור היה להיעדר מחשש שישפטו אותי. המזכיר הרגיע אותי ואמר שכל האחריות מוטלת עליו. הוא הנניק לי ולאחותי תלושים לקבלת שני זוגות מגפי צמר, סוודר, שני כובעים חמים וכפפות צמר. בנוסף, הוא סידר לי עבודה כעוזרת למנהל חשבונות במחלקה לאספקת הפועלים של הרכבת. המשכורת הייתה אמנם מזערית, אבל העבודה הייתה לפחות במרחב מוסק. פעם אחת, בתקופת החגים של אוקטובר, שובצתי בתורנות למשמרת במאפייה. לא היה גבול לשמחתי. הייתי משוכנעת שאצליח לקבל שם פיסת לחם בלי כרטיס! תפקידי במשמרת היה לעמוד ליד הטלפון, משמונה בערב עד שמונה בבוקר. נערכתי לביצוע התורנות בזמן המיועד. על כל צרה שלא תבוא החלטתי לקחת איתי את חתיכת הלחם הרגילה שהוקצבה לי — 400 גרם משקלה. 'הרי המשמרת היא עד הבוקר', אמרתי לעצמי.

עודי יושבת ליד הטלפון במשרד של המאפייה, וריח הלחם הטרי מטלטל את כל הווייתי. לא התאפקתי והתחלתי לאכול את חתיכת הלחם שהבאתי. באותו רגע נכנסה לחדר אחת מעובדות המאפייה ושאלה למעשיי. השבתי שאני בתורנות טלפונים ואוכלת לחם מהבית. היא התפרצה עלי: "איזו מטומטמת! באה למאפיה עם הלחם שלה?! בואי פנימה, אתן לך לחם טרי." אני סירבתי. "אסור לי להתרחק מהטלפון, אני יכולה לחטוף על זה!" עניתי לה. האופה לגלגה עליי. "מי בכלל צריך אותך, כל ההנהלה עכשיו שותה וחוגגת!"

בקיצור, הפיתוי היה כל כך גדול שלא התאפקתי והצטרפתי אליה. ממש באותו רגע יצא מהתנור לחם לבן וחם. הידידה החדשה שלי לקחה את אחת הכיכרות, תלשה נתח גדול, טבלה בשמן חמניות והגישה לי. תפסתי את הלחם בחמדנות וזללתי בהנאה. אחר כך הייתי חולה במשך שבוע. גופי לא עמד בהשפעה של הלחם החם על הקיבה הריקה. מצד שני, הצלחתי לחסוך ולקבץ את כל קצבת הלחם של שבוע המחלה.

זה אירע בסוף שנת 1942. נותרו לי עוד שלוש שנות מלחמה קשות לשרוד ואחר כך השיבה הביתה, אל שום מקום. אבל כל אלה הם כבר סיפור אחר.

שרה, אם לשתי בנות, סבתא לשתי נכדות ושני נינים. עלתה ארצה ב-1991 ממולדובה וחיה באשדוד.

רוזה רכלינה

הסיפור הזה מוקדש ל"צבא הצוציקים" שבימי מלחמת העולם השנייה עמדו ליד המכונות...

אני אחת מה"צוציקים" האלה, שבגיל 12-15, בימי המלחמה, כבר נבדו במפעלים ונסקו בתחומי הייצור האחרים. באווקואציה גרתי במחוז קרגנדה, ביישוב סֶמְרֶקֶנְדֶסקי. בשנת 1943 סיימתי כיתה ז' ונאלצתי ללכת לעבוד כדי לנזור לאמא. אינני יודעת מדוע, אבל התחשק לי להיות חרטת, אם כי אז לא היה לי מושג מהו המקצוע הזה. מבנה גופי והמראה שלי ממש לא תאמו לגילי, ולכן לא קיבלו אותי ללמוד חרטות, אבל בסופו של דבר בכל זאת נעשיתי חרטת. מי שנזר לי היה בן משפחתנו ניקולאי סמיונוביץ' פיודורוב, שהיה מנהל המחלקה הטכנית לייצור במינהל הבנייה הצבאית. לקראת 1943 כבר נבנו בניינים אחדים של המפעל שהיה בשלבי ההקמה. המחלקה שלנו שכנה בבניין הבדק והמכניקה של המפעל, בחלל של קומת מרתף, עם שלושה חלונות שהיו בגובה המדרכה. למחלקה הזו הגנתי בתור מתלמדת של חרט. ילדה נוספת (נסטיה) גם נתקבלה להיות תלמידה של חרט. היינו בגובה זהה, אבל היה לה מבנה גוף מוצק. בשנים 1930-1932 משפחתה נפגעה בטיהורים נגד ה"קולאקים" (כי בבעלותם היו שני סוסים) והגלו אותם ליישוב הזה. נפגשנו אתה ליד המחרטה. מי שלימד אותנו לעבוד על המחרטה היה ניקולאי קורז'וחין. כאשר התחלנו לעבוד ליד המחרטה כבר באופן עצמאי, התברר שעל מנת שנוכל לעבוד

בצורה נורמאלית חייבים להרים את מדרגת העמידה של מפעיל המכונה ב-20-15 סנטימטר.

מי שלמד ועבד במחרטת "קומסומוֹלֶץ" אצל הדוד ואסיה היה מישה, שהיה בן גילנו אבל היה יותר גבוה מאתנו. בחור נאה בעל עיניים שחורות בוערות וגם ערימה מרשימה של שיער שחור. מוקדם יותר, בקיץ, 1944 שללו מהמורה שלנו את הפטור שהיה לו מהשירות הצבאי וגייסו אותו לשירות הפעיל. החלפנו אותו ליד המכונה והתחלנו לעבוד בשתי משמרות. עד היום זכורים לי החלקים שיצאו מתחת ידיי במפעל. מכונת ה"קומסומוֹלֶץ" עבדה במשמרת אחת או בשתי משמרות, תלוי בעומס. על המכונה חרטו בעיקר חלקים רבי-ממדים. ככלל, מי שעבד במשמרת השנייה היה מישה. את משימת העבודה למשמרת קיבלנו ממנהל העבודה, גריגורי זכרוביץ' קוסוביץ'ב שקראנו לו "הדוד גרישה". בעינינו אז כולם היו "דודים". הוא היה אדם נפלא עם טוב-לב בעיניים, עם חיוך קליל על פניו, והוא גילה כלפינו יחס אבהי. יום אחד, כאשר חשבתי שפשוט לא שמעתי את הצפירה של הפסקת הצהרים, כיביתי את המכונה ויצאתי מהמחלקה דקה או שתיים לפני הזמן, הדוד גרישה אמר לי בנימוס: "רוזה, הצופר עוד שם, מעבר לגבעה השנייה".

יום אחד עבדנו עם גרישה במשמרת השנייה. אני עבדתי לי בשלווה במכונה שלי, ונדמה היה שדבר לא בישר רעות. אחרי השנה 10 בערב הפניתי מבטי משום מה וראיתי את מישה יושב על בול נץ ליד המכונה שלו, ראשו על כתפו, ישן וקצף לבן ומבעבע יוצא מפיו. נבהלתי. המכונה של מישה עובדת והוא ישן. התחלתי לנסות

ולהעיר אותו, אבל הוא לא מתעורר. אז צעקתי. למזלי, החשמלאי התורן שמע את צעקתי, נכנס למחלקה ושאל: "רוזה, מה קרה?" אמרתי לו: "הדוד וולודיה, המכונה עובדת ומישה ישן, אני מנסה להעיר אותו והוא לא מתעורר." הדוד וולודיה הביט במישה ואמר — אל תדאגי, הוא יתעורר בקרוב. ואכן, לא עברו 10 דקות והוא התעורר, כאילו לא קרה לו כלום. מאוחר יותר נודע לי שמה שהיה למישה הוא התקפת אפילפסיה. בנוסף, קרתה לו תאונת עבודה: נתלש לו פרק מן האצבע המורה.

אינני יכולה שלא לספר גם על מעשה-כשל שלי שיכול היה להסתיים בכי רע.

באחד מימי הקיץ של שנת 1944 עבדתי לבד במשמרת השנייה. איש מלבדי לא היה בחדר העבודה והחלונות היו פתוחים. השמש רק החלה בשקיעתה. אני עובדת לי כהרגלי, ולפתע מרגישה מכה בכתף שמאל. הסתובבתי ולא ראיתי איש. אני ממשיכה לעבוד, אך כעבור זמן קצר הכל חזר על עצמו. שוב הסתובבתי ולא ראיתי איש. כבר הייתי דרוכה, העצבים מתוחים, וכאשר הרגשתי את המכה בפעם השלישית, עצרתי את המכונה. על הרצפה ראיתי אבנים שמישהו כנראה זרק דרך החלון. יצאתי בריצה לרחוב, אבל לא ראיתי את המציק והחלטתי לרוץ הביתה. בבית, בדמעות, סיפרתי לאמא על שהתרחש בעבודה והודעתי — לא אלך יותר לעבודה! אז כלל לא הייתי מודעת לחומרה שבדבר — כי הרי ההנהלה יכלה לראות בעזיבה היזומה של מקום העבודה כעריקה מחזית העבודה. אז לא ידעתי עוד שישנו צו מיום 07.04.1935 שלפיו כל עונש, לרבות

עונש מוות, הוחל גם על ילדים מגיל 12. אינני יודעת אם הדבר היה ידוע לאמי, אבל למחרת בבוקר היא הלכה לוועדת-הבנייה. יושבת ראש הוועדה הייתה אשה רבת חכמה, ברטה אילייניצ'נה שמוקלר. היא שמעה את אמא והורתה לה לשוב אליה למחרת היום. אמא הגיעה, וברטה אילייניצ'נה אמרה: "תמסרי לבתך שתחזור לעבוד." חזרתי לעבודה. איש לא אמר לי דבר ולא האשים אותי בעריקה. ואף יתרה מזה: הם הבינו שלא יעלה על הדעת להשאיר ילדה לבדה בחלל המפעל, מישהו נוסף חייב להיות נוכח. כך הופיי לידי "הסבא אובסֵיִינקו" — כך הציג את עצמו. בן כמה הוא היה אינני יודעת, אבל בעיניי היה זה זקן מופלג עם זקן עבות, כולו מכוסה שיבה. בהליכתו נעזר במקל, התקשה לנשום, סבל מקוצר-נשימה. במהלך העבודה, כאשר ניתן היה להעביר את התיבה למצב אוטומטי ולפקח על עבודת החרט, הוא סיפר על אשר עבר בחייו. הוא היה מהפכן זקן עם נשמה טהורה. הוא סיפר על מאורע אחד בחייו שנשתמר בזיכרוני: יום אחד החליט לשים קץ לחייו, התעייף, כפי שניסח זאת, והחליט להתאבד בתלייה, אבל כנראה שהגורל רצה אחרת, החבל לא עמד בעומס ונקרע, הוא נשאר בחיים והנה, בערוב ימיו הוא זוכה לשמור על ילדה שבכל גרגר פרי נמלה מקרבת את בואו של יום הניצחון.

מיכאיל איליין

ילדותי שלפני המלחמה עברה עליי בעיירה קומרין שבחבל פולסיה של בלארוס. הייתה זו עיירה קטנה על גדת נהר הדנייפר, מוקפת מכל עבר יערות ואגמים. מאז ומתמיד ישבו העיירה יהודים. היו לנו שם קרובים רבים. בראשם עמד הסבא, אביו של אבי, שהיו לו 10 ילדים. חיינו בבית עץ גדול אחד של סבי. כאן חיו עוד שני ילדיו עם משפחותיהם. בחגים הסובייטיים וכן בחגים יהודיים אחדים כל קרובי המשפחה התאספו בביתנו הגדול. כ-20 עד 30 איש נסבו אל השולחן. אנחנו, הנכדים הרבים, מאוד אהבנו את סבא ועמדנו בתור כדי להגיע לחדרו. בחדר של סבא היה תנור חימום גדול, בידיש קראו לו 'גרובע'. בחורף נעים היה לעמוד לצד סבא ליד התנור ולהתחמם. יום אחד, כאשר עמדתי קרוב לחלון התנור, בגדיי התחילו לבעור. הסירו אותם ממני במהירות והאש שאחזה בהם כובתה.

תחילת המלחמה זכורה לי במיוחד. כרגיל בקיץ, הייתי עם ילדים נוספים בחוף האגם. אחדים מהם רחצו במים, אחרים דגו דגים או שטו בסירות. לפתע הופיעו בשמים מטוסים. לנו היה זה בבחינת חידוש: נד אז לא ראינו כמותם מנולם. הבטנו בהם בהתפעלות ובשמחה. לפתע התחיל ליפול משהו מהמטוסים ולהתפוצץ במים. לא פחדנו. יתרה מזו: שמחנו, כי על פני המים צפו דגים מהוממים ואנחנו אספנו אותם. המטוסים המשיכו בטיסתם הלאה, כנראה על מנת להפציץ את קייב. רק אחרי שבעיירה התחילו לצעוק "מלחמה, מלחמה!" הבנו שאכן המלחמה החלה.

אבא מיהר ללשכת הגיוס ומיד יצא כמתנדב לחזית. אמא נשארה לבד עם שלושה ילדים. אני הייתי הבוגר מכולם — כבר מלאו לי 11 שנים, אחותי הייתה בת 8 ואחי בן שנה וחצי. נד מהרה עלתה השאלה בדבר הפינוי. סבתא וכמעט כל הקרובים מן הצד שלה סרבו לעזוב. וכולם נספו.

עמדנו לצאת, אבל לא השגנו סוס. נתנו לנו נגלה ושני שוורים. איתם הגענו נד לגשר שעל הדנייפר. אז נטו עלינו מטוסים גרמניים, הטילו פצצות אבל לא פגנו בגשר. ברגע שחצינו את הגשר הוא פוצץ על ידי כוחותינו על מנת לעכב את התקדמותו של הצבא הגרמני. הוטל עליי להיות האחראי הבלעדי על ענייני השוורים: ביום נהגתי אותם, ובלילה הייתי מוציא אותם למרעה. השוורים היו אטיים מאוד בתנועתם. לא הייתה ברירה אלא לחפש להם תחליף. לידנו הובילו מזרחה המון ראשי צאן: פרות, כבשים וסוסים. קנינו סוס — גדול וחזק. מה שלא ידענו הוא שהסוס לא היה מאולף די הצורך לרכיבה, וגם אני לא הייתי בעיניו בעלים "סולידי" די הצורך. פעם אחת הסוס הפסיק להישמע לי והתחיל להריץ את הנגלה שלנו במהירות עצומה. קשה לדמיין, מה היה נולה בגורלנו אלמלא שני חיילים שהצליחו לבלום אותו בסופו של דבר. עם הסוס הזה הגענו נד לעיר סטארי אוסקול אשר במחוז קורסק. שם מיד עלינו על קרון משא של רכבת שהסיעה אותנו לאסיה המרכזית.

נסענו זמן רב. בדרך היו מפציצים אותנו מעת לעת, בכל פעם היינו עוזבים את הקרונות בריצה, מתחבאים, אחר כך חוזרים ונכנסים

לקרונות וממשיכים בנסיעה. בתחנות, אמא הייתה רצה להביא מים ומזון.

בסופו של דבר הגענו לתחנת יאניקורגאן בקזחסטן. הפנו אותנו לקולחוז שאיחד שני כפרים קטנים. בהיותי הגבר הבכור במשפחה הפכתי גם ל"מפרנס". יצאתי לעבוד בחפירת תעלות להשקיית שדות, וכך הרווחתי 36 קילו חיטה! את גרעיני החיטה טחנו באופן ידני, בעזרת שני אבני רחיים. את החומר הטחון היינו מבשלים במים רותחים, וכך הייתה מתקבלת ה"זאטירוחה". מוצרי מזון אחרים לא היה לנו. אמא נאלצה למכור את כל שארית החפצים ודברי הנרך כדי להזין איכשהו את הילדים.

ובאשר אליי, גם אני מצאתי הזדמנות נוספת להשיג אוכל, שכן קזחי זקן היה מזמין אותי לצאת אתו ל"צייד". היה משיב אותי יחד אתו על החמור והיינו נוסעים למקום שבו היה פעם כפר שנחרב, כך מספרים, על ידי חיל פרשיו של בודיוני. היו במקום הזה בארות שיבשו, וארנבים רבים התרוצצו מסביב. אחדים מהם היו נופלים לתוך הבארות ולא יכלו לצאת מתוכם. הזקן היה מוריד אותי לתוך באר עם חבל, ובמקל שהוא היה נותן לי, הייתי הורג את הארנבים, ולאחר מכן הייתי מעלה אותם למעלה. מסביב היו רושפים נחשי צפע, היה מסוכן מאוד. אבל נשיתי את הדרך הזאת פעמים רבות כי ידעתי שכך גם אנחנו נזכה במעט בשר ארנבות.

רעבנו מאוד. וכך, בהזמנתה של אחת מאחיותיה של אמא בתחילת 1943 עברנו לניר אקמולינסק. השתכנו בצריף שבו אחסנו קיזיאק, לבנות מיובשות של זבל בקר המשמשות להסקה. אני, אז כבר בן

13, מיד התקבלתי למפעל צבאי כחרט. היה זה מפעל קומביינים שפונה ממליטופול שבאוקראינה ושיצרו בו כאן פגזים לתותחים. אולמות הייצור היו עשויים קרשים, אבל בתוך האולמות היה חם בכל מזג אוויר בגלל המכונות העובדות, הברזל הלוהט והנסורת החמה. עבדנו שם 12 שנות ביממה ללא ימי חופשה; היו משמרות יום וגם משמרות לילה.

בסיום שלושה חודשים של התלמדות עמדתי בהצלחה בבחינה של המהנדס הראשי. נעשיתי חרט. מעתה הגיע לי תלוש מזון של עובד, אבל על פיו ניתן היה לקבל רק לחם. בני משפחתי קיבלו הקצבות של "נתמכים", שהיו קטנות הרבה יותר. נוסף על הלחם שהייתי מקבל הייתה לי אפשרות לאכול בחדר האוכל של הפועלים. הלחם שקיבלנו שם היה ספוג בכוהל. הדבר ננשה כביכול על מנת להיאבק בצפדינה. אבל הלחם הזה, ספוג בכוהל, היה "מעיר" אותנו בעת העבודה, בייחוד במשמרת לילה. אני בתור פועל הייתי זכאי גם לחצי ליטר כוהל בחודש. אמא הייתה ממירה את הכוהל בלחם: בעבור בקבוק אחד ניתן היה לקבל שתי ככרות לחם.

בבית החרושת לא סיפקו בגדים, ואלה שהיו לי כבר בלו. אמא תפרה לנו בגדים מהמעילים הצבאיים של חיילים שנהרגו בחזית. לי היא תפרה מכנסיים וז'קט מחלקי המעילים, שבהם הלכתי גם לעבודה וגם לפגישות הראשונות.

במפעל עבדו הרבה צעירים בגיל טרום גיוס. בגלל תנאי המחיייה הקשים והעבודה המפרכת, רבים מהם שאפו לצאת לחזית. אחרי שעבדו משמרת של שתיים-עשרה שעות, הם היו רצים ללשכת

הגיוס. מי שהיה לו מזל גויס, אחרים ניצודו ע"י הנהלת המפעל. בהפסקת הצהריים שפטה אותם "טרויקה" מיוחדת, הרכב של שלושה שופטים, ובראשם מנהל המפעל. על פי רוב העונש שנגזר היה מאסר לתקופה מסוימת. פירוש הדבר היה שכל "אסיר" כזה, אחרי שסיים 12 שנות עבודה במפעל, לא יצא הביתה אלא הועבר ישירות לבית-הכלא. על מנת לסגור את הפערים שנוצרו בגלל מי שברחו לחזית, אנחנו, הצעירים, היינו צריכים לעבוד 6 שנות נוספות על השתיים-עשרה הרגילות, "גם בעד אותו בחור", כפי ששרו אז בשיר.

אחרי ששחררו את קומארין לא הצלחתי לחזור לשם עם המשפחה: לא שחררו אותי מהמפעל כי המלחמה עדיין נמשכה.

כעבור זמן מה, בתחילת 1945, אני ועוד חבר שמוצאו מאותם המקומות, החלטנו לברוח. לא ידענו בדיוק איך לנסוע, היינו בלי כסף ועברנו מרכבת לרכבת כאשר נקודת הציון הייתה העיר קייב. לבסוף הגענו לקומארין. אני הלכתי לבית הספר כדי להמשיך את הלימודים שהופסקו בזמן המלחמה, אבל יום אחד נכנס לכתה אדם לבוש אזרחית והוביל אותי לסניף המקומי של שירותי בטחון הפנים. שם הציעו לי לבחור בין שתי אפשרויות: או לחזור למפעל מרצוני הטוב, או להישפט ולהיענש על עריקות על פי הדינים של תקופת המלחמה, עם ריצוי מאסר בבית סוהר. הייתי אז בן חמש-עשרה. אותה הצנה הוצעה גם לחבר שלי. הוא חזר למפעל ומיד נאסר, ואילו אני החלטתי להסתתר. ביום התחבאתי ברכבות, נסעתי לבקר קרובים בקייב, בצ'רניגוב, סתם נסעתי ממקום למקום.

בלילות הייתי מתגנב הביתה כדי לאכול, לישון, להתרחץ. כך זה נמשך חודשים ארוכים. ורק אחרי שהממשלה הודינה על חנינה לעריקים, בא קץ לנדודיי.

טטיאנה פרילוצקי

נולדתי ב-11 במאי שנת 1930 ופניארקה שבמחוז ויניצה באוקראינה, למשפחה שומרת מצוות. סבי וקס קולמן היה בוגר ישיבה בוורשה עוד לפני המהפכה. הוא היה חזן, ולאחר המהפכה חזר אל מולדתו בעיר טולצ'ין שבאוקראינה והפך לרב של ופניארקה. הייתה לנו חצר יפה ובה שני בתים: אחד גדול עם מקווה — לסבא וסבתא, בית קטן יותר — להוריי. בחצר עמדה גם סוכה קבועה, הייתה גינה קטנה וערוגות פרחים יפות מאוד.

ב-1936 סגרו השלטונות את בית הכנסת ואת בית הספר היהודי, וסבא הפך לשוחט, אבל לא רק: הוא היה גם עורך בביתו טקסים עבור יהודים מאמינים: ברית מילה וחופה. ב-1938 נאסר אבי, זיסיה פרילוצקי, בעוון היותו ציוני כביכול. הוא היה חבר נבחר במועצת הכפר וגיסו של הרב האהוד על כולם. כך הסתיימה ילדותנו המאושרת — שלי ושל אחותי — הפכנו לבנותיו של "אויב העם". אמי פוטר מהעבודה והתפרסנו רק מהאמצעים שהיו לסבא.

בשנת 1940 החליטה אמא לנסוע להעלות את עניינה ישירות בפני סטאלין במוסקבה. בחדר המבוא של הקרמלין קיבלו אותה באופן מנומס, רשמו מפיה הצהרה, הבטיחו לברר את העניין ולטפל בו והציעו לה כרטיס נסינה הביתה חינם. אך משמסרו לה את הכרטיס, הם גם התקשרו אל הסניף המקומי של ה-נ.ק.ו.ד. ונתנו הוראה לפגוש אותה בתחנת הרכבת של הכפר, לצרף את הילדים ולשלוח את כולם לסיביר. למרבה המזל, חבר של המשפחה שלנו עבד אז במועצת הכפר, הוא שמע על ההוראה ומצא

בגן ילדים. אני יושבת יחד עם אמא. ופניארקה, שנת 1936
אוקראיני שהסכים להחביא אותנו בכפר סמוך. אותו אדם גם
הסכים לנסוע לז'מרינקה — זו תחנה שהייתה לפני ופניארקה —
לפגוש את אמא ברכבת, להוציא אותה משם ולהביא אל ביתו.
באותו הכפר התחבאנו עד שהתחילה המלחמה.

באוגוסט 1941 הופצה ופניארקה ללא הרף — הייתה זו תחנה
גדולה אשר שימשה כצומת, ורכבות היו עוברות בה בדרכן לחזית
מסביב השנן. התפנינו מוופניארקה ברכבת האחרונה. הדרך אל
אודסה וקייב כבר נכבשה על ידי הגרמנים ונאלצנו לנסוע לאוראל
דרך ולדיקווקז.

כמה מוות ראינו בדרך! לאחר הפצצות היו שולי המסילות זרועים
בראשים, ידיים, רגליים, גופות של ילדים. איך אפשר לשכוח את
זה!!! לאחר חודשיים הגענו אל העיר אבדולינו במחוז צ'קאלוב
שבאוראל. קיבלנו דיור — שיכנו אותנו אצל בני המקום. כמעט ולא
יכולנו לצאת החוצה — היו מקניטים אותנו, זורקים עלינו אבנים,
שופכים עלינו מים. אמא התחילה לעבוד כשומרת במפעל לקמח
ותמיד הייתה מביאה הביתה כוס סולת ופיתה. אבל אז היא חלתה,
ואמבולנס לקח אותה לבית החולים — האבחון היה "טיפוס".

אנחנו — סבא בן ה-83, אני ואחותי ילידת 1933, ותרנו ללא
אמצעים לקיום. אותנו, את הילדים, רצו לקחת אל בית ילדים, אבל
סבא לא הרשה להם. לבית הספר לא הלכנו. במקום זאת, היינו
הולכות אל השוק לבקש נדבות. מצאתי עבודה של כיבוס תחבושות
בבית חולים. את המרק שקיבלתי לארוחת צהרים סחבתי הביתה

בפחית. יחד עם האחרים הייתי נוברת בין הבתים, אוספת גרביים וכובעים עבים עבור הלוחמים בחזית, ושרה שירים לפצועים בבית החולים. רק מכתבים לא יכולתי לכתוב עבורם: לפני שהתחילה המלחמה הספקתי לסיים רק ארבע כיתות.

בבית היה קר מאוד והיינו הולכות לאסוף פחם. מעמידות דלי על המזחלת והולכות כמה קילומטרים עד לתחנת הרכבת. הקור הגיע עד לחמישים מעלות מתחת לאפס, אף אחד לא פינה את השלג וסבא היה מתפלל עד שהיינו חוזרות: לא היו ערובות לכך שנחזור, מאחר שהפחם שאספנו היה ליד הקטרים — אמנם היו אלה עודפים, אך גם על זה יכולים היו לעצור אותנו. ידינו ואפינו היו מוכי כפור.

חודש לפני מותו של סבא, שוחררה אמא מבית החולים — אך נשארה נכה. סבא נפטר ב-6 בפברואר 1942 ונקבר בבית הקברות הטטארי. אחר כך כבר לא הצלחנו לאתר את מקום קבורתו.

אמא לא הייתה יכולה לעבוד כעת, כך שאחותי ואני היינו כעת "המפרנסות" העיקריות. רעינו עיזים תמורת ליטר חלב אחד. עזרנו לאסוף ירקות ולהוציא תפוחי אדמה. אספנו שיבולים בשדות הקולחוז. המזון העיקרי שאכלנו בקיץ היה צמח הסולאנום, שפירותיו השחורים צמחו לאורך הדרכים. אני לא זוכרת כמה לחם היינו מקבלות על פי ההקצבה, אך היינו מחלקות אותו לחתיכות קטנות ואוכלות עם ספל מים חמים. על סוכר אפילו לא חלמנו.

באבדולינו סיימתי כיתוב ה' ו-ו'. אחותי לא הלכה לבית הספר. בגלל הרעב היא הייתה בעיקר שוכבת. בבית הספר אף אחד לא

היה מתיישב לידי, אמרו שאני מסריחה מכינים. חיינו בחדרון בודד שדמה לבוידעם, בו הייתה מיטה יחידה עליה ישנו אמי ואחותי. המזרן שלי שכב על הרצפה – זה היה מקומי. באותה התקופה היו החלומות שלנו מורכבים מחלומות על אכילת אוכל חם עד שובע, ומחלומות על כך שהבית יהיה חם.

בקיץ שנת 1944 חזרנו הביתה. ביתו של סבא נשדד ונחרב לחלוטין, ואילו מהבית שלנו חדר אחד נותר אמנם בשלמותו, אך כל הריהוט והחפצים

כיתה ט', אני בחולצת המדים שניתנו לי במתנה. ופניארקה, שנת 1946

נגזלו. התמקמנו בחדר הזה, ואיתנו גם שכנינו לשעבר. הלכתי ישר לכיתה ח' בבית הספר, ואחותי לכיתה א'. האנטישמיות אז הייתה נוראית. היה מפחיד ללכת ברחובות. אותו אדם שלפני המלחמה

החביא אותנו מפני ה-נ.ק.וו.ד. שוב נחלץ לעזרתנו. הוא קנה חזירים חיים, שחט אותם והיה משאיר לנו עצמות ומעט בשר. אמא הייתה מכינה מהם בורשט וקציצות ואני הייתי הולכת עם אחותי לתחנת הרכבת למכור אוכל לנוסעים שעברו שם. החיילים המשוחררים, ובמיוחד הנערות, ריחמו עלינו מאוד. היו נותנים לחם, לפעמים חולקים את מנת הקרב שלהם, ואני קיבלתי במתנה חולצת מדים, חצאית ומגפיים. היו אלה הבגדים בהם סיימתי את כיתה י' בשנת 1948.

השנים 1946-1947 באוקראינה היו שנות רעב. גופות היו מוטלות ברחובות. הייתה זו תקופה נוראית.

...את נעלי הערב הראשונות שלי נעלתי לערב הסיום של בית הספר, ואת השמלה שאלתי משכנה שבתה חזרה בדיוק מהצבא. אבי היה במקור מוויניצה, וכל קרובי משפחתו — אמו, אחיו, אחותו עם בעלה ושני ילדיה — נספו בגטו ויניצה. החלטתי להתקבל ללימודים במכון להכשרת המורים שהיה בוויניצה, ואגב כך לברר גם משהו על נסיבות מותם. את המבחנים הגשתי בהצלחה, אך קיבלתי מכתב מהמכון כי לא ניתן לקבל את בתו של אויב העם למוסד להכשרת מורים, בטח ובטח שלא לחוג להיסטוריה. הייתה זו יריקה נוספת אל הנשמה.

בשנת 1956 התבשרנו כי אבי זוכה מכל ההאשמות נגדו.

אייזיק שוסטין

נולד ב-1937 בעיירה רצ'יצה שבבלרוסיה. משפטן, נבד והתגורר בוטקינסק. עלה לארץ ב-2007, חי במגדל הנמק, אב לבן וסבא לנכדה ונכד.

נולדתי במחוז גומל בעיירה רצ'יצה. במשפחתנו היו שלושה ילדים: שתי אחיותיי, ילידות 1930 ו-1932, ואני. אמי הייתה תופרת,

אייזיק שוסטין עם משפחתו 3 שנים אחרי המלחמה

ואבי סנדלר. מלאו לי ארבע שנים כשהתחילה המלחמה. בשל גילו המתקדם, גויס אבא ישירות לגדודי העבודה. אני זוכר היטב כיצד תפסה אמא את אחיותיי ורצה איתם לעבר נהר הדנייפר כשאני על ידיה. הועמסנו על דוברות ושטנו למקום לא ידוע תחת אש הפצצות.

לאחר מכן זכורה לי הליכה ארוכה לצד פליטים אחרים בה ראיתי בתים שחרבו בהפגזה ואנשים מתים. נסענו ברכבת. כשעברנו בתחנה של זולוטוחה הרכבת הופצצה. אמא הספיקה להשליך את שלושתנו מהקרונ הבוער אל המדרון שעליו עמדו פסי הרכבת. אחר כך קפצה בעצמה. היא לבשה שמלה גדולה ושחורה, כיסתה את שלושתנו ואמרה, "עכשיו הפצצה לא תפגע בנו". כך היה. אכן נותרנו בחיים. לא אשכח כיצד בערה האש הגדולה בעשב הירוק. עבורי כילד קטן, היה זה מראה מדהים!

בשלב הבא מצאנו את עצמנו במחוז סטלינגרד. צעדנו ארוכות בערבה הקלמיקית, חלפנו על פני האגמים אַלטון ובֶסקוֹנֶצ'ק — משם נשתמרו בזיכרוני הרי המלח הגדולים. אני זוכר הפצצה באזור סטלינגרד, ואותנו מוצאים מפלט בבורות מחסה.

בנקודת החצייה של ניקופול ניסינו לצלוח את הוולגה. חיכינו למעבורת ואז החלה הפצצה. האל שמר אותנו ושוב נותרנו בחיים. אחר כך, הנה אנו יושבים ליד המדורה. כל כך רציתי לאכול עד שלא הצלחתי לעמוד על הרגליים מרוב רעב. פתאום קמה אמא והלכה אל הסבך שלגדת המפרץ הקטן של הנהר. פחדתי בלעדיה ולא רציתי שתעזוב את שדה הראייה שלי, לכן הקמתי את עצמי בכל זאת, והשתרכתי אחריה. אז ראיתי לאן הלכה. בקו המים עמד חייל שהמים הגינו לו עד החגורה, ידיו היו מתוחות והוא אחז דבר מה. בעודה מביטה לצדדים, אמא נכנסה למים ונטלה מידיה את מה שהחזיק. אני זוכר את האימה שניצתה בי בו ברגע. פילחה בי ההכרה שהלוחם היה מת. החלטתי לברוח ונמלטתי, מהר ככל

שנשאוני רגליי, בחזרה את המדורה. אמא ניגשה אלינו. בידיה היה צנים בגודל קופסת גפרורים. היא אמרה שאת הצנים הזה נתן לנו הדוד הלוחם כדי שלא נמות. אחרי שנים רבות, סיפרתי לאמא שראיתי את האירוע. היא ענתה לי שכך באמת היו הדברים והתפלאה שזכרתי.

שוב חצינו את הוולגה במעבורת. אני זוכר שנמתח חבל עבה מגדה אחת לשנייה ואנשים משכו אותו כדי להניע את המעבורת מצד לצד. במקביל, ממש לידינו, חצו את הנהר בסירות אנשי צבא בכובעי מצחייה גבוהים. לפתע עטו עלינו מטוסים והחלו להפציץ את האזור. הנהר התמלא ברעש קולות נפץ, צעקות ובכי. כשהסתיימה ההפצצה והעשן התפזר, ראיתי המון כובעי מצחייה צבאיים צפים על המים. אמא הסבירה שהפציצו את כל הסירות, וכל הסגל הפיקודי נהרג.

אני זוכר שכשנדדנו במחוז סטלינגרד, שרצו בראשי כינים לרוב. איש לא הכניס אותנו לבתים מחשש להידבקות במגפת הטיפוס, שהייתה נפוצה באותה תקופה. פעם אחת ניגש אלינו לוחם קטוע יד ושאל את אמא מדוע היא בוכה. אחרי שהסבירה לו את העניין, נכנס לאחד הבתים ושמענו אותו מדבר בקול רם עם בעלת הבית. אחרי זמן מה יצא, שם את ידי בידו, הכניס אותי לחצר שם עמד אמבט עם מים חמים וסבון, שטף אותי והוציא אותי בחזרה אל אמא.

נדדנו תקופת ארוכה במחוז סְרַטוב, ומאוחר יותר במחוז פְּרָם. בסופו של דבר הגענו לכפר מורוזובו. כל אותה העת לא היה ידוע

דבר על אבא. כל המכתבים שכתבה אמא לרשויות השונות נענו בתשובה "אינו מופיע ברשימות ההרוגים והנעדרים". רק ב-1945 הגיעה אלינו מהעיר ווטקינסק שברפובליקה האודמורטית, ההודעה שאבא חי ומתגורר שם. התברר שהוא במרחק מאה קילומטרים בלבד מאתנו. אבא הגיע לאסוף אותנו ולהעבירנו אל ווטקינסק. שם נשארנו לחיות גם לאחר המלחמה כיוון שביתנו בבלרוס חרב. בעיר הזו התגוררנו עד העלייה לישראל...

במשך כל השנים שחינו בווטקינסק עברנו הרבה: רעב, כינים, השפלות ועלבונות בלי קץ — לא רק מהמבוגרים, אלא גם מילדים. "ז'ידים", "פרצוף ז'ידי", "אם לא אתם, היטלר לא היה מתחיל במלחמה" וכדומה. כך היה שנים רבות.

עד היום איני מרשה לעצמי או למשפחתי להשליך ולו פירור לחם, שכן חשיבותו ויוקרו נחקקו עמוק בזיכרוני. איני חושב שנאלצתי לחוות יותר מאחרים, אף כי לא כל ילד ששרד את השואה יכול היה לראות את אמו לוקחת פיסת לחם מידיו של אדם מת כדי להציל את ילדיה מרעב. לא כל ילד זוכר את אמו משליכה את ילדיה הצווחים באימה מתוך קרון בוער. אבל מובן שהרבה יותר מזה, הרבה יותר ממה שאני מתאר כאן, השתמר בזיכרון.

ארקדי תימור

נולד בשנת 1919 בשם אברהם קצבמן בעיירה דובוסר, אז בפלך חרסון של האימפריה הרוסית לשעבר (מאוחר יותר, ברפובליקה האוטונומית הסוציאליסטית של מולדביה, כיום במולדובה). בתחילת המאה ה-20 חיו בדובוסר כ-8,000 יהודים שהיוו כ-80% מהאוכלוסייה.

ארקדי תימור

אברהם לא תכנן לקשור את חייו לצבא ובשנת 1936 החל את לימודיו במכון הטכני לטחינת הקמח באודסה, אולם הזמנים השתנו, וב-1939, במקביל לחתימת ההסכם בין ברית המועצות הקומוניסטית לגרמניה

הנאצית הוחל בגיוס נרחב לצבא האדום, וגם אברהם הצעיר גויס ונשלח לאקדמיה לשריון בנארו-פומינסק שבקרבת מוסקבה, בתוך כך גם שינה את שמו מאברהם לארקדי. שנה לאחר מכן הצטרף לבריגדת טנקים מס' 55 בנארו-פומינסק, שבקיץ 1940 הפכה לדיוויזיית השריון מס' 14. כשפלשו הגרמנים לרוסיה, היה קצין טנקים ומהנדס. דרכו במלחמה התחילה בקרבות נסיגה מאזור דאוגבפילס, שם בסוף אוקטובר 1941, במהלך הקרבות הקשים, נפצע, תוך כדי פיקוד ולחימה.

לאחר החלמתו, השתתף ארקדי בקרבות על הגנת מוסקבה. מאוחר יותר הופקד על הכנתו של כוח המורכב ממהנדסים וטכנאים לצניחה בשטח האויב לשם חבלה בכל הטנקים וכלי-הרכב הצבאיים הסובייטיים שנפלו שלל בידי הגרמנים. בשנת 1942 נשלח למפקד על פלוגת טנקים שהצטרפה למערכה בלנינגרד, שבמהלכה נפצע קשה ופונה במצב אנוש. בקרבות קשים בטאוראגה (ליטה), בפוזנן ובדנציג (פולין), נפצע שוב, אך המשיך לחימה.

כמפקד גדוד 47 פרץ במאי 1945 במסגרת חטיבה 219 בפיקודו של יבסיי ויינרוב היהודי, והיה מהראשונים להגיע לרייכסטאג בברלין. בקרב הזה נפלו רבים מחבריו של ארקדי.

מברלין המשיכה יחידתו של ארקדי לעבר צ'כוסלובקיה עד אזור טפליצה, ורק ביום 12 במאי 1945 הסתיימה עבורו המלחמה. יחד עם שמונת אלפי היהודים תושבי דובוסרי כל משפחתו נטבחה במלחמה, בידי הגרמנים, שפשטו על האזור ביולי 1941. אביו, שגויס לצבא ביולי 1941 לאחר שחרורו מבית-הסוהר כאסיר פוליטי, נפל בקרב באזור רז'ב ב-2 במרס 1943.

בשנת 1945 ארקדי התמנה למפקד ביה"ס לשריון בדרזדן, אז באזור הכיבוש הסובייטי של גרמניה בתום מלחמת העולם השנייה. הוא הכיר היטב טנקי "שרמן" שאותם קיבלה ברה"מ במסגרת תוכנית ה"החכר והשאל". בהיותו בגרמניה הכיר פעילים ציוניים שאול אביגור וצבי נצר, ויש הטוענים כי דרכם היה מעביר לארגון ההגנה בארץ ישראל מידע אודות סוגין שונים של ציוד לחימה (לרבות טנקי T-34 ו"שרמן") והיה בצוות שהכשיר מתנדבים יהודים

מ"בריגדת גוטוולד" שהיו אמורים להישלח לארץ ישראל, להילחם במלחמת העצמאות לצדה של מדינת ישראל.

לאחר הכרזת העצמאות של מדינת ישראל ב-14 במאי 1948, ארקדי ו-14 לוחמים יהודים נוספים בסביבתו רצו להגיש דו"ח ופנייה רשמיים על מנת להישלח כמתנדבים לישראל. אשתו של ארקדי הצליחה להניא אותו מכך. המעטים שכן הגישו בקשה כזו נעלמו ללא עקבות, וכפי שהתגלה מאוחר יותר, הוצאו להורג. ארקדי עצמו נעצר באשמת תעמולה אנטי-סובייטית ולאחר משפטים רבים נשלח לגבול מונגוליה-סין כדי להמשיך שם את שגרת השירות הצבאי. בשנת 1949 נשלח לקובנה ושם התמנה למפקד פרויקט לשיקום וחידוש טנקים, והוא כיהן בתפקיד זה עד לשנת 1956 עת הואשם בתעמולה ציונית ובהשמצת השלטונות והיה צפוי ל-12 שנות מאסר, אולם בשל עברו המפואר, "הומתק" דינו ל-4 שנים בפועל.

בשנת 1959, לאחר ארבע שנות מאסר בעבודת-פרך, יצא לחופש. מאחר ואשתו גלינה הייתה ילידת פולין, הותר לבני הזוג ובנם בוריס לצאת את גבולות ברית המועצות ולעבור לפולין. משם הם עלו לישראל באונייה "איסטנבול" ב-24 במרס 1960. לאחר קליטתו, הוענקה ארקדי דרגת אל"מ והוא השתלב במערך החימוש של צה"ל, שם פעל במרכז השיקום והאחזקה של הטנקים, וסייע בפיתוח והסבה של רק"מ שלל לצורכי צה"ל.

היה לוחם, סופר, צייר, פעיל בעמותת "יד לשריון" ובתוך כך יזם ופעל להקמת מוזיאון "הלוחם היהודי במלחמת העולם השנייה" באתר "יד לשריון" בלטרון. נפטר בשנת 2005.